

STOWARZYSZENIE

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA

ZIEMIA WĄBRZESKA

**LOKALNA
STRATEGIA
ROZWOJU
OBSZARU
ZIEMI WĄBRZESKIEJ
NA LATA 2016-2022**

Wąbrzeźno, dn. 16.02.2017 r.

WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW

EFS - Europejski Fundusz Społeczny

EFROW - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

EFRR - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFSI - Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne

LEADER - działanie LEADER w PROW 2014-2020

LGD - Lokalna Grupa Działania

LSR - Lokalna Strategia Rozwoju (Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez Społeczność)

OW - operacja własna

PG - projekt grantowy

PROW - program rozwoju obszarów wiejskich

RLKS - Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność, w przypadku EFROW jest to działanie LEADER

Rozporządzenie 1303/2013 - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013 r., str. 320, z późn. zm.).

Rozporządzenie 1305/2013 - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013 r., str. 487).

SW - Samorząd Województwa

WZC - Walne Zebranie Członków

Spis treści

Spis treści	- 3 -
1. Charakterystyka lokalnej grupy działania	- 5 -
1.1 Forma prawna i nazwa LGD	- 5 -
1.2 Obszar LGD	- 5 -
1.3 Potencjał Lokalnej Grupy Działania	- 6 -
1.3.1 Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD	- 6 -
1.3.2 Reprezentatywność LGD	- 8 -
1.3.3 Poziom decyzyjny – Rada Programowa	- 8 -
1.3.4 Zasady i procedury funkcjonowania LGD oraz organu decyzyjnego	- 9 -
1.3.5 Potencjał ludzki LGD	- 12 -
2. Partycypacyjny charakter LSR	- 13 -
3. Diagnoza – opis obszaru i ludności	- 15 -
3.1 Opis obszaru – uwarunkowania przestrzenne i geograficzne	- 15 -
3.2 Środowisko przyrodnicze	- 16 -
3.3 Uwarunkowania historyczne i kulturowe	- 19 -
3.4 Potencjał demograficzny obszaru	- 22 -
3.5 Potencjał gospodarczy obszaru strategii	- 25 -
3.6 Rynek pracy i jego problemy	- 28 -
3.7 Sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych	- 31 -
3.8 Infrastruktura	- 34 -
3.9 Baza hotelowa i agroturystyczna	- 35 -
3.10 Edukacja i aktywność społeczna	- 37 -
3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią	- 39 -
3.12 Spójność obszaru	- 40 -
3.13 Innowacyjność	- 41 -
3.14 Grupy docelowe przedsięwzięć zdefiniowanych w strategii	- 42 -
3.15 Wizja rozwoju obszaru LSR	- 43 -
4. Analiza SWOT	- 44 -
5. Misja, cele ogólne, cele szczegółowe i planowane przedsięwzięcia służące realizacji celów	- 48 -
5.1 Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć	- 49 -
5.2 Uzasadnienie sformułowanych celów i przedsięwzięć	- 53 -
5.3 Zgodność celów z programami finansującymi	- 53 -
5.4 Specyfikacja przedsięwzięć realizowanych w ramach strategii	- 56 -
5.5 Matryca wskaźników przypisanych do przedsięwzięć celów szczegółowych i celów ogólnych	- 59 -
5.6 Charakterystyka wskaźników przypisanych do celów ogólnych, szczegółowych oraz przedsięwzięć	- 63 -

5.7 Źródła pozyskiwania danych do pomiaru	- 66 -
5.8 Współpraca między Lokalnymi Grupami Działania	- 66 -
6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz lokalne kryteria wyboru	- 68 -
6.1 Formy wsparcia operacji w ramach LSR	- 68 -
6.2 Cel tworzenia procedur	- 68 -
6.3 Podstawowe założenia tworzonych procedur i kryteriów wyboru operacji	- 69 -
6.4 Sposób ustanawiania kryteriów	~~69~~ - 70 -
6.5 Sposób zmiany kryteriów	- 70 -
6.6 Innowacyjność jako kryterium	- 71 -
7. Plan działania	- 71 -
8. Budżet LSR	- 72 -
9. Plan komunikacji	- 72 -
10. Zintegrowanie	- 73 -
11. Monitoring i ewaluacja	- 74 -
12. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	- 75 -
Spis załączników:	- 76 -
Dokumenty towarzyszące Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022:	- 76 -
Spis map:	- 76 -
Spis tabel:	- 76 -
Spis wykresów:	- 76 -
Bibliografia:	- 78 -

1. Charakterystyka lokalnej grupy działania

1.1 Forma prawna i nazwa LGD

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska jest stowarzyszeniem posiadającym osobowość prawną, wpisanym do Krajowego Rejestru Sądowego dnia 7 grudnia 2015 r pod numerem 0000589750. Działa na podstawie:

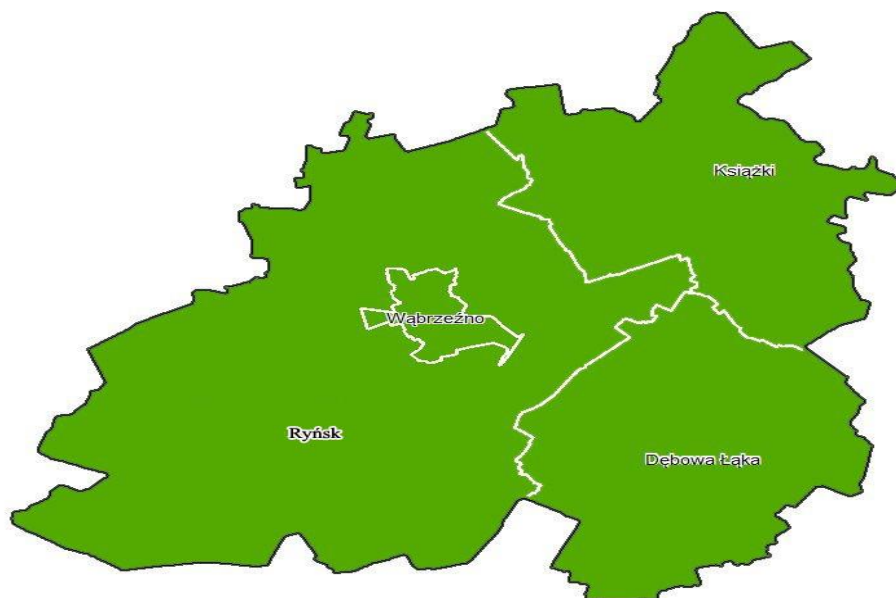
- ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o Stowarzyszeniach (Dz. U. z 2015 r. poz.1393);
- ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2015 r. poz. 378);
- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013);
- Statutu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska.

Nadzór nad działalnością Stowarzyszenia sprawuje Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

1.2 Obszar LGD

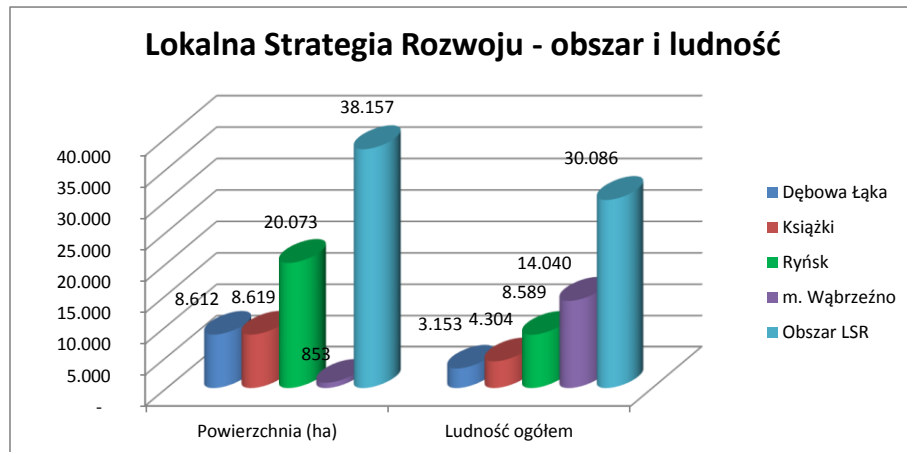
Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska łączy w działaniu przedstawicieli władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców z obszaru Miasta Wąbrzeźno i trzech gmin wiejskich: Dębowej Łąki, Książek i **Ryńska**, należących administracyjnie do województwa kujawsko-pomorskiego i zlokalizowanych w powiecie wąbrzeskim. Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju zajmuje łączną powierzchnię ponad 381 km², którą zamieszkuje 30 086 mieszkańców (dane na dzień 31.12.2013r.)

Mapa 1. Gminy tworzące obszar Lokalnej Grupy Działania Ziemia Wąbrzeska.

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 1. Obszar i ludność objęte Lokalną Strategią Rozwoju wg stanu na dzień 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Lokalna Strategia Rozwoju na wskazanym obszarze będzie finansowana w ramach środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Realizacja operacji w ramach Osi 7 RPO WK-P w zakresie dotyczącym rewitalizacji na obszarach wiejskich wyłącza możliwość dostępu do środków dla terenu Miasta Wąbrzeźno.

W pozostałych przypadkach fundusze finansujące Lokalną Strategię Rozwoju są dostępne na całym obszarze objętym strategią.

1.3 Potencjał Lokalnej Grupy Działania

1.3.1 Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska została zarejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 7 grudnia 2015 r. LGD Ziemia Wąbrzeska jako grupa nowoutworzona i właściwa dla celów wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2022 stanowi kontynuację działań wdrażanych przez Fundację Lokalna Grupa Działania Wieczno, czerpiąc jednocześnie właśnie od niej wiedzę i doświadczenia nabyte zwłaszcza w okresie programowania 2007-2013.

Powstanie Lokalnej Grupy Działania Ziemia Wąbrzeska związane jest z inicjatywą lokalnych samorządów, wsparciem staraniami przedstawicieli sektora społecznego i gospodarczego, oraz mieszkańców.

Celem powstania nowej grupy jest realizacja wspólnych działań w różnych obszarach życia społecznego i gospodarczego, które w sposób zintegrowany przyczyniłyby się do rozwoju obszaru objętego strategią, co zbieżne jest z ideą Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, służącą włączeniu obywateli na szczeblu lokalnym w inicjowanie i realizację działań na rzecz lokalnego rozwoju.

Należy podkreślić, że Fundacja Lokalna Grupa Działania Wieczno jako członek nowopowstałej LGD jest gwarantem wymiany doświadczeń i wiedzy, które wynikają z:

- 1) Wdrażania w ramach Pilotażowego Programu Leader+ Schematu I, a następnie do lutego 2008r. II Schematu Programu Leader + pn. „LGD WIECZNO - Konkurencyjność przez innowacje”;
- 2) Dostosowania struktury Fundacji do wymogów i kryteriów dostępu osi 4 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013;

- 3) Opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju Regionu Wieczno na lata 2009-2015 w ramach osi 4 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013;
- 4) Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju Regionu Wieczno na lata 2009-2015 na podstawie umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR.

Pamiętać należy, że kapitał niematerialny Fundacji LGD Wieczno, to także wiedza i doświadczenia niezwiązane bezpośrednio ze wdrażaniem działań wynikających ze specyfiki Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach osi 4, lecz także ze współpracy z innymi Lokalnymi Grupami Działania, przedstawicielami sektora społecznego, gospodarczego i samorządowego, oraz samego faktu uczestniczenia w życiu społecznym jako podmiot sektora organizacji pozarządowych.

Dodatkowo zaznaczyć należy, że wśród członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska, wielu z nich jest jednocześnie partnerami Fundacji LGD Wieczno, którzy uczestniczyli w realizacji wcześniejszych strategii. Gminy wiejskie na obszarze objętych obecną strategią uczestniczyły w realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju Regionu Wieczno na lata 2009-2015, a dodatkowo Gmina **Ryńsk** współtworzyła obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju Obszarów Rybackich.

Równie cenną uwagą jest fakt, że efektem realizacji operacji w ramach Lokalnej Grupy Działania Wieczno, jako jednego z najważniejszych podmiotów tworzących obecnie Stowarzyszenie LGD Ziemia Wąbrzeska, były:

1. projekty obejmujące następujące działania: szkolenia, szkoła marzeń – zajęcia pozalekcyjne w szkołach, szkoła liderów młodzieżowych, kursy przewodników, tele-praca, szkolenia personelu LGD, analizy i ekspertyzy - plan zagospodarowania jezior, plan rozwoju turystyki, dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze regionu, doradztwo, seminaria na temat środków UE, konferencje, festyny, konkursy oraz wizyty studyjne i robocze w kraju i za granicą, w ramach których LGD otrzymała dofinansowanie w wysokości 136 920 zł dla Schematu I oraz 750 000,00 zł dla Schematu II;
2. działania właściwe dla wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2009-2015 w tym: Odnowa i rozwój wsi, Tworzenie Mikroprzedsiębiorstw, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej oraz Małe projekty, w ramach budżetu przewidującego na wskazane działania kwotę 5 711 892,00 zł, z czego 96,21% zostało wykorzystanych;
3. wdrażanie projektów współpracy na szczeblu regionalnym, w tym projekty współpracy pn.:
  - 1) „Kujawsko-Pomorskim Szlakiem LGD” obejmującym działaniem wszystkie LGD z terenu tego województwa;
  - 2) „Wiedza i doświadczenie lokalnych liderów z obszaru LGD Vistula Terra Culmensis oraz Wieczno”;
  - 3) „Ziemia Dobrzyńska i Chełmińska – promocja jakiej nie było” łącząca w działaniu 4 LGD z terenu obszaru województwa kujawsko-pomorskiego.
4. funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania, nabywanie umiejętności oraz aktywizacja;
5. wykorzystanie w ramach 7 311 775,08 zł przewidzianych budżetem LSR 93,05% tych środków.

Mierzalnym efektem tych działań były inwestycje w zakresie infrastruktury społecznej i kulturalnej, adaptacja obiektów i terenów do celów turystyki oraz rozbudowa infrastruktury rekreacyjnej i sportowej. Trwałość tych projektów stanowi namacalny dowód efektywnego wykorzystania środków w ramach wskazanych etapów wdrażania strategii.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania jako kontynuator działalności zapoczątkowanej przez Fundację LGD Wieczno, buduje swoją markę, która w znacznej mierze opiera się na rozpoznawalności Fundacji. Nie można zapominać, że działania realizowane w ramach Lokalnej Grupy Działania przyczyniły się do rozwoju obszaru, wzrostu atrakcyjności turystycznej, poprawy warunków życia mieszkańców czy też wzmocnienia kapitału społecznego, co przyczyniło się jednocześnie do pozytywnego odbioru LGD.

Dlatego też wierzymy, że Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska wykorzysta potencjał zbudowany przez LGD Wieczno i przyczyni się do dalszego rozwoju obszaru objętego strategią.

1.3.2 Reprezentatywność LGD

Na podstawie przepisów art. 32 ust. 2 lit. b rozporządzenia 1303/2013 Parlamentu Europejskiego w skład Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska wchodzi przedstawiciele władz samorządowych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańcy.

Członkami Stowarzyszenia są osoby fizyczne i osoby prawne zamieszkujące lub mające siedzibę na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju. Zgodnie ze Statutem członkowie dzielą się na członków: zwyczajnych, wspierających i honorowych.

Budowanie partnerstwa, jakim jest Lokalna Grupa Działania, polega na włączeniu nowych grup interesu, środowisk społecznych i zawodowych i poszerzaniu reprezentacji partnerstwa o przedstawicieli tych grup i środowisk. Partnerstwo postrzegane jest jako proces dynamiczny, przy czym zakłada się włączenie nowych podmiotów w poczet członków Stowarzyszenia LGD w sposób ciągły.

Według stanu na dzień 21 grudnia 2015 r. w strukturze partnerstwa znajduje się 89 członków, z czego:

1. 4 reprezentuje władze publiczne (4,5 %);
2. 17 reprezentuje sektor gospodarczy (19,1%);
3. 11 reprezentuje sektor społeczny (12,4%);
4. 57 jest mieszkańcami obszaru objętego strategią (64%).

Zdefiniowane w dalszej części przedsięwzięcia, za pomocą których możliwe będzie osiągnięcie celów szczegółowych i ogólnych wynikających z problemów na obszarze objętym diagnozą, nie pozostają obojętne na potrzeby działań na rzecz poprawy zatrudnienia i tworzenia miejsc pracy, przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, rozwoju ekonomii społecznej, usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym, rewitalizację fizyczną, gospodarczą i społeczną ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.

Ze względu na występujące na obszarze objętym LSR grupy defaworyzowane, opisane w dalszej części strategii, część z przedsięwzięć została ukierunkowana na takie właśnie grupy, które są docelowymi odbiorcami tych działań.

Pamiętać należy, że udział w Stowarzyszeniu przedstawicieli różnych sektorów i środowisk służy ukierunkowaniu Lokalnej Strategii Rozwoju na potrzeby różnych grup.

Dlatego też wskazujemy, że przedsięwzięcia służące realizacji niniejszej strategii, stanowią odpowiedź na oczekiwania lokalnych samorządów, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, a przede wszystkim mieszkańców obszaru objętego LSR, którzy bezpośrednio są odbiorcami tych działań.

1.3.3 Poziom decyzyjny – Rada Programowa

Organem decyzyjnym Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska, o którym mowa w art. 32 ust. 2 lit. b Rozporządzenia 1303/2013, jest Rada Programowa. Do jej wyłącznych kompetencji należy:

1. wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 9 rozporządzenia 1303/2013, które mają być realizowane w ramach LSR;
2. ustalenie kwoty wsparcia.

W myśl wskazanego rozporządzenia, w składzie Rady Programowej na etapie podejmowania decyzji ani władze publiczne – określone zgodnie z przepisami krajowymi – ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu, co zostało zagwarantowane uregulowaniami zawartymi w Regulaminie Organizacyjnym Rady Programowej oraz Statucie. Ponadto, co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodzi od partnerów niebędących instytucjami publicznymi. Podstawowym narzędziem weryfikującym parytety podczas wyboru operacji jest deklaracja bezstronności.

Rada Programowa liczy 7 członków. Osoby będące członkami tego organu dysponują odpowiednim doświadczeniem i wiedzą, aby móc pełnić powierzoną funkcję oraz zarządzać procesami rozwoju na poziomie lokalnym. Szczegółowe uregulowania dotyczące liczebności, składu, zasad powoływania i odwoływania oraz podziału kompetencji w ramach organu decyzyjnego zawarte są w Regulaminie Organizacyjnym Rady Programowej, stanowiącym uzupełnienie treści zawartych w Statucie LGD.

Tabela 1. Struktura organu decyzyjnego Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska.

Lp.	Imię i nazwisko członka Rady Programowej	Miejsce zamieszkania / siedziba podmiotu delegującego	Reprezentowany sektor	Udział sektora w składzie organu
1	Agnieszka Komacka	Wąbrzeźno	społeczny	42,85
2	Krzysztof Zieliński	Osieczek	społeczny	
3	Marcin Zdziebłowski	Wąbrzeźno	społeczny	
4	Mariola Frankowska	Wąbrzeźno	publiczny	28,57
5	Mateusz Rutkowski	Dębowa Łąka	publiczny	
6	Jerzy Kisielewski	Wąbrzeźno	gospodarczy	14,29
7	Katarzyna Chandzel	Łopatki	mieszkaniec	14,29

Źródło: Opracowanie własne.

1.3.4 Zasady i procedury funkcjonowania LGD oraz organu decyzyjnego

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska jest Lokalną Grupą Działania w rozumieniu art. rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającym wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 320), oraz art.4 ust. 1 ustawy z dnia 20 lutego 2015r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. Nr, poz.).

Stowarzyszenie umożliwia członkostwo i udział w opracowaniu i realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju przedstawicielom życia społecznego i gospodarczego, jednostkom sektora finansów publicznych oraz mieszkańcom.

Mając na uwadze, że obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju jest rezultatem oddolnych inicjatyw władz samorządowych, których intencją było powstanie LGD, jako przedstawicieli publicznych wskazać należy:

1. Miasto Wąbrzeźno;
2. Gminę Dębowa Łąka;
3. Gminę Książki;
4. Gminę **Ryńsk**.

Włączenie w poczet członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska uwarunkowane jest:

1. Podjęciem uchwały przez umocowany organ tego podmiotu w sprawie przystąpienia do Stowarzyszenia LGD Ziemia Wąbrzeska w przypadku jednostek sektora finansów publicznych oraz organizacji pozarządowych;
2. Złożeniem deklaracji o przystąpieniu do Stowarzyszenia LGD Ziemia Wąbrzeska w przypadku przedstawicieli sektora gospodarczego – przedsiębiorców i rolników, oraz mieszkańców.

Organami Stowarzyszenia są:

1. Walne Zebranie Członków;
2. Rada Programowa;
3. Zarząd Stowarzyszenia;
4. Komisja Rewizyjna.

Jednostką administracyjną Stowarzyszenia jest Biuro prowadzące prace organizacyjne i przygotowawcze wynikające z zakresu działalności LGD.

Ze względu na przyjęte rozwiązania formalno-prawne poniżej wskazujemy dokumenty wewnętrzne regulujące działania LGD.

Tabela 2. Rozwiązania formalno-prawne organów LGD.

Lp.	Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie	Przyjęcie i zmiana treści dokumentu
Dokumenty podstawowe			
1.	Statut LGD	Zakres uregulowań jest zgodny z ustawą <i>prawo o stowarzyszeniach</i> oraz ustawą <i>o rozwoju lokalnym kierowanym przez lokalną społeczność</i>. Statut przewiduje następujące kwestie: - nadzór Marszałka Województwa Kujawsko-pomorskiego; - wprowadzenie Rady Programowej jako dodatkowego organu stowarzyszenia odpowiedzialnego za wybór operacji oraz szczegółowe jego kompetencje i zasady reprezentatywności; - uregulowanie dotyczące zachowania bezstronności członków organu decyzyjnego w wyborze operacji - zasady nabywania i utraty w LGD oraz jej organach.	Organem LGD kompetentnym w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji jest Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia.
2.	Regulamin Organizacyjny Rady Programowej	Regulamin przewiduje m.in.: - szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego; - szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji; - szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji; - zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego; - zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego; Dodatkowo: - działania dyscyplinujące wobec członków którzy systematycznie nie biorą udziału w posiedzeniach organu lub też podczas dokonywania oceny wniosków nie stosują zatwierdzonych kryteriów, w tym dokonując oceny w sposób niezgodny z treścią kryteriów oceny;	Organem LGD kompetentnym w zakresie uchwalenia Regulaminu organu decyzyjnego i jego zmian jest Zarząd Stowarzyszenia.

3.	Regulamin biura LGD	Regulamin przewiduje m.in.: - zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników; - uprawnienia dyrektora biura; - zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniających zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych; - opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa.	Organem LGD kompetentnym w zakresie uchwalenia Regulaminu biura LGD jest Zarząd Stowarzyszenia.
Dokumenty dodatkowe:			
4.	Regulamin Walnego Zebrania Członków LGD	Regulamin przewiduje m.in.: - kompetencje Walnego Zebrania Członków; - tryb zwoływania posiedzeń Walnego Zebrania Członków; - sposób podejmowania uchwał.	Organem LGD kompetentnym w zakresie uchwalenia Regulaminu Walnego Zebrania Członków jest Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia.
5.	Regulamin Komisji Rewizyjnej	Regulamin przewiduje m.in.: - skład i zasady reprezentatywności; - zasady nabywania i utraty mandatu; - kompetencje Komisji Rewizyjnej; - sposób pracy i podejmowania uchwał.	Organem LGD kompetentnym w zakresie uchwalenia Regulaminu Komisji Rewizyjnej jest Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia.
6.	Regulamin Zarządu LGD	Regulamin przewiduje m.in.: - skład i zasady reprezentatywności; - zasady nabywania i utraty mandatu; - kompetencje Zarządu; - sposób pracy i podejmowania uchwał.	Organem LGD kompetentnym w zakresie uchwalenia Regulaminu Zarządu jest Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia.

Źródło: Opracowanie własne.

1.3.5 Potencjał ludzki LGD

W związku z faktem, że Fundacja Lokalna Grupa Działania Wieczno, której działania kontynuuje Stowarzyszenie LGD Ziemia Wąbrzeska, uczestniczyła we wszystkich edycjach podejścia Leader, zarówno kadra, jak i członkowie Stowarzyszenia posiadają niezbędne doświadczenie oraz wiedzę w zakresie odpowiedniego zarządzania oraz wdrażania LSR.

Łącznie w biurze LGD zatrudnionych będzie co najmniej dwóch pracowników w ramach umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy oraz 3 osoby wspomagające pracę biura i Stowarzyszenia – specjalista ds. obsługi: finansowo-księgowej, prawnej i informatycznej.

Na stanowiskach tych szczegółowy zakres zadań określa Regulamin Pracy Biura oraz opis stanowisk, stanowiący załącznik nr 15 do Wniosku o wybór LSR.

Dla pracowników biura, jak również dla członków organu decyzyjnego przewidziano w okresie realizacji LSR dodatkowe szkolenia w celu dalszego podnoszenia ich wiedzy i kompetencji, a także szczegółowego zapoznania z zapisami strategii i dokumentów programowych oraz wynikającymi z nich obowiązkami. Informacje dotyczące zakresu, uczestników, budżetu i terminu realizacji poszczególnych szkoleń zawiera opracowany przez LGD Plan szkoleń, stanowiący załącznik nr 14 do wniosku o wybór LSR.

Kierownik biura LGD posiada doświadczenie związane z realizacją, opracowaniem zmian i aktualizacją LSR w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz odbyte liczne szkolenia z zakresu tworzenia i wdrażania LSR.

Kompetencje, jakie są wymagane na przewidzianych stanowiskach w Biurze LGD zostały wskazane w Regulaminie pracy Biura.

2. Partycypacyjny charakter LSR

W proces opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju zostały włączone różne grupy interesu i środowiska, w tym przedstawiciele życia społecznego, gospodarczego i władz samorządowych oraz mieszkańcy. Na każdym etapie dłożono starań, by zapewnić jak najszerszą partycypację różnych środowisk z obszaru LGD Ziemia Wąbrzeska. Proces opracowania dokumentu obejmował 5 kluczowych etapów: opracowanie diagnozy i analizy SWOT, określenie celów i wskaźników oraz opracowanie planu działania, opracowanie zasad wyboru operacji i ustalenie kryteriów wyboru oraz zmiany kryteriów, opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji oraz przygotowanie planu komunikacji. Podczas wskazanych kluczowych etapów prac nad dokumentem wykorzystano różne metody partycypacji, w tym: spotkania gminne, tradycyjne badania ankietowe oraz on-line, konsultacje on-line, fiszki projektowe, konsultacje w biurze LGD czy spotkania w ramach panelu eksperckiego. Na każdym kluczowym etapie zastosowano co najmniej cztery partycypacyjne metody konsultacji, które prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 3. Metody partycypacji zastosowane na kluczowych etapach prac nad LSR.

Nazwa	Kluczowe etapy prac nad LSR				
	Diagnoza i analiza SWOT	Określenie celów i wskaźników oraz opracowanie planu działania	Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów	Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	Przygotowanie planu komunikacji
Spotkania gminne	X	X			
Panel ekspercki	X	X	X	X	X
Badania ankietowe	X		X	X	X
E-consulting	X	X	X	X	X
Punkt konsultacyjny	X	X	X	X	X
Fiszka projektowa		X			

Źródło: Opracowanie własne

Ze względu na specyfikę poszczególnych kluczowych etapów prac nad Lokalną Strategią Rozwoju zastosowano różne metody konsultacji, przy czym należy podkreślić, że zostały wykorzystane zarówno metody ilościowe, takie jak choćby badania ankietowe, jak również metody jakościowe, jak na przykład panele eksperckie.

Wykorzystanie różnych narzędzi przyczyniło się do pozyskania wartościowego materiału w postaci wniosków, które zostały wykorzystane na poszczególnych etapach prac nad niniejszą strategią.

Tabela 4. Opis wykorzystanych metod partycypacji.

L.p.	Kluczowe etapy pracy nad LSR	Opis
1	Diagnoza i analiza SWOT	Podstawowym narzędziem na tym etapie przygotowania strategii były spotkania z przedstawicielami życia społecznego i gospodarczego, władz samorządowych oraz mieszkańców. Włączenie różnych grup interesu pozwoliło pozyskać wartościowy materiał pod względem silnych i słabych stron obszaru oraz szans i zagrożeń, które w przyszłości mogą na niego wpłynąć. Wypracowane wnioski zostały uwzględnione na etapie przygotowania analizy SWOT. Należy podkreślić, że wnioski płynące ze spotkań na terenie objętym strategią pozostają zbieżne z diagnozą obszaru zawartą w niniejszej strategii, a co zostanie przedstawione w kolejnych częściach tego dokumentu. W spotkaniach na terenie 4 gmin objętych strategią uczestniczyło łącznie 96 osób. Spotkania odbyły się w: Przydworzu 16 września 2015 r., Książkach 22 września 2015 r., Dębowej Łące 23 września 2015 r. i Wąbrzeźnie 8 października 2015 r. Uzupełnieniem dla tego etapu prac nad strategią były badania ankietowe drogą on-line oraz metodą tradycyjną, co pozwoliło dotrzeć do 209 respondentów. Dodatkowo każdy mieszkaniec za pośrednictwem poczty elektronicznej oraz bezpośrednio w punkcie konsultacyjnym mógł bezpośrednio mógł się podzielić swoimi uwagami i sugestiami. Ponadto odbyły się spotkania w ramach paneli eksperckich, w czasie których przedstawiciele różnych grup interesu zostali skonfrontowani z konkluzjami

		zawartymi w materiale opracowanym na podstawie diagnozy obszaru oraz wcześniej omówionych metod partycypacji.
2	Określenie celów i wskaźników oraz opracowanie planu działania	Za najcenniejszy materiał uwzględniony na tym etapie prac nad strategią uznać należy wnioski płynące ze spotkań z przedstawicielami różnych grup interesu na obszarze objętym LSR. Wykorzystano również inne narzędzia – fiszka projektowa, konsultacje za pośrednictwem Internetu oraz w biurze LGD pozwoliły ukierunkować niniejszą strategię. Podsumowaniem tego etapu prac były spotkania w ramach panelu eksperckiego.
3	Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów	Punktem wyjściowym do prac nad opracowaniem zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru były wnioski płynące ze spotkań na obszarze objętym strategią. Opinie i sugestie różnych grup interesu przyczyniły się do uwzględnienia kryteriów, które są szczególnie istotne na etapie wyboru operacji pod kątem lokalnych potrzeb. W celu uzupełnienia oczekiwań miejscowych grup interesu zostały przeprowadzone badania ankietowe metodą tradycyjną przeprowadzone na grupie 100 losowo wybranych respondentów. Dodatkowo projektowane kryteria i zasady wyboru skonfrontowano z opinią publiczną poprzez konsultacje drogą on-line oraz bezpośrednio w Biurze LGD. Ostatecznie zdefiniowane zasady wyboru operacji są wynikiem spotkań w ramach panelu eksperckiego.
4	Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	Metodami wykorzystanymi na tym etapie opracowania strategii były badania ankietowe na grupie 100 losowo wybranych respondentów, które uzupełniły konsultacje drogą on-line oraz bezpośrednio z wykorzystaniem Punktu konsultacyjnego. Opracowane zasady monitorowania i ewaluacji stanowią wypadkową spotkań w ramach panelu eksperckiego i wcześniej wykorzystanych metod.
5	Przygotowanie planu komunikacji	Plan komunikacji został opracowany na podstawie badań ankietowych na grupie 100 losowo wybranych respondentów. Uzupełnieniem tego procesu były konsultacje drogą on-line i w biurze LGD. Ostateczny kształt tego dokumentu jest wynikiem spotkań w ramach panelu eksperckiego.

Źródło: Opracowanie własne.

Poza omówionymi etapami przygotowania Lokalnej Strategii Rozwoju, za równie ważne należy wskazać zdefiniowanie grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym lub ubóstwem na obszarze objętym niniejszą strategią.

Wnioski wynikające z przeprowadzonych badań ankietowych na grupie 100 losowo wybranych respondentów stanowią cenne uzupełnienie dla konkluzji płynących z diagnozy obszaru. Ostatecznie zdefiniowane w Lokalnej Strategii Rozwoju grupy defaworyzowane, w tym grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy, są wynikiem spotkań w ramach panelu eksperckiego na obszarze gmin objętych strategią na obszarze strategii.

Podsumowując niniejszy rozdział, należy podkreślić, że autorami tego dokumentu planistycznego, jakim jest Lokalna Strategia Rozwoju są wszyscy uczestnicy różnorodnych metod konsultacji społecznych prowadzonych podczas całego procesu opracowywania LSR.

Poprzez ogłoszenia m.in. na stronach internetowych www.lgdwieczno.pl oraz gmin objętych strategią zaproszono do włączenia się w proces budowy strategii mieszkańców poszczególnych gmin, lokalnych liderów, przedstawicieli władz samorządowych i organizacji pozarządowych lokalnych przedsiębiorców i innych przedstawicieli sektora gospodarczego, oraz innych zainteresowanych realizacją działań ukierunkowanych na rozwój obszarów wiejskich.

W ramach indywidualnych form konsultacji poszczególnych etapów opracowania strategii – konsultacji droga on-line i tradycyjnych w biurze oraz fiszek projektowych wpłynęło 56 wniosków. Wszystkie uznano za zasadne w kontekście poruszanych tematów.

Dodatkowo, opracowując Lokalną Strategię Rozwoju, uwzględniono doświadczenia i sugestie przekazane przez Fundację Lokalna Grupa Działania Wieczno – lokalną grupę działania właściwą dla wdrażania strategii objętej Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 i jednocześnie członka Stowarzyszenia LGD Ziemia Wąbrzeska.

Pragniemy nadmienić, że strategia została opracowana oddolnie bez udziału podmiotów zewnętrznych, natomiast cenny wkład w procesie konsultacji społecznych i przygotowania analiz wniosło Stowarzyszenie Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych „TŁOK”.

3. Diagnoza – opis obszaru i ludności

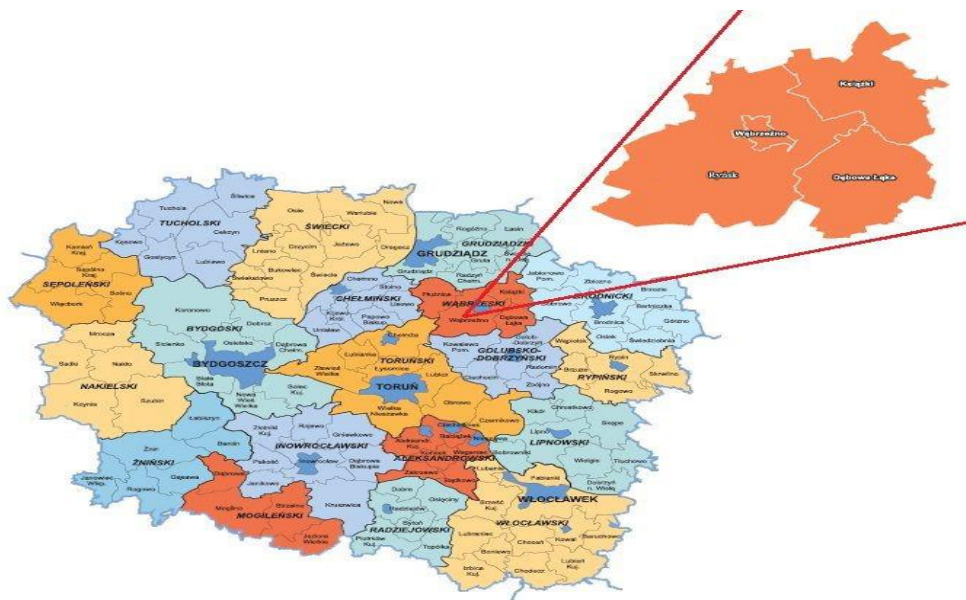
3.1 Opis obszaru – uwarunkowania przestrzenne i geograficzne

LGD Ziemia Wąbrzeska swoim zasięgiem obejmuje obszar następujących gmin:

1. Gmina Miasto Wąbrzeźno;
2. Gmina Dębowa Łąka;
3. Gmina Książki;
4. Gmina **Ryńsk**,

położonych w północno-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w granicach administracyjnych powiatu wąbrzeskiego. Obszar LGD – 381,57 km², zajmuje 2,1% powierzchni województwa i obejmuje swym zasięgiem 1,4% ludności tej jednostki administracyjnej kraju.

Mapa 2. Obszar LGD Ziemia Wąbrzeska na tle województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: Opracowanie własne.

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju znajduje się na obszarze makroregionu Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego w dorzeczu Wisły i jej prawego dopływu Drwicy, w mezoregionie Pojezierza Chełmińskiego. Należy zauważyć, że obszar ten znajduje się w centrum historycznej Ziemi Chełmińskiej.

Za najważniejsze uwarunkowania geograficzne obszaru objętego LSR należy wskazać:

- urozmaiconą rzeźbę terenu - podstawową formą jest polodowcowa wysoczyzna morenowa płaska i falista zalegająca się na wysokości 100-110 m n.p.m., zbudowana z gliny morenowej i piasków gliniastych oraz pagórki i wzgórza morenowe, pagórki i wzgórza krzemowe;
- niską lesistość (jedną z najniższych w województwie kujawsko – pomorskim);
- urodzajność gleb, które stanowią najcenniejszy zasób przyrodniczy (gleby brunatne, płowe i rdzawe, bielico-ziemne);
- występowanie znacznej ilości malowniczo położonych jezior polodowcowych, o średnim poziomie zanieczyszczenia;

- dostępność turystyczną jezior, możliwych do zagospodarowania dla celów turystycznych i rekreacyjnych;
- umiarkowany klimat o przewadze wpływów oceanicznych związanych z cyrkulacją mas powietrza napływających z południowego Atlantyku i Morza Śródziemnego;
- umiarkowane zasoby wód powierzchniowych;
- odczuwalny deficyt wody w okresie wegetacji roślin;
- ograniczone zasoby kopalin i surowców naturalnych;
- znaczną ilość i powierzchnię zabytkowych parków, często z wyjątkowo cennym drzewostanem, wpisanych do rejestru zabytków;
- występowanie użytków ekologicznych - śródleśnych bagien, mokradeł i podmokłości, leżących na terenach administrowanych przez Lasy Państwowe. W stosunku do tych obiektów wprowadzono zakazy zmiany stosunków wodnych, wydobywania surowców mineralnych i torfu, zbioru wszystkich dziko rosnących roślin, za wyjątkiem owoców i grzybów oraz stosowania środków chemicznych itp.).

Charakterystycznym elementem rzeźby terenu na obszarze Lokalnej Strategii Rozwoju są równoleżnikowo zlokalizowane trzy pasma moren czołowych – moreny północnowąbrzeskie, południowowąbrzeskie i środkowowąbrzeskie.

3.2 Środowisko przyrodnicze

Klimat

Klimat obszaru objętego LSR, podobnie jak innych obszarów tej części regionu, charakteryzuje się przejściowością i zmiennością warunków temperatury, opadów, ciśnienia, wiatru i zachmurzenia. Średnia suma opadów należy do najniższych w kraju i nieznacznie przekracza 500mm rocznie. Z tego powodu na przestrzeni ostatnich lat co raz bardziej odczuwalnym problemem jest deficyt wody w okresie wegetacji roślin.

Na obszarze tym przeważają wiaty z kierunku zachodniego, najwięcej opadów notuje się w lipcu, najmniej w styczniu, zaś średnia roczna temperatura wynosi 7,7°C, przy czym najcieplejszym miesiącem ze średnią temperaturą 17,9°C jest lipiec, a najchłodniejszym styczeń ze średnią – 2,6°C.

Wody

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju leży w dorzeczu Wisły, w obrębie zlewni jej prawobocznych dopływów: Drwęcy i Strugi Toruńskiej oraz częściowo w zlewniach Kanału Głównego i Osy. Obszar LGD jest umiarkowanie zasobny w wody powierzchniowe. Na terenie regionu objętego LSR znajdują się duże jeziora pochodzenia polodowcowego, które dzięki swojej dostępności stanowią atrakcję turystyczną i rekreacyjną, przy czym za w pełni uzasadniony kierunek należy uznać dalsze ich zagospodarowanie i rozwój bazy rekreacyjno-turystycznej.

Gleby

Za jeden z najcenniejszych zasobów przyrodniczych obszaru LSR uznać należy urodzajne gleby. Z tego względu obszar ten wyróżnia się na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Skałę macierzystą gleb stanowi najczęściej polodowcowa glina zwałowa oraz utwory piaszczyste. Na takich właśnie osadach wykształciły się gleby brunatne, płowe i rdzawe. Z kolei na sandrowych osadach piaszczystych powstały przede wszystkim gleby bielicoziemne. Obszar Lokalnej Strategii Rozwoju charakteryzuje się nisko falistą i nisko pagórkowatą rzeźbą terenu. Występują tu korzystne warunki dla intensywnej uprawy roślin o dużych wymaganiach klimatycznych i glebowych. Przeważają gleby kompleksu żytniego dobrego i żytniego bardzo dobrego. W obniżeniach terenowych występują powszechnie gleby kompleksu pastewnego mocnego.

Na obszarze tym przestrzennie przeważają średnio urodzajne gleby klasy bonitacyjnej IVa i IIIb. Natomiast spośród trwałych użytków zielonych przeważają użytki IV klasy bonitacyjnej. Brak istotnych źródeł zagrożeń, głównie ze strony przemysłu, sprzyja rozwojowi rolnictwa ekologicznego, bowiem gleby obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju nie są ponadnormatywnie zanieczyszczone.

Bogactwa naturalne

Na obszarze objętym LSR zalegają osady czwartorzędowe, w szczególności osady lodowcowe, wodnolodowcowe, rzeczne, jeziorne oraz biogeniczne. Ich miąższość jest znaczna, bowiem lokalnie przekracza 150m. Baza surowców użytecznych w takich osadach jest uboga, a złoża w pełni nierozpoznane. Z pozostałych surowców pospolitych występują kruszywa, iły, a lokalnie kreda jeziorna oraz torf, przy czym jakość kruszyw zależy w znacznym stopniu od typu genetycznego złoża. Występujące liczne złoża żwiru i piasku mają swoje odzwierciedlenie w ilości czynnych kopalni kruszyw. Jedyne na tym obszarze złoża kredy jeziornej udokumentowano w miejscowości Węgorzyn. Nieeksploatowane dotychczas przemysłowo złoża ma powierzchnię 5,72 ha, a jego zasoby szacowane są na 197 tys. ton.

Lesistość

Wskaźnik lesistości obszaru Lokalnej Grupy Działania na poziomie 8,3% jest jednym z najniższych w województwie kujawsko-pomorskim.

Występowanie urodzajnych gleb i prowadzenie rozdrobnionej gospodarki rolnej na znacznej części obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju przyczyniło się w dużym stopniu do odlesienia, co znajduje odzwierciedlenie w bardzo niskim poziomie wskaźnika lesistości, który, dla porównania, w województwie kujawsko-pomorskim ma wartość 23,2%, a dla obszaru całej Polski – 29%.

Tabela 5. Charakterystyka gruntów leśnych i pozostałych cennych obszarów i obiektów pod względem przyrodniczym na obszarze objętym strategią wg stanu na dzień 31.12.2013 r.

Lp.	Nazwa gminy	Lasy i grunty leśne (ha)	Lesistość w danej gminie (%)	Obszary chronionego krajobrazu (ha)	Użytki ekologiczne (ha)	Pomniki przyrody (szt.)	Rezerваты przyrody (ha)
1	Miasto Wąbrzeźno	11	1,3	0	0	2	0
2	Dębowa Łąka	814	9,5	1 400	15,0	9	0
3	Książki	124	1,4	0	0	8	0
4	Ryńsk	2923	14,6	8 500	185,0	13	69
Obszar objęty LSR		3872	x	9900,0	200,0	32	69

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Obszary chronione

Na obszarze objętym strategią występują dwa obszary chronionego krajobrazu:

1. „Obszar kompleksu torfowiskowo-jeziorno-leśnego Zgniłka-Wieczno-Wronie”, znajdujący się w centralnej części Pojezierza Chełmińskiego i chroniący największy na tym terenie kompleks torfowiskowy ze zbiorowiskami roślinnymi i szeregiem rzadkich i chronionych 58 gatunków roślin i zwierząt, największe na terenie Pojezierza Chełmińskiego jezioro Wieczno o dobrej jakości wody, użytkowane rekreacyjnie i będące jednocześnie miejscem lęgowym ptactwa, oraz kompleks leśny z rezerwatem przyrody „Wronie”;
2. „Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy” obejmujący powierzchnię 65ha gminy Dębowa Łąka, który chroni malowniczy krajobraz klasycznie wykształconej pradoliny Drwęcy z kompleksami leśnymi i licznymi jeziorami.

Obszar Lokalnej Strategii Rozwoju to również szereg indywidualnych form ochrony przyrody, takich jak pomniki przyrody i użytki ekologiczne. Celem ochrony pomników przyrody, m.in. sędziwych i okazałych drzew, jest zachowanie tworów przyrody o szczególnej wartości naukowej, kulturowej i historycznej, odznaczających się indywidualnymi i niepowtarzalnymi cechami. Zauważyć należy, że pod taką właśnie formą ochrony na obszarze LSR znajdują się 32 twory przyrody. W odniesieniu do strategicznej oceny oddziaływania operacji o charakterze inwestycyjnym warto zaznaczyć, że na obszarze tym nie występują obszary typowane do europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000.

Zanieczyszczenie i stan środowiska

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju w odniesieniu do zanieczyszczenia i stanu środowiska cechuje:

- a) *Znaczna podatność gleb na erozję* - jednym z najważniejszych problemów ekologicznych na obszarze objętym LSR jest zagrożenie gleb procesami erozji, zarówno wietrznej jak i wodnej powierzchniowej. Erozja wietrzna występuje na znacznych przestrzeniach wysoczyzny morenowej i przejawia się wywiewaniem wierzchnich - próchnicznych cząstek gleby. Erozja wodna powierzchniowa występuje na terenach o znacznym nachyleniu – na zboczach rynien i dolin polodowcowych;
- b) *Nadmierne zanieczyszczenie wód powierzchniowych*, co dotyczy to w szczególności wód Strugi Toruńskiej i Osy, a także niektórych jezior. Stan jezior nie był badany, jednakże ich kondycja troficzna wskazuje na znaczną podatność na degradację i presję zanieczyszczeń obszarowych spływających z pól na co wpływ mają nieprawidłowo prowadzone działania melioracyjne w rolnictwie i leśnictwie w latach powojennych oraz zmiany klimatu;
- c) *Zagrożenie zanieczyszczeniem wód podziemnych* - wody podziemne w badanych ujęciach, zasilających wodociągi zbiorowe, charakteryzują się średnią i wysoką jakością, na pograniczu klasy Ib i II. W kilku jednak przypadkach stwierdzono złą jakość wody. Woda posiada zwiększoną zawartość żelaza, manganu oraz wysoką twardość ogólną. Z badań wynika, że nieodpowiednia (do spożycia) jakość wody jest bardziej wynikiem naturalnego składu fizyko-chemicznego pobieranej wody, aniżeli wpływu zanieczyszczeń. Potwierdzają to wyniki badań bakteriologicznych, które nie budzą zastrzeżeń;
- d) *Emisja zanieczyszczeń do powietrza jest problem lokalnym i wiąże się z uciążliwą okresowo emisją zanieczyszczeń do atmosfery, szczególnie w obszarach zwartej zabudowy oraz większych miejscowościach, gdzie w okresie grzewczym ma miejsce tzw. emisja niska z domowych palenisk i lokalnych kotłowni. Jednak zauważyć należy, że według dokonanych klasyfikacji (Raport WIOŚ) cały obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju znalazł się w najkorzystniejszej klasie A, tak w klasyfikacji ogólnej, jak klasyfikacjach dokonanych dla poszczególnych zanieczyszczeń, stąd też nie występuje problem nadmiernego zanieczyszczenia powietrza.*

Walory turystyczne i rekreacyjne środowiska

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju odznacza się wysokimi walorami środowiska przyrodniczego – poza urodzajnymi glebami występują kompleksy leśne, urozmaicony krajobraz oraz jeziora polodowcowe. Wokół jeziora Zamkowego w Wąbrzeźnie i Wieczno w Przydworzu znajduje się dobrze rozwinięta baza turystyczna. Urokliwie położone jeziora stanowią ostoję ciszy i prawdziwą atrakcją dla amatorów wędkowania. Usytuowanie Wąbrzeźna między trzema jeziorami: Zamkowym, Frydek i Sicińskim, stwarza korzystne warunki dla rozwoju turystyki. Malowniczo usytuowane Wąbrzeźno, pełni rolę wielofunkcyjnego ośrodka o zasięgu ponadlokalnym. Otoczone z trzech stron jeziorami i położone wśród pagórków miasto należy do najstarszych miejscowości Pomorza. Zatopione w zieleni, szczególnie latem zachwyca tych, którzy szukają odpoczynku z dala od tłoku i gwaru panującego w znanych ośrodkach wypoczynkowych. Zarówno oni jak i mieszkańcy miasta, dobre warunki do rekreacji znajdują nad Jeziorem Zamkowym. Na terenie obszaru LSR rozwija się agroturystyka wykorzystująca walory środowiska wiejskiego. Szlaki turystyczne, które przebiegają przez ten obszar powiatu wąbrzeskiego, w tym szlak czerwony: Grudziądz-Ryńsk o długości 41 km, szlak żółty: Ryńsk-Firlus o długości 18 km, szlak zielony: Ciechocin-Wąbrzeźno-Jabłonowo Pomorskie o długości ok. 52 km, szlaki historyczne: „Szlak Grunwaldzki” i „Szlak Towarzystwa Jaszczurczego”, oraz szlaki turystyczne rowerowe: Toruń - Olek - Wąbrzeźno - Radzyń Chełmiński – Grudziądz, z pewnością zainteresują miłośników pieszych i rowerowych wędrówek.

Zaakcentować należy, że nie tylko lokalne społeczności zgłaszają potrzebę dalszego rozwoju infrastruktury turystycznej.

Kluczowe wnioski i obserwacje:

- ✓ Ze względu na niski wskaźnik lesistości obszar strategii należy do najsłabiej zalesionych obszarów w województwie kujawsko-pomorskim;
- ✓ Na obszarze objętym strategią znajdują się dwa obszary chronionego krajobrazu i nie występują obszary typowane do europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000;
- ✓ Znaczone walory, przede wszystkim środowiskowe – bliskość i dostępność jezior, stanowią bazę do rozwoju różnych form turystyki. Uzasadnionym kierunkiem są rozbudowa i rewitalizacja infrastruktury turystycznej, a także ścieżek dydaktycznych, tras pieszo-rowerowych, itp.

3.3 Uwarunkowania historyczne i kulturowe

Uwarunkowania historyczne

Obszar LGD zlokalizowany jest na historycznej Ziemi Chełmińskiej, która w zaraniach państwa polskiego była kresową kasztelaniją i miejscem ciągłych walk z plemionami bałtyckimi, których trzon stanowili Prusowie. W połowie X wieku władcy państwa Polan zakończyli proces jednoczenia Ziemi Wielkopolski, Kujaw i Mazowsza, w tym także regionu Chełmińskiego. W wyniku podziału Polski testamentem Bolesława Krzywoustego Ziemia Chełmińska weszła w skład dzielnicy mazowieckiej. W celu obrony ziem przed najazdem pruskim w 1226 roku Konrad Mazowiecki sprowadził na ten teren Krzyżaków i nadał zakonowi Ziemię Chełmińską. W XIII i XIV wieku miała również miejsce szeroko rozwinięta akcja kolonizacyjna i osadnicza. Późniejsze ostre konflikty o terytoria zakonu doprowadziły do wojen polsko-krzyżackich. Dopiero wojna trzynastoletnia (1454-1466r.) i II pokój toruński w 1466r. spowodowały powrót Ziemi Chełmińskiej do państwa polskiego. Odtąd Ziemia Chełmińska wchodziła w skład Prus Królewskich. Utworzone województwo chełmińskie objęło wówczas krzyżackie okręgi administracyjne oraz posiadłości biskupa chełmińskiego. Urodzajne gleby na tych terenach przez wieki przyciągały lud rolniczy, który stopniowo osiadał w poszczególnych wsiach, zagospodarowywał je i za przyzwoleniem swych panów korzystał z pożytków leśnych, stawów i jezior. Forma gospodarowania na roli przez wieki zmieniała się. Na początku powstawały czynszowe gospodarstwa chłopskie. Później właściciele wsi - szlachta i kościół - tworzyli bezpośrednio zarządzane folwarki, które funkcjonowały w większości wsi, aż po koniec XIX wieku, kiedy to pruska komisja kolonizacyjna wykupiła je osadzając niemieckich chłopskich kolonistów. Przez cały XX wiek we wsiach królowała gospodarka chłopska. Władanie Krzyżaków przynosi rozwój gospodarczy regionu - lokowane są na prawie niemieckim wsie, rozwijają się folwarki rycerskie i kościelne. Wojny toczone przez Rzeczpospolitą, a szczególnie najazdy szwedzkie w XVII wieku przyniosły spustoszenie wsi, ogromne straty wśród ludności i dobytku.

Wiek XIX przyniósł doniosłe przemiany cywilizacyjne. Rząd pruski realizował "pruską drogę do kapitalizmu" na wsi. Około 1830r. nastąpiło uwłaszczenie chłopów. Ta ważna decyzja zmieniła oblicze wsi. Majątki szlacheckie przeobraziły się w przedsiębiorstwa rolne oparte na pracy najemnej, chłopstwo zaś, a zwłaszcza aktywni jego przedstawiciele uzyskali szansę na tworzenie dużych, silnych ekonomicznie gospodarstw. Rozpoczęła się budowa nowoczesnej, jak na tamte czasy, sieci szkolnej. Pod koniec XIX wieku już w co drugiej wsi funkcjonowała szkoła. Sieć tych pruskich szkół przetrwała aż do lat siedemdziesiątych XX wieku. Dzisiaj ze względów demograficznych, ekonomicznych i organizacyjnych obiekty te pełnią inne funkcje.

Pod koniec XIX wieku i na początku XX wieku następuje rozwój gospodarczy wsi. Budowane były trakty bite - drogi brukowane i szutrowe. Powstawały wówczas młeczarnie spółkowe i oprócz istniejących wiatraków powstały młyny motorowe. Wiek XIX przyniósł rozpętaną przez rząd pruski „walkę o kulturę”, czyli. walkę z wszelkimi przejawami polskości. Eliminowano język polski ze szkół, na co odpowiedzią były strajki szkolne. Jedną z form walki z polskością było wykupywanie majątków ziemskich, najczęściej polskich, przez pruską komisję kolonizacyjną, ich parcelowanie i osadzanie niemieckich kolonistów. Na przełomie wieków (XIX - XX) los taki spotkał m.in. wsie tak jak: Jarantowice, Ryńsk, Czystochleb, Wronie, Nielub. Działania te spowodowały przyspieszoną germanizację tych wsi. Przed wybuchem I wojny światowej (1914r.) tylko kilka wsi miało przewagę ludności polskiej. Polska administracja, zreorganizowana od 1935r. działała prężnie i wraz z parafiami oraz szkołami stanowiła silną ostoję procesów polonizacyjnych. W latach 1939-1945 gminy włączono do Rzeszy Niemieckiej. Charakterystyczną cechą osadnictwa na terenie objętym LSR jest wstępowanie wsi i osiedli dworskich. Na obszarze objętym LSR występują także obiekty o dużej wartości historycznej i kulturowej, a wiele z nich zostało wpisanych do rejestru zabytków.

Uwarunkowania kulturowe

Po drugiej wojnie światowej od 1945r. władze prowadziły na akcję osiedleńczą na rozparcelowanych gospodarstwach poniemieckich. Osiedlano rodziny pochodzące z Polski południowo-wschodniej, z województw: rzeszowskiego, kieleckiego i lubelskiego, przez co nastąpiło wymieszanie kultur. Historia regionu ma wpływ na zbyt małą tożsamość lokalną mieszkańców i zbyt małe kultywowanie tradycji lokalnych, dlatego też wskazać należy realizację działań o charakterze prospołecznym w celu obudowy tożsamości lokalnej i większej asymilacji lokalnych społeczności.

Dziedzictwo kulturowe

Najliczniejszą grupę wśród zabytków zlokalizowanych na obszarze objętym strategią stanowią obiekty z epoki Gotyku – kamienne i kamienno-ceglane kościoły, z których najstarsze pochodzą z połowy XIV w. Pamiętać należy również o charakterystycznych dla tego obszaru parkach, zespołach pałacowo-parkowych i dworskich, które są namacalnym śladem majątków ziemskich najznamienitszych rodzin na tej części Ziemi Chełmińskiej.

Najważniejszymi zabytkami nieruchomymi na obszarze strategii są:

Tabela 6. Zestawienie najważniejszych nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków na obszarze Lokalnej Strategii Rozwoju.

Gmina	Zabytek
Miasto Wąbrzeźno	Kościół parafialny p.w. śś. Ap. Szymona i Judy Tadeusza z otoczeniem (XIV w.) Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. Matki Bożej Królowej Polski Kamienica z oficyna – Pl. Jana Pawła II 22 (pocz. XX w.) Kamienica mieszczańska – ul. 1 Maja 38 (lata 60 XIX w.) Sąd Rejonowy, Prokuratura Rejonowa (koniec XIX w.)
Dębowa Łąka	Kościół filialny, ob. parafialny rzym.-kat. p.w. św. Piotra i Pawła, cmentarz parafialny przykościelny w Dębowej Łące Kościół ewangelicki, ob. filialny rzym.-kat. p.w. Matki Bożej Bolesnej w Dębowej Łące Zespół pałacowo-parkowy w Dębowej Łące Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja i przykościelny cmentarz parafialny w Kurkocinie Park dworski w Kurkocinie Wiatrak „koźlak” w Kurkocinie Cmentarz katolicki w Lipnicy Kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty, przykościelny cmentarz parafialny z kaplicą i murem w Łobdowie Kościół parafialny p.w. św. Jerzego i przykościelny cmentarz parafialny w Niedźwiedziu Zespół pałacowo-parkowy w Niedźwiedziu Kościół parafialny p.w. św. Jakuba Apostoła w Wielkich Radowiskach
Książki	Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny p.w. Trójcy Świętej wraz z otoczeniem w Książkach Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny w Łopatkach Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Osieczku
Ryńsk	Kościół ewangelicki, ob. filialny rzym.-kat. p.w. św. Maksymiliana Kolbe w Jarantowicach Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny w Orzechowie Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Ryńsku Kościół ewangelicki, ob. filialny rzym.-kat. p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Ryńsku Gorzelnia z zespołu dworsko-parkowego w Ryńsku Chałupa w Stanisławkach (Skansen) Pałac w Wałyczu Zespół dworsko-parkowy we Wroniu Kościół parafialny p.w. św. Ap. Piotra i Pawła w Zieleniu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu.

Zauważyć wypada, że poza wskazanymi zabytkami, na obszarze objętym strategią znajdują się zabytki ujęte w gminnych ewidencjach zabytków. Niemniej zagadnieniem powiązanym z zabytkami jest ich ochrona i rewitalizacja, służące zachowaniu wartości materialnego dziedzictwa kulturowego dla potomnych. Zły stan techniczny wielu z tych obiektów niesie za sobą konieczność odrestaurowania zabytków.

Obszar strategii to także region, na którym używa się specyficznego języka z wieloma germanizmami, a być może w zapomnienie odchodzą znane jeszcze niedawno lokalne potrawy i tradycje świąteczne. Szeroko kultywowane są tradycje wiary chrześcijańskiej i rodziny wielopokoleniowej. Na obszarze strategii istnieje ponad stuletnia tradycja funkcjonowania Ochotniczych Straży Pożarnych, których korzeni doszukiwać się należy jeszcze w czasach zaboru

pruskiego. Od ponad pięćdziesięciu lat funkcjonują Spółdzielnie Kółek Rolniczych. Cennym dziedzictwem są Koła Gospodyń Wiejskich działające na tym obszarze od ponad pół wieku, jednak ich znaczenie i aktywność w ostatnich latach maleje.

Na obszarze objętym strategią organizowane są imprezy kulturalne i sportowe, w których licznie uczestniczą mieszkańcy oraz goście z zewnątrz. Do imprez cyklicznych, organizowanych co roku można zaliczyć:

- dożynki gminne;
- dni gmin i miast organizowane zwłaszcza w okresie letnim;
- zawody strażackie;
- święta i uroczystości gminne i miejskie.

Dziedzictwo kulinarne

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju ze względu na uwarunkowania historyczne jest miejscem, gdzie doszło do przenikania wielu kultur. Podobnie ma się rzecz w temacie dziedzictwa kulinarnego. Na tym właśnie terenie odnajdujemy potrawy i napoje charakterystyczne zarówno dla Kujaw, jak również i Pomorza. Nie można jednak zapominać, że kuchnia na tym obszarze podlegała wpływom niemieckim, co choćby widać w nazewnictwie potraw i produktów – sznek, ajntopf, czy zupakartofel, to tylko niektóre z przykładów. Dlatego w pełni uzasadnionym będzie wskazanie dziedzictwa kulinarnego, które wykształciło się przez wieki w tej części Ziemi Chełmińskiej, a co prezentujemy w poniższym zestawieniu potraw.

Tabela 7. Charakterystyczne potrawy dla obszaru objętego strategią.

Produkt	Charakterystyka
• Pierogi Babci Ewy	✓ Pierogi nadziewane masą z twarogu i gotowanych ziemniaków, której dodatkowym walorem smakowym są zioła
• Serek smażony	✓ Serek półtłusty wytwarzany z mleka pochodzącego z własnego gospodarstwa, wyciskany przez płótno i wygniatany w dębowych deskach
• Sernik z ziemniakami	✓ Produkt cukierniczy pieczony z piecu chlebowym o charakterystycznym migdałowym aromacie, do wytworzenia którego wykorzystuje się gotowane ziemniaki
• Wieniec staropolski	✓ Produkt cukierniczo-piekarniczy w kształcie plecionego wieńca, którego środek służy do umieszczania ozdób związanych z różnymi świętami i obyczajami w poszczególnych porach roku.
• Żur	✓ Zupa przygotowywana na zakwasie z gruboziarnistej mąki
• Jarmuż	✓ Zupa z lebiody i kaszy
• Kwas	✓ Zupa z kaszy i ziemniaków gotowana na soku z kiszonej kapusty
• Zagraj	✓ Zupa z ziemniaków i kiszonej kapusty z dodatkiem żytniej zacierki, zaprawiana octem, słoniną lub mlekiem
• Czernina	✓ Zupa z kaczek krwi
• Muza	✓ Zupa owocowa
• Zupa z brukwi	✓ Zupa z brukwi, ziemniaków, marchwi i dodatków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: www.nasze.kujawsko-pomorskie.pl i Lista produktów tradycyjnych – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Kluczowe wnioski i obserwacje:

- ✓ Na obszarze objętym strategią znajduje się wiele zabytków nieruchomych, a wiele z nich wymaga renowacji i rewitalizacji, niezbędne są działania w celu ich ochrony;
- ✓ Wpisane trwale w kalendarz imprez wydarzenia kulturalne na obszarze strategii służą zachowaniu dziedzictwa kulturowego;
- ✓ Obszar objęty strategią jako część Ziemi Chełmińskiej ma oblicze kulturowe mniej czytelne od sąsiadujących regionów, jednak przenikanie się różnych kultur doprowadziło do powstania charakterystycznych potraw.

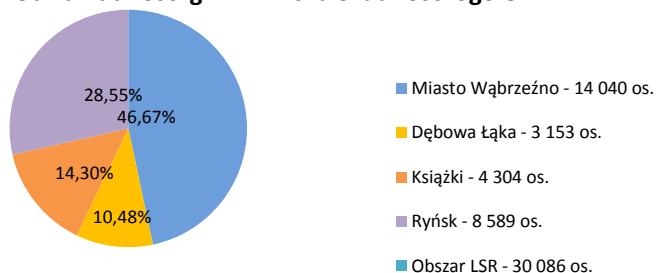
3.4 Potencjał demograficzny obszaru

Liczba ludności

Miasto Wąbrzeźno jest największą pod względem liczby mieszkańców i gęstości zaludnienia gminą obszaru objętego strategią. Średnia gęstość zaludnienia na obszarze realizacji LSR (79 os/km²) jest niższa niż gęstość zaludnienia w województwie (115 osób/1 km²).

Wykres 2. Rozkład przestrzenny ludności obszaru objętego LSR na dzień 31.12.2013 r.

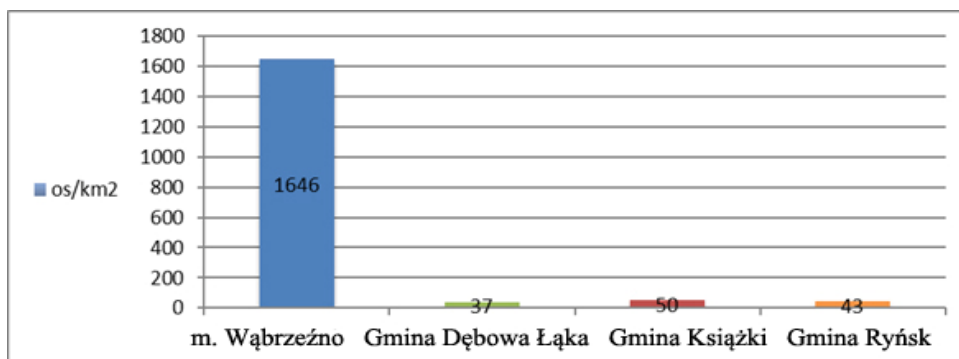
Udział ludności gmin w liczbie ludności ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Obszar strategii wyróżnia niewielką gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich na poziomie 43 osób/km² – dla porównania średnia dla obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 49 osób/km². Z gmin wiejskich objętych strategią taki właśnie wskaźnik uzyskuje najniższą wartość w Gminie Dębowa Łąka - 37 osób/km², najwyższy w Gminie **Ryńsk**, co przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3. Gęstość zaludnienia na obszarze objętym LSR na dzień 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Saldo migracji

Tabela 8. Saldo migracji - przyrost naturalny i rzeczywisty wg stanu na 31.12.2013 r.

Jednostka terytorialna	Saldo migracji / 1000 osób	Przyrost naturalny/1000 osób	Przyrost rzeczywisty
Miasto Wąbrzeźno	-4,4	-2,4	-6,8
Dębowa Łąka	-7,4	-3,1	-10,5
Książki	-5,6	1,6	-4,0
Ryńsk	-6,0	0,1	-5,9
Obszar objęty LSR	- 5,85	-0,95	-6,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BDL – GUS.

Ujemne saldo migracji, świadczące o odpływie ludności z danego obszaru, charakteryzowało cały obszar województwa. Obszary wiejskie, ze względu na tradycyjny model rodziny, charakteryzują się wyższym niż na obszarach zurbanizowanych przyrostem naturalnym, co ma odzwierciedlenie w dynamice ruchu naturalnego. Jednak zauważyć należy, że dla badanego obszaru saldo migracji i przyrost naturalny, pozostają ujemne, co w konsekwencji rzutuje na ujemny wskaźnik przyrostu rzeczywistego

Struktura wieku ludności

Tabela 9. Udział ludności wg grup ekonomicznych na obszarze objętym LSR na 31.12 danego roku.

Obszar	Odsetek ludności w wieku:					
	przedprodukcyjnym		produkcyjnym		poprodukcyjnym	
	2006r.	2013r.	2006r.	2013r.	2006r.	2013r.
Polska	20,1	18,2	64,2	63,4	15,7	18,4
Województwo Kujawsko-Pomorskie	20,9	18,5	64,4	63,7	14,7	17,8
Miasto Wąbrzeźno	20,4	18,0	64,0	63,4	15,6	18,6
Dębowa Łąka	25,3	21,2	59,2	62,3	15,5	16,5
Książki	23,4	19,9	62,3	64,3	14,3	15,8
Ryńsk	25,1	21,6	61,8	63,5	13,2	14,9
Obszar LSR	23,6	20,2	61,8	63,4	14,7	16,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych. GUS.

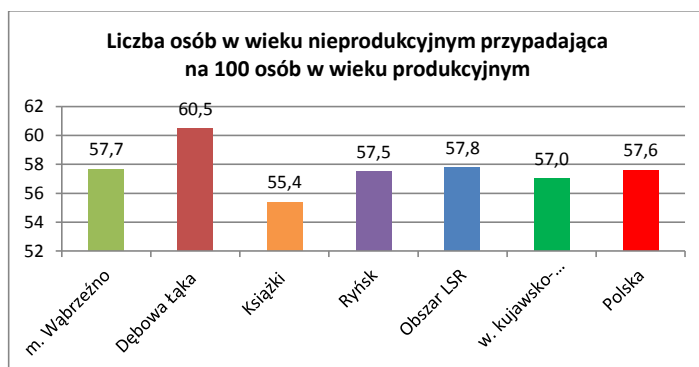
Na obszarze objętym LSR według stanu na dzień 31.12.2013r. udział ludności w wieku przedprodukcyjnym wyniósł 20,2% ogółu ludności, w wieku produkcyjnym 63,4% ogółu ludności, a w wieku poprodukcyjnym 16,5%. Zauważyć należy, że dla województwa wskaźniki te otrzymują następujące wartości: wiek przedprodukcyjny - 18,5%, wiek produkcyjny - 63,7%, a wiek poprodukcyjny - 17,8%.

Dodatkowo, struktura wieku ludności przedstawia się wciąż korzystnie ze względu na wysoki udział ludności w wieku przedprodukcyjnym – odsetek takich osób dla całego kraju w 2013r. wyniósł bowiem 18,2%. Wysoki udział ludzi młodych w ogóle ludności zapewnia zrównoważoną proporcję między liczbą ludności czynnej zawodowo (będącej pochodną liczby ludności w wieku produkcyjnym), a liczbą ludności korzystającą ze świadczeń społecznych lub będącą na utrzymaniu czynnych zawodowo. Fakt ten jest korzystny dla bieżącej sytuacji ekonomicznej, gdyż skutkuje niewielkim obciążeniem demograficznym obszaru, nie jest natomiast korzystny dla sytuacji demograficznej w przyszłości, gdyż prognozuje się wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym.

Jednak na przestrzeni ostatnich lat na obszarze objętym LSR zauważalny jest stopniowy, sukcesywny spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, a także wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, zgodnie z ogólnopolskim trendem starzenia się społeczeństwa.

Obciążenie demograficzne

Wykres 4. Obciążenia demograficznego na obszarze strategii wg stanu na dzień 31.12.2013 r.

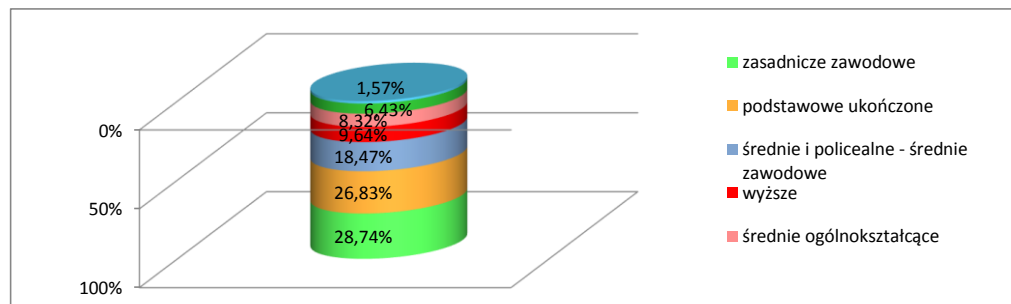
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BDL - GUS.

Na badanym obszarze najwyższym wskaźnikiem obciążenia demograficznego charakteryzuje się gmina Dębowa Łąka, zaś najniższym gmina Książki. Średnia wartość tego wskaźnika dla obszaru objętego LSR wynosi 57,8%, przy czym jest ona minimalnie wyższa od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego (57,0%) i niższa od średniej krajowej (57,6). Poruszając temat potencjału demograficznego, należy również nawiązać do poziomu wykształcenia mieszkańców obszaru objętego strategią.

Wykształcenie mieszkańców

Struktura wykształcenia ludności jest typowa dla obszarów wiejskich, gdzie największa część ludności aktywnej zawodowo posiada wykształcenie zawodowe lub podstawowe, co przedstawia poniższy wykres.

Wykres 5. Poziom wykształcenia ludności w wieku 13 lat i więcej – Narodowy Spis Ludności z 2011 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Kluczowe wnioski i obserwacje:

- ✓ Obszar strategii wyróżnia stosunkowo niska gęstość zaludnienia – 79 osób/km²;
- ✓ Wysoki wskaźnik ludności wiejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru LSR – udział ludności wiejskiej wynosi 53,3%, przy średniej województwa na poziomie 39,8%;
- ✓ Negatywnym zjawiskiem demograficznym obszaru strategii jest sukcesywny na przestrzeni ostatnich lat spadek liczby ludności;
- ✓ Poziom wykształcenia mieszkańców tego obszaru jest znacznie niższy w porównaniu ze średnim poziomem w województwie kujawsko-pomorskim;
- ✓ Prognozy wskazują zmniejszenie do roku 2035 liczby mieszkańców na obszarze całego powiatu aż o 12,58%.

3.5 Potencjał gospodarczy obszaru strategii

Rolnictwo

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju ma charakter rolniczy, bowiem użytki rolne stanowią blisko 87% jego powierzchni. Według Narodowego Spisu Rolnego z 2010r. na obszarze tym zdecydowana większość gospodarstw prowadziła działalność rolniczą. Największa powierzchnia gospodarstw rolnych występuje w gminie **Ryńsk** (19,3ha), natomiast najmniejsza w mieście Wąbrzeźno (3,4ha).

Tabela 10. Liczba gospodarstw rolnych według wielkości w 2010 r.

Jednostka terytorialna	Liczba gospodarstw	Powierzchnia gospodarstwa			
		do 1ha włącznie	od 1 do 10 ha	od 10 do 15 ha	Powyżej 15ha
m. Wąbrzeźno	77	20	51	6	0
Dębowa Łąka	394	18	173	87	116
Książki	561	136	208	85	132
Ryńsk	969	98	465	124	282
Obszar LSR	2001	272	897	302	530

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS: Powszechny Spis Rolny.

Zwarte kompleksy gleb wysokich klas bonitacyjnych determinują rozwój wysoko towarowego rolnictwa, które pozwala na uprawę zbóż oraz roślin przemysłowych, zwłaszcza w gospodarstwach powyżej 10ha. Z drugiej strony zauważalna jest liczba małych gospodarstw rolnych, co uznać należy za słabą stronę obszaru strategii. Jednakże struktura taka tworzy pewne możliwości rozwoju związane z:

- ✓ pozyskiwaniem dotacji zewnętrznych dla gospodarstw niskotowarowych;
- ✓ pozyskiwaniem dotacji zewnętrznych dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania;
- ✓ tworzeniem rolniczych spółdzielni produkcyjnych dla zwiększenia produktywności i opłacalności lokalnego rolnictwa;
- ✓ rozwojem agroturystyki ze względu na brak wykorzystania w gospodarstwach rolnych nowoczesnych metod upraw, pozwalających zachować naturalny charakter obszarów wiejskich.

Wśród upraw polowych dominującą rolę odgrywa produkcja zbóż, które w strukturze zasiewów stanowią blisko 77% powierzchni. W produkcji zwierzęcej przeważa hodowla trzody chlewnej. Ze względu na dobry stan środowiska, obszar strategii ma predyspozycje do rozwoju rolnictwa ekologicznego.

Przedsiębiorczość

Analiza sektora gospodarczego w pierwszej kolejności dotyczy liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w ujęciu przestrzennym.

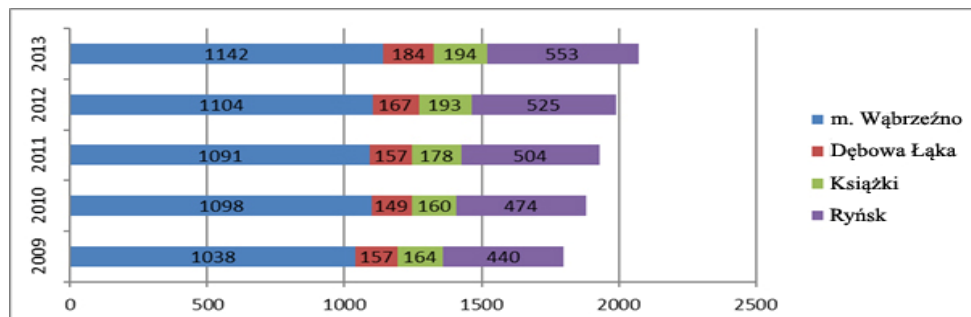
Tabela 11. Liczba podmiotów gospodarczych (REGON) wg stanu na 31.12.2013 r.

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON	Odsetek podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON
m. Wąbrzeźno	1142	55,09%
Dębowa Łąka	184	8,88%
Książki	194	9,36%
Ryńsk	553	26,67%
Obszar objęty LSR	2073	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BDL - GUS. Bydgoszcz.

Na dzień 31.12.2013 r. na obszarze strategii w rejestrze REGON zarejestrowanych było 2073 podmiotów gospodarczych, z czego 96 należało do sektora publicznego, a pozostałych 1977 funkcjonowało w sektorze prywatnym. Na terenie gmin objętych LSR na przestrzeni ostatnich lat jednocześnie zauważalny jest wzrost liczby przedsiębiorców, co przedstawia poniższy wykres:

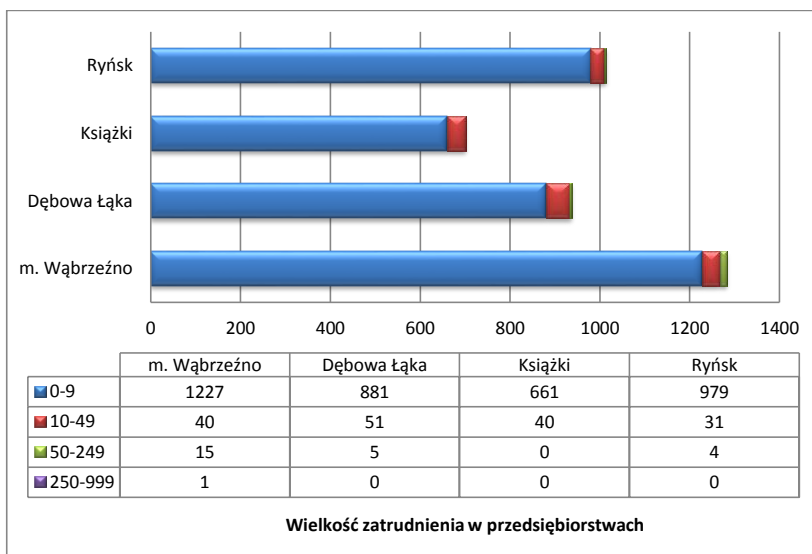
Wykres 6. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2009-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Analiza liczby zatrudnionych osób przez podmioty gospodarcze wskazuje, że mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób stanowią zdecydowaną większość firm obszaru objętego strategią, a ich odsetek na koniec 2013r. stanowił ponad 95% ogółu podmiotów.

Wykres 7. Podmioty gospodarcze na obszarze strategii wg wielkości zatrudnienia wg stanu na dzień 31.12.2013 r.

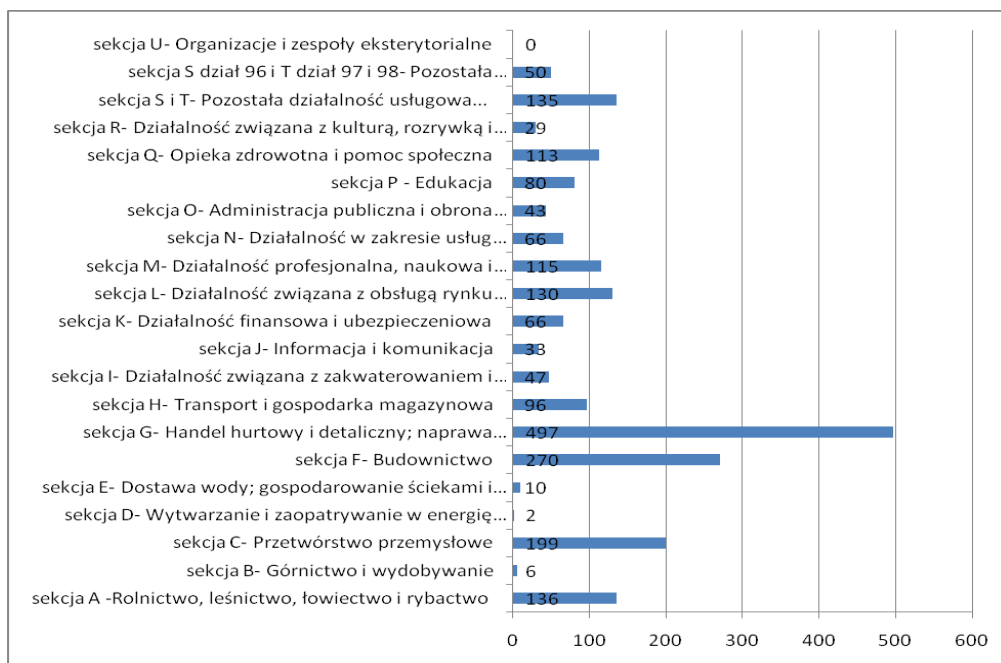

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Obszar strategii charakteryzuje się bardzo niskim poziomem aktywności gospodarczej. Wskaźnik liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2013 roku wynosił 623, przy średniej dla województwa na poziomie 914. Wskaźnik liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym dla tego obszaru również kształtuje się niekorzystnie, bowiem w 2013 roku wyniósł 7,3 (średnia dla województwa 10,7). Zauważyć także należy, że na przestrzeni ostatnich lat odnotowuje się sukcesywny wzrost liczby mikroprzedsiębiorstw przy jednoczesnym spadku liczby małych przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 osób.

Na obszarze objętym strategią najwięcej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych było w sektorze handlu – 23,97% i w budownictwie – 13%, w dalszej kolejności przetwórstwo przemysłowe – 9,60% i przedsiębiorstwa w sektorze rolniczym i leśnym – 6,56.

Wykres 8. Liczba podmiotów gospodarczych według sekcji PKD na obszarze objętym LSR na dzień 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Uwzględniając formy prawne w strukturze przedsiębiorstw w sektorze prywatnym na obszarze objętym LSR w 2013r., aż 1531 firm to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, co stanowiło ponad 77% wszystkich prywatnych firm. Pozostałe przedsiębiorstwa to 80 spółek handlowych, 14 spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego, 20 spółdzielni, 1 fundacja oraz 84 stowarzyszenia i organizacje społeczne.

Gospodarka obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju nosi znamiona gospodarki peryferyjnej, którą charakteryzuje nienowoczesna struktura przez co należy rozumieć duży udział sektorów tradycyjnych, przede wszystkim handel, budownictwo i rolnictwo, oraz niewielki udział najnowszych technologii i regionalnych inteligentnych specjalizacji. Istnieje zapotrzebowanie na rozwój branży rolno-spożywczej, ze względu na produkcję wysokiej jakości produktów rolnych takich jak: zboża, buraki, rzepak, kukurydza, mleko i mięso.

Informacje o branżach gospodarki mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru

Branżą mającą kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru objętego strategią jest rolnictwo, które dla większości mieszkańców stanowi podstawowe lub uzupełniające miejsce pracy, lecz - co należy jednocześnie podkreślić - nie generuje największych dochodów gospodarstw domowych. Co więcej, na przestrzeni ostatnich lat zauważalny jest sukcesywny spadek opłacalności produkcji rolnej.

Sektor rolniczy oddziałuje zarówno na sektor przemysłowy, jak i na usługi rynkowe. Istotną funkcję na obszarze objętym LSR pełni lokalny ośrodek miejski, jakim jest Wąbrzeźno, z którym sąsiadują pozostałe gminy obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemi Wąbrzeskiej. Sektor rolniczy ulega od początku lat 90. przekształceniom. Zauważyć należy, że na obszarach wiejskich w Polsce występuje znaczne przeludnienie, a gospodarstwa rolne nie są w stanie zapewnić wystarczającego poziomu dochodów dla przeciętnej rodziny trudniącej się rolnictwem. Stąd też rozwój obszarów wiejskich jest obecnie wiązany z lokalnymi ośrodkami miejskimi, których gospodarki oddziaływać mają na otaczające obszary. W wymiarze lokalnym jest to wpływ miasta rdzeniowego na otaczające peryferia, czyli obszary wiejskie - użytkowane rolniczo. To właśnie małe miasta mają na obszarach wiejskich największą siłę oddziaływania

oraz możliwości kreowania rozwoju na otaczających terenach, tak ze względu na siłę gospodarki, w tym lokalne przetwórstwo, handel czy działalność usługowa, jak i ze względu na działalność władz lokalnych. Nie bez znaczenia jest fakt, że właśnie wokół Wąbrzeźna zlokalizowane są tereny inwestycyjne, co wspomóc ma rozwój przedsiębiorczości. Od tych ostatnich szczególnie zależeć będzie rozwój obszarów wiejskich, gdyż to samorząd terytorialny posiada instrumenty prawne i organizacyjne do zapewnienia właściwego kierunku rozwoju.

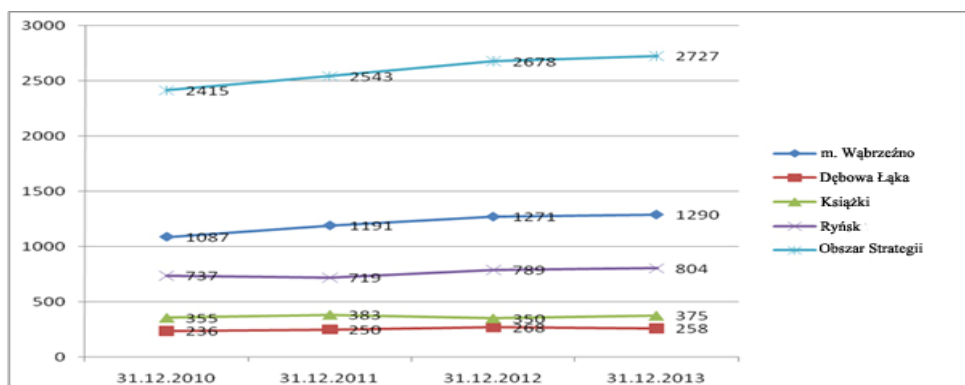
Kluczowe wnioski i obserwacje:

- ✓ Odzwierciedleniem niskiej aktywności gospodarczej obszaru strategii jest jedna z najniższych lokat pod kątem liczby podmiotów w województwie, co dotyczy obszarów wiejskich objętych strategią. Gmina Miasto Wąbrzeźno uzyskuje wskaźniki powyżej średniej wojewódzkiej. Świadczy to o wewnętrznym zróżnicowaniu, dużych dysproporcjach i bardzo niskim potencjale obszarów wiejskich;
- ✓ Gospodarka na obszarze objętym strategią nosi znamiona typowej gospodarki peryferyjnej, którą cechuje nienowoczesna struktura – duży udział sektorów tradycyjnych, przede wszystkim handlu, budownictwa i rolnictwa – i niewielki udział najnowszych technologii.

3.6 Rynek pracy i jego problemy

Na terenie objętym Lokalną Strategią Rozwoju zauważalny jest na przestrzeni lat 2010-2013 wzrost liczby bezrobotnych, co prezentuje poniższy wykres.

Wykres 9. Dynamika zmian liczby bezrobotnych na obszarze LSR w latach 2010-2013.

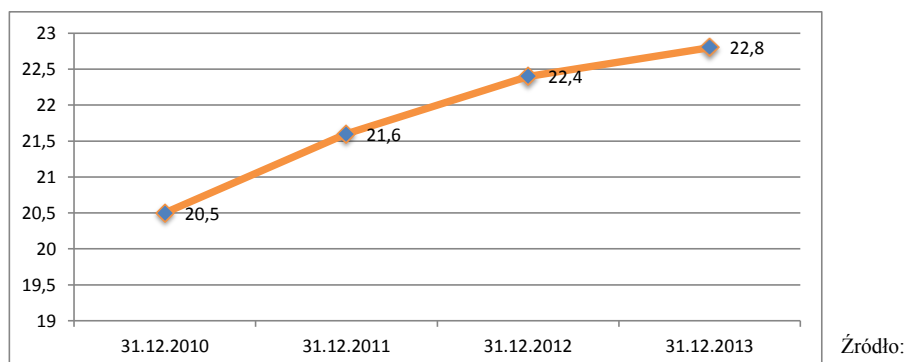

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Analiza zmian liczby bezrobotnych na dzień 31.12.2013r. do liczby bezrobotnych na dzień 31.12.2010r. uzasadnia postawioną tezę. W badanym okresie liczba osób pozostających bez zatrudnienia powiększyła się o 312 osób, co stanowiło jednocześnie wzrost o 11,44%.

Równie wartościowym wskaźnikiem jest stopa bezrobocia. Zaznaczyć należy, że cecha ta wyznaczana jest dla obszaru całego powiatu. Niemniej analiza przedstawionych poniżej wartości potwierdza tylko trend wzrostu poziomu bezrobocia na obszarze objętym strategią.

Wykres 10. Stopa bezrobocia dla powiatu wąbrzeskiego w latach 2010 - 2013.

Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Istotną miarą problemu bezrobocia jest sukcesywny wzrost liczby kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych. Wysokie bezrobocie wśród kobiet jest spowodowane mniejszą mobilnością, koniecznością łączenia pracy zawodowej z prowadzeniem gospodarstwa domowego oraz nierzadko z nierównym statusem kobiet w stosunku do mężczyzn na rynku pracy, co prowadzi do wniosku, że grupa ta jest defaworyzowana ze względu na dostęp do rynku pracy. Stąd wyzwaniem dla działań prowadzonych w ramach LSR jest zadbanie i równość szans w dostępie do rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym szczególnie kobiet.

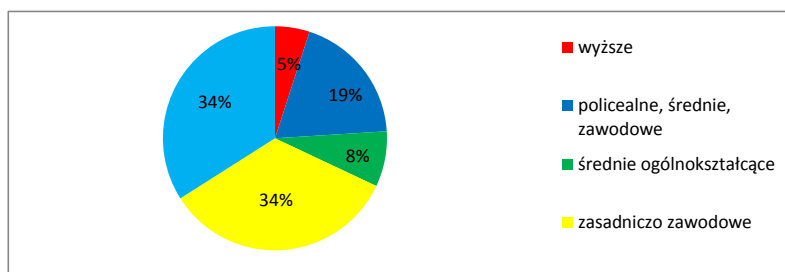
Tabela 12. Odsetek kobiet w liczbie bezrobotnych na obszarze strategii w latach 2010 - 2013.

Gmina	Odsetek kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych na dzień:				Dynamika zmian 2013-2010
	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	
m. Wąbrzeźno	55,20	56,76	58,54	60,70	↑ 183 (9,06%)
Dębowa Łąka	55,08	56,80	58,58	57,36	↑ 18 (3,97%)
Książki	51,27	53,79	52,86	56,27	↑ 29 (8,88%)
Ryńsk	52,92	58,00	58,56	57,96	↑ 76 (8,70%)
Obszar LSR	53,91	56,67	57,80	58,97	↑ 306 (8,57%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Przyczyną wysokiego odsetka bezrobotnych kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych jest wiejski charakter omawianego obszaru. Dominująca rola rolnictwa determinuje jednocześnie mniejszą liczbę miejsc pracy dla kobiet. Praca w gospodarstwach rolnych, ze względu na duży wysiłek fizyczny, podejmowana jest przede wszystkim przez mężczyzn. Fakt ten pogłębia słabo rozwinięty sektor usług dla ludności. Analiza struktury bezrobotnych ze względu na poziom wykształcenia prowadzi do dalszych wniosków. Największy poziom bezrobocia dotyczy osób z najniższymi kwalifikacjami. Jednocześnie zauważyć należy, że niski poziom bezrobocia wśród osób z wykształceniem wyższym wynika z niskiego odsetka osób z takim wykształceniem na obszarze strategii.

Wykres 11. Poziom wykształcenia wśród bezrobotnych na obszarze objętym LSR wg stanu na dzień 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji PUP stan na dzień 31.12. 2013 r.

Do dalszych wniosków prowadzi analiza bezrobotnych z uwzględnieniem ich wykształcenia i płci, co przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela 13. Liczba bezrobotnych na dzień 31.12.2013 r. w ujęciu przestrzennym wg wykształcenia i płci.

Wykształcenie	m. Wąbrzeźno	Dębowa Łąka	Książki	Ryńsk	Obszar Strategii
wyższe	88	10	13	26	137
w tym kobiety	57	7	9	20	93
policealne i średnie zawodowe	255	37	72	154	518
w tym kobiety	179	22	51	121	373
średnie ogólnokształcące	121	17	30	48	216
w tym kobiety	85	14	21	37	157
zasadnicze zawodowe	428	99	122	275	924
w tym kobiety	219	57	69	148	493
gimnazjalne i poniżej	398	95	138	301	932
w tym kobiety	203	48	61	140	452
Razem	1290	258	375	804	2727
w tym kobiety	743	148	211	466	1568

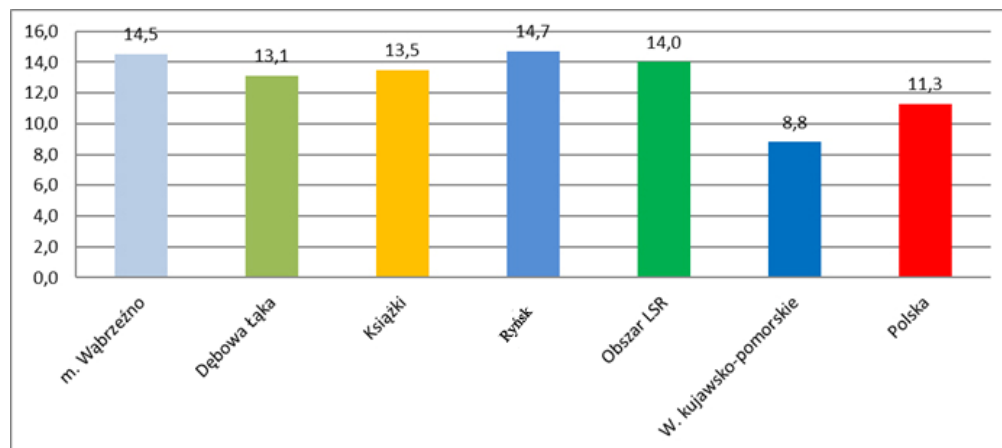
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji PUP.

Analiza powyższych wartości wskazuje, że im wyższy poziom wykształcenia, tym udział kobiet pozostających bez zatrudnienia na badanym obszarze wzrasta.

Za równie wartościowe należy uznać wnioski oparte o analizę udziału osób bezrobotnych zarejestrowanych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym. Na przestrzeni lat na badanym obszarze udział takich osób systematycznie rośnie, przy czym na koniec 2013r. wskaźnik ten osiągnął poziom 14% i tym samym przekraczał liczbę bezrobotnych w relacji do liczby osób w wieku produkcyjnym w województwie kujawsko-pomorskim - 11,3%, a także w odniesieniu do średniej dla całego kraju – 8,8%.

Wykres 12. Procentowy udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym na dzień 31.12.2013

r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL – GUS.

W tym miejscu w pełni uzasadnionym działaniem jest wskazanie potrzeb rynku pracy. Według opracowania „Raport z monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie wąbrzeskim za rok 2013” zawodami deficytowymi, czyli takimi, na które zapotrzebowanie jest większe niż liczba bezrobotnych w tym zawodzie, są:

- Kierownik działu sprzedaży
- Nauczyciel języka angielskiego i niemieckiego
- Specjalista do spraw sprzedaży
- Barman
- Bibliotekarz
- Tokarz/frezer obrabiarek numerycznych
- Elektryk
- Kierowca ciągnika rolniczego
- Opiekunka środowiskowa
- Robotnik gospodarczy
- Kasjer handlowy
- Sprzedawca na stacji paliw
- Monter konstrukcji stalowych;
- Operator wtryskarki;
- Operator urządzeń mieszających

Kluczowe wnioski i obserwacje:

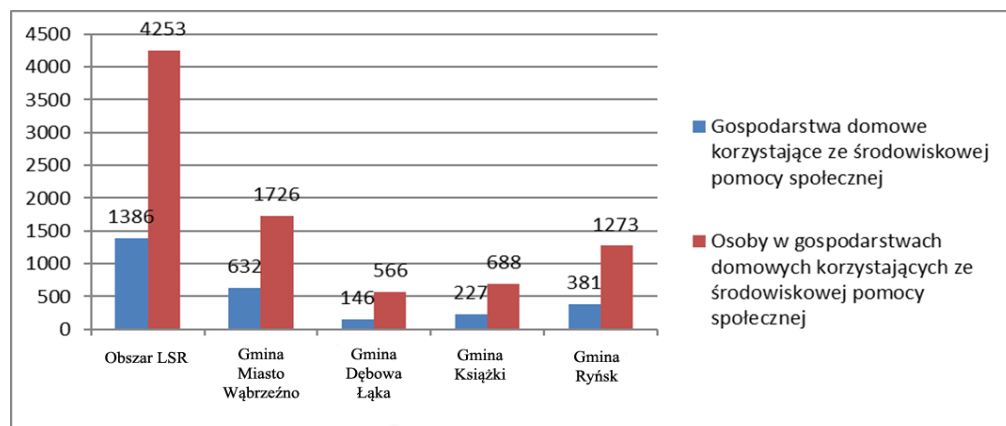
- ✓ Dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy poprzez pogłębienie współpracy szkół i placówek kształcenia zawodowego z otoczeniem społeczno-gospodarczym pozwoliłoby dostosować rozwój kwalifikacji uczniów do potrzeb i wymagań rynku pracy na obszarze objętym strategią;
- ✓ Zmniejszeniu liczby zawodów deficytowych służyć mogą pozaszkolne formy kształcenia ustawicznego, w tym kursy zawodowe dla osób dorosłych.

3.7 Sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych

Pomoc społeczna

Tematem powiązanym z bezrobociem jest pomoc społeczna. Należy zauważyć, że charakterystycznym wskaźnikiem sytuacji ekonomicznej mieszkańców danej gminy jest skala pomocy społecznej świadczonej dla jej mieszkańców, co prezentuje poniższy wykres:

Wykres 13. Liczba gospodarstw i osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg stanu na dzień 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL – GUS.

W odniesieniu do liczby mieszkańców na całym obszarze objętym strategią 14,14% osób korzystało na koniec 2013r. ze środowiskowej pomocy społecznej, przy czym w Mieście Wąbrzeźno taką formą pomocy objętych było 12,30% mieszkańców, w Gminie Dębowa Łąka – 17,95%, w Gminie Książki – 15,99%, a w Gminie **Ryńsk** – 14,82%.

Pomoc społeczna wykazuje z kolei powiązania z zagadnieniem ubóstwa. Bazując na szeregu wskaźników dla zmiennych o charakterze społeczno-ekonomicznym oraz społeczno-demograficznym określa się wartość indeksu zagrożenia ubóstwem¹. Najbardziej zagrożeni ubóstwem są mieszkańcy gminy Ryńsk(65), następnie gminy Książki (63) i gminy Dębowa Łąka (56), a najmniej Miasta Wąbrzeźno (43), przy czym wartość ta dla całego powiatu wynosi 45.

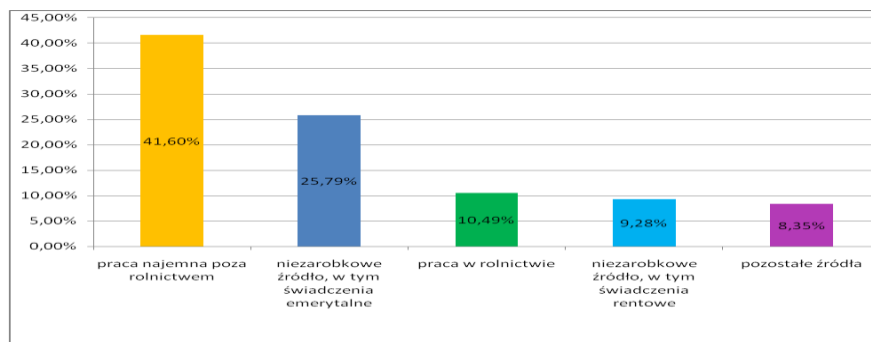
Za główne powody korzystania z pomocy społecznej na terenie objętym Lokalną Strategią Rozwoju wskazać należy bezrobocie oraz ubóstwo, w dalszej kolejności długotrwałą chorobę i niepełnosprawność. Aby ograniczyć negatywne społeczne skutki wykluczenia społecznego i zagrożenia wykluczeniem społecznym na terenie gmin objętych strategią prowadzone są najczęściej działania w formie programów ograniczających i przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu – aktywizacje społeczno-zawodową, w tym kursy zawodowe, warsztaty, treningi kompetencji i umiejętności społecznych, konsultacje z doradcami. Organizowane są także prace społecznie użyteczne, interwencyjne i roboty publiczne. Za właściwy kierunek wskazuje się utrzymanie szerokiego i kompleksowego zakresu działań i realizacji projektów systemowych przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu, w tym również w oparciu o dalsze współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej.

Dochody gospodarstw domowych

Analiza źródeł dochodów gospodarstw domowych wyraźnie wskazuje, iż głównym źródłem dochodów na obszarze objętym strategią na dzień 31.12.2013r. była praca najemna poza rolnictwem (41,60% ogółu osób generujących dochód w gospodarstwach domowych).

¹ Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Toruniu w opracowaniu „Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie kujawsko pomorskim” z 2012 r., definiuje indeks zagrożenia ubóstwem jako liczbę z przedziału od 10-100, na którą składają się: 1) procentowy udział liczby rodzin wielodzietnych w liczbie rodzin ogółem; 2) procentowy udział liczby osób niepełnosprawnych w liczbie ludności ogółem; 3) wykształcenie mieszkańców; 4) procentowy udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności; 5) poziom dochodów jednostki analizy (gminy i powiaty; tylko dochody wypracowane przez jednostki) na jednego mieszkańca; 6) procentowy udział wydatków na pomoc społeczną w całości wydatków jednostki (gminy lub powiatu); 7) obciążenie demograficzne – liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym przypadająca na jedną osobę w wieku produkcyjnym; 8) procentowy udział liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w jednostce w liczbie ludności w wieku produkcyjnym; 9) liczba mieszkańców przypadających na jedną organizację pozarządową w jednostce; 10) liczba mieszkańców przypadających na jeden podmiot gospodarczy zarejestrowany w jednostce.

Wykres 14. Źródła dochodów ludności na obszarze objętym strategią wg stanu na 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BDL – GUS.

Ważnym dochodem były również niezarobkowe źródła, w tym świadczenia emerytalne pobierane przez osoby uprawnione w ramach powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych oraz systemu ubezpieczenia społecznego rolników, bowiem ponad 18% ogółu mieszkańców stanowią osoby w wieku poprodukcyjnym. Praca na własny rachunek w rolnictwie, co wynika z rolniczego charakteru obszaru, daje z kolei źródło utrzymania gospodarstw domowych dla 10,49% takich osób.

Paradoksalnie na koniec 2013r. aż 41,32% aktywnych zawodowo mieszkańców było zatrudnionych w sektorze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwo i rybactwa – dla porównania w województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik ten osiągnął poziom 15,85%. Poza tym 29,27% znalazło zatrudnienie w przemyśle lub budownictwie, 8,86% trudniło się handlem, naprawą samochodów, transportem, gospodarką magazynową, zakwaterowaniem, gastronomią, informacją lub komunikacją, 1,37% pracowało w sektorze finansów i ubezpieczeń, a pozostałe 19,18% czerpało dochód w pozostałych usługach.

Jako cechę charakterystyczną dla tego obszaru należy wskazać, że dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LSR, liczony jako średnia dla gmin tworzących LSR, wynosi 1056,85 zł, przy średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego na poziomie 1112,2 zł i średniej dla kraju – 1435,18 zł.

Podsumowując tą część pracy, podkreślić należy, że rolnictwo pomimo iż stanowi najważniejsze miejsce pracy dla ludności obszaru objętego strategią, generuje dopiero trzecie pod względem wielkości źródło dochodu gospodarstw domowych.

Kluczowe wnioski i obserwacje:

- ✓ Wskaźnik udziału osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na terenie obszaru strategii to 14,14%;
- ✓ Projekty systemowe i szeroko rozumiane poradnictwo rodzinne to słuszne kierunki działań mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu;
- ✓ Działania aktywizacyjno-szkoleniowe z wykorzystaniem stażu zawodowego w lokalnych firmach dla osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, długotrwale korzystających z pomocy społecznej z uwzględnieniem popytu na zawody deficytowe są szansą na przeciwdziałanie temu zjawisku;
- ✓ Dochody gospodarstw domowych na obszarze objętym strategią w 41,60% generuje praca najemna poza rolnictwem;
- ✓ Aż 41,32% aktywnych zawodowo znajduje zatrudnienie w rolnictwie i branżach pokrewnych, ale generowany przez nich dochód stanowi tylko 10,49% ogółu dochodu gospodarstw domowych na tym obszarze.

3.8 Infrastruktura

Odwołując się do najpowszechniej znanej definicji, termin infrastruktura oznacza podstawowe urządzenia, budynki użyteczności publicznej i instytucje usługowe, których istnienie jest niezbędne do prawidłowego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa.

W tym też kontekście omówione zostaną najważniejsze zagadnienia powiązane z obszarem objętym Lokalną Strategią Rozwoju.

Drogi

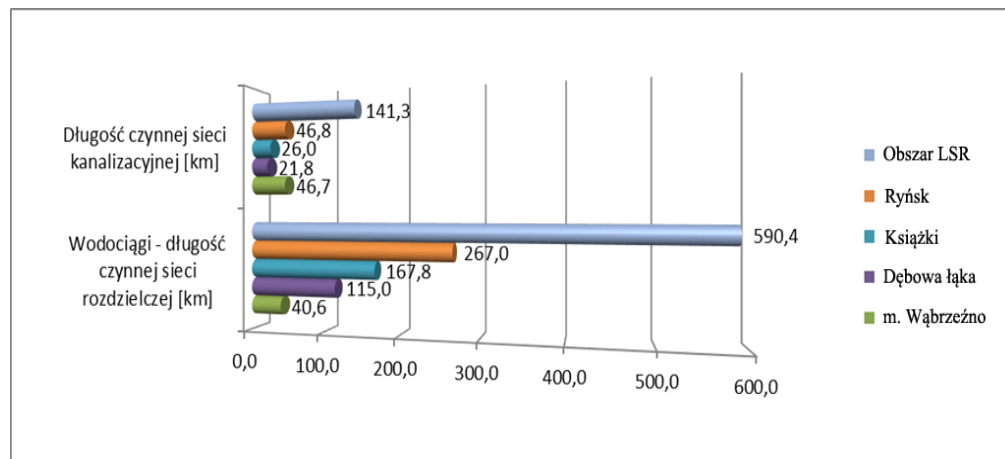
Na terenie objętym strategią sieć drogową tworzą drogi: krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne, a za najważniejsze wskazać należy: drogę krajową nr 15, drogi wojewódzkie: 534 Grudziądz – Rypin, 551 Strzyżawa – Wąbrzeźno oraz 548 Stolno – Płachoty. Co równie ważne, obszar objęty LSR jest korzystnie położony pod względem przebiegu autostrady A1. W bliskim sąsiedztwie od Wąbrzeźna - siedziby powiatu znajduje się węzeł autostradowy w Lisewie. Pełniąc jednocześnie funkcję siedziby władz powiatowych Miasto Wąbrzeźno zlokalizowane jest w centrum obszaru objętego strategią, co ułatwia dostęp mieszkańców do usług i instytucji. Co warto podkreślić, Miasto Wąbrzeźno, jako centrum tego obszaru, leży w sąsiedztwie jednego ze centralnych ośrodków województwa – Torunia (ok. 50km). Powstała w 2006 r. obwodnica Wąbrzeźna pozwoliła wyeliminować uciążliwy ruch tranzytowy z centrum miasta, a obecnie umożliwia dogodny dojazd do węzła autostradowego w Lisewie.

Gospodarka wodno-ściekowa

Gospodarka gmin w zakresie odprowadzania ścieków jest dobrze rozwinięta, choć nadal wymaga dalszych inwestycji. Rozbudowa infrastruktury sanitarnej jest warunkiem zachowania czystości środowiska, które stanowi największy walor obszarów wiejskich.

Warto zauważyć, że na obszarze objętych strategią w ciągu ostatnich lat nastąpił znaczący wzrost poziomu dostępności mieszkańców do sieci kanalizacyjnej, co szczególnie odczuwalne jest w gminie Dębowa Łąka i **Ryńsk**.

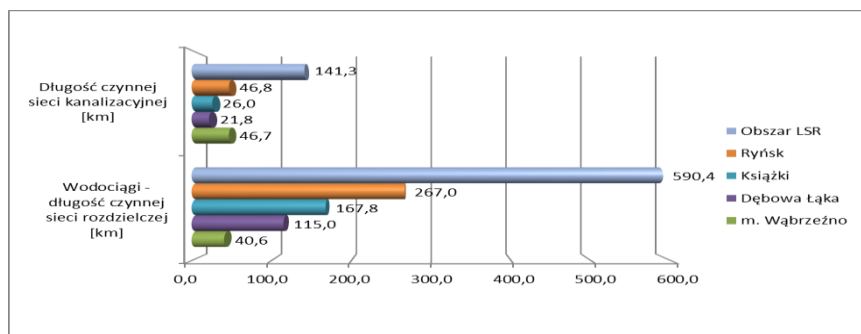
Wykres 15. Długość sieci kanalizacyjnej i wodociągowej na obszarze strategii wg stanu na dzień 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Stopień zwodociągowania obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, przez co rozumieć należy udział osób korzystających z sieci wodociągowej w odniesieniu do ogółu mieszkańców wynosi 87,70%, zaś dla województwa – 91,1%. Z kolei stopień skanalizowania dla tego obszaru to 54,93%, co odbiega od średniej dla województwa, która wynosi 66,1%

Wykres 16. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci: wodociągowej i kanalizacyjnej wg stanu na dzień 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL – GUS.

Skutki niedostępności do sieci kanalizacyjnej minimalizowane są przez indywidualne systemy oczyszczania – na przestrzeni ostatnich lat wzrasta bowiem liczba przydomowych oczyszczalni. Z uwagi na dostępność atrakcyjnych turystycznie jezior za uzasadnione działania wskazać należy dalszy rozwój takiej infrastruktury oraz podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie ochrony środowiska.

Gospodarka odpadami

Na terenie każdej z gmin objętych strategią, zgodnie z planem gospodarki odpadami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2012-2017 z perspektywą na lata 2018-2023, utworzono Punkty Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, służących nieodpłatnemu składowaniu odpadów wielkogabarytowych, zużytego sprzętu elektronicznego, itp. Odpady komunalne na obszarze strategii odbierane są w postaci zmieszanej i selektywnej, przy czym zbieranie odpadów w taki właśnie sposób stanowi podstawowy element systemu gospodarki odpadami. Selektywna zbiórka dotyczy odpadów takich jak: makulatura, szkło, tworzywa sztuczne i metale oraz bioodpady. Jednocześnie zauważalny jest nadal niewystarczający stopień selektywnej zbiórki odpadów, co wynika z niskiego poziomu świadomości ekologicznej mieszkańców tego obszaru.

3.9 Baza hotelowa i agroturystyczna

Dostępność obiektów i miejsc noclegowych na obszarze objętym strategią jest skromna. Jednak istnieje duży potencjał do rozwoju gospodarstw agroturystycznych. Rozwój agroturystyki może wpłynąć na zwiększenie dochodów małych gospodarstw. Pomimo rozbudowy ośrodka wypoczynkowego w Przydworzu w dalszym stopniu zgłaszane są zarówno przez mieszkańców jak i turystów postulaty dotyczące kolejnych inwestycji w takie ośrodki. Poniżej zaprezentowano zestawienie dotyczące gospodarstw agroturystycznych na obszarze objętym strategią.

Tabela 14. Gospodarstwa agroturystyczne na obszarze objętym strategią.

Lokalizacja	Gospodarstwo
Gmina Dębowa Łąka	• <i>U Zbycha</i> Barbara i Zbigniew Wysoccy, Wielkie Pułkowo 34
	• <i>Stadnina Koni – Gospodarstwo agroturystyczne</i> Bożena i Krzysztof Jędrzejewscy, Małe Pułkowo 8
Gmina Książki	• <i>Zielona Dolina</i> Katarzyna Wagner, Łopatki Polskie 8
	• <i>Pod Dębem</i> Marta i Adam Kesler, Łopatki Polskie 22
Gmina Ryńsk	• <i>Ranczo Adama</i> Krystyna i Adam Przybyło, Myśliwiec 55
	• <i>Ranczo</i> Teresa i Bolesław Topolewscy, Wałyczek 23
	• <i>Kozdrówka</i> Irena Szymion Stanisławki 34

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji K-PODR.

Rewitalizacja przestrzeni publicznych

Zgodnie z definicją rewitalizacja to zespół działań urbanistycznych i planistycznych, koordynowanych przez lokalną administrację państwową, których celem jest społeczne, architektoniczne, planistyczne i ekonomiczne korzystne przekształcenie wyodrębnionej części miejscowości czy też dzielnicy będących w stanie kryzysu wynikającego z czynników ekonomicznych i społecznych.

Rewitalizacja przestrzeni publicznych na obszarze objętym strategią dotyczy:

1. Zdegradowanych osiedli w miejscowościach, w których funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne. Likwidacja PGR-ów na początku lat 90. negatywnie wpłynęła na lokalną gospodarkę, czego następstwem jest kumulacja negatywnych zjawisk społecznych na takich właśnie obszarach i degradacja przestrzeni publicznej zamieszkałej przez byłych pracowników PGR-ów. Osiedla popegeerowskie wymagają działań rewitalizacyjnych w zakresie modernizacji infrastruktury komunalnej, zaadaptowania obiektów do nowych funkcji, zagospodarowania przestrzeni publicznej i zaprowadzenia przestrzennego ładu przy zaangażowaniu w ten proces samych mieszkańców, których w znacznym stopniu dotyczy problem długotrwałego bezrobocia, wykluczenia społecznego i ubóstwa;
2. Zdegradowanych dzielnic na terenie Miasta Wąbrzeźno, co pozwoli poprawić sytuację społeczno-gospodarczą na tym obszarze. Rewitalizacja dotyczy obszarów, na których zlokalizowane są budynki komunalne znajdujące się w złym stanie technicznym, zamieszkiwane w znacznej części przez osoby ubogie, zagrożone wykluczeniem społecznym, dotknięte długotrwałym bezrobociem i wielopokoleniowo korzystające z pomocy społecznej. Osiedla te negatywnie wpływają na estetykę otoczenia oraz wizerunek centrum miasta oraz koncentrują wiele problemów o charakterze społeczno-ekonomicznym. Tym samym wskazują potrzebę podjęcia działań na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ubóstwem.
Terenu Góry Zamkowej i Podzamcza, gdzie znajdują się ruiny zamku biskupów chełmińskich z XIV w. Obszar ten zlokalizowany w bliskim sąsiedztwie Jeziora Zamkowego jest głównym miejscem o znaczeniu rekreacyjno-wypoczynkowym, a znajdujące się tam budynki amfiteatru i tzw. mała architektura są w bardzo złym stanie technicznym i wymagają natychmiastowej modernizacji, celem wykorzystania ich dla potrzeby społeczno-kulturalne stanowiących przestrzeń dla alternatywnego spędzania czasu wolnego przez mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym;
3. Innych obszarów zdegradowanych na terenach miejskich i wiejskich, w tym takich, gdzie kumulują się negatywne zjawiska społeczno-gospodarcze.

Dokładne zidentyfikowanie obszarów problemowych o negatywnych zjawiskach społecznych, gospodarczych, środowiskowych i funkcjonalnych oraz wskazanie potencjalnych sposobów ich zniwelowania nastąpi w Lokalnych/Gminnych Programach Rewitalizacji, które są niezbędne dla celów prowadzenia procesu rewitalizacji.

Kluczowe wnioski i obserwacje:

- ✓ Ze względu na zły stan techniczny sieci dróg lokalnych wymagana jest ich przebudowa i modernizacja;
- ✓ Wskaźnik udziału dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni twardej na 100km² w odniesieniu do całego powiatu kształtuje się na poziomie 64,4 km wobec 76,8 km jako średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego;
- ✓ Budowa ścieżek rowerowych przy głównych ciągach komunikacyjnych jest słusznym kierunkiem działania ze względu na poprawę bezpieczeństwa użytkowników dróg;
- ✓ Prawie 88% mieszkańców obszaru objętego strategią posiada dostęp do sieci wodociągowej, jednak tylko 53,6% z nich korzysta z sieci kanalizacyjnej. Ze względu na rozproszoną zabudowę na znacznej części tego obszaru budowa sieci kanalizacyjnej jest technicznie i ekonomicznie nieuzasadniona;
- ✓ Niewystarczający stopień selektywnej zbiórki odpadów jest jednym z najważniejszych problemów gospodarki odpadami na obszarze strategii, co wynika przede wszystkim z niskiej świadomości ekologicznej mieszkańców;
- ✓ Obszarami problemowymi wymagającymi rewitalizacji są centra miejscowości, w których funkcjonowały przed laty Państwowe Gospodarstwa Rolne;
- ✓ Rewitalizacja dotyczy także terenów miejskich – osiedli mieszkaniowych oraz terenu Podzamcza i Góry Zamkowej w Wąbrzeźnie;

- ✓ Niezbędnym warunkiem ubiegania się o środki unijne w zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów jest przyjęcie Lokalnych/Gminnych Programów Rewitalizacji.

3.10 Edukacja i aktywność społeczna

Edukacja

Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat w województwie kujawsko-pomorskim, według stanu na dzień 31.12.2013r., wyniósł 67,4%, co było jednocześnie jednym z najniższych wskaźników w kraju. Szczególnie na obszarach wiejskich upowszechnienie takiej formy edukacji jest bardzo słabe - Gmina Książki – 44,6%, Gmina Ryńsk – 31,4%, Dębowa Łąka – 30,4%, wobec 62,3% ogółu dzieci w tym wieku w gminie miejskiej Wąbrzeźno. Dlatego też na terenie objętym strategią występuje duże zapotrzebowanie na rozwój i modernizację infrastruktury służącej edukacji przedszkolnej. Obraz szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego na obszarze strategii na koniec 2013r. to 11 szkół podstawowych i 9 gimnazjów, w których uczyło się odpowiednio 1935 i 1015 uczniów. Najbardziej zauważalnym problemem na tym etapie kształcenia jest niska jakość edukacji, co szczególnie dotyczy szkół z terenów wiejskich i znajduje odzwierciedlenie w niskim średnim poziomie wyników w odniesieniu do województwa.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne na terenie objętym strategią obejmuje Zespół Szkół Zawodowych w Wąbrzeźnie, Zespół Szkół Ogólnokształcących w Wąbrzeźnie oraz Zespół Szkół we Wroniu, przy czym najczęściej młodzieży decyduje się na edukację w technikach (42% uczniów), następnie w liceach (37%), a najmniej w zasadniczych szkołach zawodowych (21%). Aby poprawić jakość kształcenia, w tym wyższe wyniki zdawalności egzaminów, niezbędne są działania w kierunku poprawy jakości i dostępności infrastruktury edukacyjnej, poszerzenia oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, jak również podniesienie kwalifikacji nauczycieli. Za pożądane wskazuje się także prowadzenie dodatkowych zajęć z zakresu kompetencji kluczowych, min. technologii informacyjno-komunikacyjnych, nauk matematyczno-przyrodniczych i języków obcych, zajęć z zakresu kształtowania postaw kreatywności, innowacyjności i pracy zespołowej. Nie można pominąć faktu, że placówki zgłaszały podczas spotkań konsultacyjnych zapotrzebowanie na działania z zakresu doradztwa zawodowego, co służyć ma właściwemu zdiagnozowaniu predyspozycji zawodowych uczniów i wspieraniu ich w planowaniu własnej ścieżki kształcenia i kariery zawodowej.

Zauważyć należy, że wielu uczniów w zakresie edukacji ponadgimnazjalnej decyduje się na szkoły zlokalizowane poza obszarem objętym strategią, głównie w Grudziądzu i Toruniu.

Liczba szkół jest skorelowana z liczbą ludności w poszczególnych gminach, choć struktura wielkościowa placówek edukacyjnych jest zróżnicowana. W gminach, gdzie występuje ograniczona liczba placówek, występuje większa koncentracja uczniów w jednej szkole, natomiast w gminach o większej liczbie placówek edukacyjnych jest mniejsza liczba uczniów w placówce. Fakt ten świadczy o odmiennej organizacji edukacji w gminach obszaru objętego LSR.

Kultura

Na obszarze objętym LSR działalnością kulturalną zajmują się przede wszystkim świetlice wiejskie oraz domy kultury. Są to miejsca, w których inicjuje się i organizuje imprezy kulturalne, zarówno dla mieszkańców, jak i dla osób spoza obszaru. Ważnym polem działalności świetlic wiejskich jest organizacja zajęć dla dzieci. Świetlice wiejskie są nierzadko jedynymi miejscami, gdzie dzieci i młodzież mogą uczestniczyć w dodatkowych zajęciach kulturalnych.

Nie mniej ważną rolę kulturalną spełniają biblioteki i ich filie – 4115 osób na koniec 2013 r. było czytelnikami bibliotek działających na omawianym obszarze, co dawało średnio 119 czytelników na 1000 osób. Zauważa się jednocześnie, że ograniczeniem dla działalności bibliotek wiejskich są niekorzystne warunki lokalowe, dlatego słusznym kierunkiem jest ich modernizacja.

Wąbrzeski Dom Kultury, jako najprężniej działająca tego rodzaju instytucja na obszarze strategii, wymaga jednocześnie kompleksowej modernizacji – remontu sali widowiskowo/kinowej, sali kolumnowej, galerii i izby muzealnej wraz z modernizacją oświetlenia i przestrzeni ekspozycyjnej, modernizacji sal i ciągów komunikacyjnych pod kątem dostępności dla osób niepełnosprawnych, a także rewitalizacji najbliższego otoczenia.

Organizacje pozarządowe

Organizacje pozarządowe stanowią istotny potencjał obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, a ich inicjatywa jest niezbędna do realizacji projektów ujętych w strategii. Szczególnie ważne jest oddolne działanie, inicjowane przez mieszkańców, odczuwających potrzebę działania na rzecz lokalnej społeczności.

Na terenie strategii działa blisko 100 organizacji pozarządowych, jednak niewielka ich liczba aktywnie włącza się w działania na rzecz rozwoju regionu. Stanowi to potencjał do realizacji działań animacyjnych w środowisku lokalnym.

Tabela 15. Główni interesariusze sektora społecznego na obszarze objętym LSR.

Lokalizacja	Organizacje pozarządowe
Miasto Wąbrzeźno	- Stowarzyszenie Rozwoju i Wspierania Społeczeństwa Obywatelskiego „Inicjatywa”; - Wąbrzeski Klub Sportów i Sztuk Walki; - Miejski Klub Sportowy „Unia” Wąbrzeźno; - Uczniowski Klub Sportowy „Vambresia-Worwo”; - Chorągiew Kujawsko-Pomorska Związku Harcerstwa Polskiego, Hufiec Toruń
Gmina Dębowa Łąka	- Uczniowski Klub Sportowy „Orlik”; - Gminny Ludowy Zespół Sportowy; - Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Lipnica; - Towarzystwo Nowych Inicjatyw Gminy Dębowa Łąka; - Stowarzyszenie Kobiet Gminy Dębowa Łąka
Gmina Książki	- Stowarzyszenie Marketingowe Rolników Indywidualnych Wsi Książki; - Klub Aktywnych Kobiet w Łopatkach; - Stowarzyszenie Mieszkańców Wsi Blizno; - Gminny Klub Sportowy „ZRYW”
Gmina Ryńsk	- Stowarzyszenie OSP; - Stowarzyszenie „Nasza Gmina”; - Stowarzyszenie Kół Gospodyń Wiejskich Gminy Ryńsk; - Stowarzyszenie „Przyjaciele Wronia”; - Stowarzyszenie Wieczno Południe-Przydwórz.

Źródło: Opracowanie własne.

Oprócz organizacji zarejestrowanych, posiadających osobowość prawną na obszarze objętym strategią funkcjonuje wiele grup nieformalnych, które realizują szereg projektów korzystając ze wsparcia merytorycznego organizacji już zarejestrowanych. Są to rady sołeckie, grupy młodzieżowe i inne.

Najważniejszymi problemami zgłaszanymi przez członków organizacji pozarządowych są:

- ✓ Niewystarczająca wysokość środków finansowych przeznaczonych na współpracę z organizacjami pozarządowymi;
- ✓ Niedostateczna współpraca między organizacjami, często niski poziom lub brak wymiany informacji;
- ✓ Zbyt mała grupa aktywnych osób w organizacjach;
- ✓ Brak samodzielności, słabość organizacyjna niektórych organizacji;
- ✓ Niedostateczny poziom wiedzy merytorycznej, mały profesjonalizm części przedstawicieli formalnych i nieformalnych grup.

Kluczowe wnioski i obserwacje:

- ✓ Na wszystkich poziomach kształcenia dostępnych na obszarze strategii występuje zapotrzebowanie na poszerzenie oferty zajęć w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych;
- ✓ Podnoszenie kwalifikacji i kompetencji nauczycieli przedmiotów zawodowych, współpraca z lokalnymi firmami umożliwiającą uczniom dostęp do praktycznej nauki zawodu i prowadzenie doradztwa zawodowego w celu zdiagnozowania predyspozycji zawodowych uczniów to słuszne kierunki działań w zakresie poprawy poziomu edukacji zawodowej na obszarze strategii;
- ✓ Niekorzystne warunki lokalowe stanowią ograniczenie dla działalności bibliotek – słusznym kierunkiem jest modernizacja tych obiektów;

- ✓ Niedostateczny poziom środków finansowych oraz słaba współpraca między podmiotami to najważniejsze problemy organizacji pozarządowych;

3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią

Wynikiem przeprowadzonych konsultacji społecznych na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju – w Mieście Wąbrzeźnie oraz gminach wiejskich: Dębowej Łące, Książkach i **Ryńsk**, są rekomendacje, uwagi i opinie lokalnej społeczności dotyczące diagnozy obszaru.

Różne metody konsultacji społecznych - bezpośrednie spotkania, panele eksperckie, ankiety, konsultacje drogą on-line i indywidualne w Biurze LGD – prowadzone na terenie gmin objętych strategią z udziałem przedstawicieli życia społecznego i gospodarczego, mieszkańców i władz samorządowych przyczyniły się do sformułowania następujących wniosków, które stanowią jednocześnie silne strony tego obszaru:

- ✓ Infrastruktura i transport – dostępność infrastruktury transportowej i bliskość autostrady A1;
- ✓ Rolnictwo pełni ważną rolę w lokalnej gospodarce, a istniejący potencjał to cenna baza dla rozwoju rolnictwa ekologicznego;
- ✓ Dostępna baza turystyczna, w tym Ośrodek Wypoczynkowy w Przydworzu;
- ✓ Zlokalizowane tereny inwestycyjne na obszarze objętym strategią;
- ✓ Ogólna dostępność infrastruktury wodno-kanalizacyjnej;
- ✓ Dostępność infrastruktury społecznej;
- ✓ Sieć placówek szkolnych i poziom infrastruktury edukacyjnej;
- ✓ System pomocy społecznej;
- ✓ Infrastruktura sportowa – jej dostępność i stan;
- ✓ Sektor obywatelski i duża liczba organizacji pozarządowych, co stanowi jednocześnie potencjał do realizacji oddolnych inicjatyw;
- ✓ Dziedzictwo lokalne, w tym zabytki nieruchome, pomniki przyrody i cykliczne imprezy kulturalne.

Wnioski płynące z spotkań konsultacyjnych wskazują na następujące słabe strony obszaru objętego strategią:

- ✓ Niski poziom przedsiębiorczości;
- ✓ Brak inwestorów gotowych do rozwoju przedsiębiorstw na obszarze strategii;
- ✓ Niski poziom zróżnicowania gospodarki – główną rolę pełni rolnictwo;
- ✓ Niewystarczająca ilość nowych miejsc pracy;
- ✓ Niski poziom wykształcenia mieszkańców;
- ✓ Słaby poziom edukacji;
- ✓ Mało rozwinięta oferta kulturalno-sportowa, dla dzieci, młodzieży, osób dorosłych i seniorów w świetlicach wiejskich i innych jednostkach, Brak opiekunów i animatorów sportu, kultury i rekreacji;
- ✓ Brak kwalifikacji oczekiwanych przez przedsiębiorców u osób poszukujących pracy, zwłaszcza ludzi młodych, absolwentów opuszczających szkoły;
- ✓ Brak nowych osób aktywnych społecznie;
- ✓ Wysokie bezrobocie;
- ✓ Mała liczba żłobków i miejsc opieki nad dziećmi;
- ✓ Niedostateczny poziom cyfryzacji i stan wyposażenia placówek oświatowych w nowoczesny sprzęt komputerowy i dostęp do szerokopasmowego Internetu;
- ✓ Brak miejsc integracji społecznej w mniejszych miejscowościach;
- ✓ Zły stan techniczny dróg, zwłaszcza gruntowych;
- ✓ Infrastruktura komunikacyjna niedostosowana dla ruchu pieszego;
- ✓ Niedostateczna adaptacja przestrzeni publicznej do potrzeb i wymagań osób niepełnosprawnych;
- ✓ Słabe oświetlenie uliczne w niektórych miejscowościach.

Konsultacje społeczne przyczyniły się także do wskazania czynników zewnętrznych, które stanowią jednocześnie szanse dla tego obszaru:

- ✓ Możliwość rozwoju przedsiębiorczości, w tym w oparciu o środki unijne;
- ✓ Wykorzystanie potencjału turystycznego;
- ✓ Rozwój agroturystyki;
- ✓ Zaangażowanie młodzieży i osób starszych w różne działania społeczne;
- ✓ Optymalne wykorzystanie dostępnej już infrastruktury społecznej,

oraz zagrożenia:

- ✓ Dalszy wzrost bezrobocia;
- ✓ Dalsze wyludnianie obszaru;
- ✓ Starzenie się społeczeństwa;
- ✓ Częste zmiany prawa.
- ✓ Wzrost konkurencyjności turystycznej sąsiadujących regionów.

3.12 Spójność obszaru

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju wykazuje spójność pod względem przestrzennym, przyrodniczym, historycznym, kulturowym i ekonomicznym. Specyfiką tego obszaru jest:

1. Dziedzictwo historyczne - we wszystkich gminach będących Partnerami LGD odnajdujemy już ślady dawnej historii sięgające czasów Bolesława Chrobrego, a szczególnie dużo zabytków związanych jest z działalnością Zakonu Krzyżackiego;
2. Stosunkowo duże jeziora, które mogą być wykorzystywane turystycznie dzięki dogodnej komunikacji (bliskość autostrady A1).
3. Wielokulturowość mieszkańców i związane z tym różnorodne dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne).

Spójność przyrodnicza obszaru to:

- ✓ urozmaicona rzeźba terenu (polodowcowa wysoczyzna morenowa płaska i falista oraz pagórki i wzgórza morenowe, pagórki i wzgórza krzemowe);
- ✓ występowanie malowniczo położonych jezior polodowcowych;
- ✓ korzystne warunki do uprawy wymagających roślin;
- ✓ znaczna ilość zabytkowych parków;
- ✓ występowanie użytków ekologicznych.

Spójność historyczna i kulturowa obszaru to:

- ✓ wspólne korzenie i podobne doświadczenia historyczne:
  - o miejsce ciągłych walk z plemionami bałtyckimi, których tron stanowili Prusowie;
  - o osiedlenie Krzyżaków, najazdy szwedzkie;
  - o kolonizacja i germanizacja,
- ✓ występowanie obiektów o dużej wartości historycznej i kulturowej
- ✓ występowanie zabytków sakralnych wraz z przyległymi cmentarzami, a także dworów i zespołów dworskich z przyległymi parkami.

Spójność ekonomiczna obszaru to:

- ✓ rolniczy charakter wsi, gdzie użytki rolne stanowią znaczny udział w powierzchni całkowitej obszaru, gleby klasy II-IV należące do najlepszych w województwie kujawsko-pomorskim;
- ✓ duża ilość małych gospodarstw rolnych słabych ekonomicznie;
- ✓ atrakcyjność turystyczna jezior i konieczność ich zagospodarowania turystycznego;
- ✓ zainteresowanie rozwojem turystyki i agroturystyki wśród mieszkańców i samorządów lokalnych;
- ✓ słabo rozwinięty sektor usług;
- ✓ migracja ludzi młodych i wykształconych do dużych ośrodków miejskich;
- ✓ brak wzorców przedsiębiorczości i apatia;
- ✓ aktywna działalność organizacji pozarządowych.

Uzasadnieniem wewnętrznej spójności obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju dla regionu Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022 jest sieć wzajemnych powiązań.

Spójność taka przejawia się powiązaniem wielu aspektów współczesnej przestrzeni życiowej, w tym spójności gospodarczej, transportowej, ekologicznej, rozwojowej, społecznej i itp.), wyrażająca się poprzez minimalizację występowania konfliktów przestrzennych oraz równoważenie różnic potencjałów rozwojowych pomiędzy regionami, a także negatywnych efektów procesów rozwojowych, które wynikają z indywidualnych cech poszczególnych obszarów.

3.13 Innowacyjność

W odniesieniu do niniejszej strategii innowacyjność:

- będąc jedną z cech podejścia LEADER nie jest jednocześnie głównym jego celem, ale stanowi pochodną zastosowania tego instrumentu i oczekiwaną składową wartość dodaną;
- zgodnie z podejściem LEADER rozumieć należy w szerokim znaczeniu tego słowa, co oznacza wprowadzanie nowego produktu, nowego procesu, nowej organizacji lub nowego rynku;
- to także wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu – wyrobu lub usługi, lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji pracy lub stosunkach z otoczeniem;
- znajduje swoje odzwierciedlenie w celach i przedsięwzięciach zdefiniowanych w niniejszej strategii odpowiadającym problemom obszaru strategii;
- to również jedno z kryterium wyboru operacji, służące nie tylko premiowaniu operacji w odniesieniu do obszaru strategii, ale także w szerokim kontekście tego terminu;
- z punktu widzenia obszaru jaki został objęty Lokalną Strategią Rozwoju dotyczy włączenia gminy miejskiej powyżej 5 tysięcy mieszkańców w struktury LGD, a także współpracy na tym szczeblu przedstawicieli życia społecznego i gospodarczego, mieszkańców i przedstawicieli władz samorządowych z terenu typowego miejskiego. Dotychczas bowiem funkcjonująca na tym obszarze LGD skupiała gminy wiejskie i wiejsko-miejskie, a specyficzną cechą w ramach tej organizacji był typowo rolniczy charakter obszaru, jaki objęty był LSR;
- to także zdobyte doświadczenia, wiedza i umiejętności na etapie wdrażania tej strategii w niezmiennie zmieniających się warunkach życia społecznego i gospodarczego.

Innowacyjny charakter LSR w wymiarze lokalnym wynika z zakresu tej strategii. Opracowana strategia nie dotyczy wszystkich spraw i problemów występujących na obszarze LGD Ziemia Wąbrzeska, a tylko tych problemów, które poprzez wykorzystanie specyfiki obszaru mogą przyczynić się do zintegrowanego rozwoju obszaru.

O innowacyjnym charakterze LSR świadczy także:

1. współpraca sektorów publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańców na poziomie 4 gmin dotychczas niepraktykowana w takim wymiarze;
2. rozwój w przyszłości nowych usług na obszarze LGD skierowanych do mieszkańców i turystów;
3. proponowane w LSR działania prowadzić będą do rozwoju turystyki, która dotychczas była obszarem nie do końca wykorzystywanym dla wzmocnienia potencjału gospodarczego regionu.

3.14 Grupy docelowe przedsięwzięć zdefiniowanych w strategii

Przeprowadzone konsultacje społeczne przyczyniły się do zdefiniowania grup docelowych, dzięki którym będzie możliwe osiągnięcie celów ogólnych i szczegółowych wyznaczonych w dalszej części niniejszej strategii w ramach poszczególnych przedsięwzięć:

1. Osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania na obszarze objętym LSR, nie podlegające ubezpieczeniu rolników z mocy ustawy i w pełnym zakresie, które w okresie co najmniej w okresie 2 lat poprzedzających dzień złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie wykonywały działalności gospodarczej;
2. Mikro i małe przedsiębiorstwa prowadzone przez podmioty wykonujące działalność gospodarczą, do której stosuje się przepisy ustawy z dnia 2 lipca 2004r. o swobodzie działalności gospodarczej i pod adresem wpisanym do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, który znajduje się na obszarze wiejskim objętym LSR;
3. Jednostki sektora finansów publicznych, jeżeli ich siedziba lub oddział znajduje się na obszarze wiejskim objętym LSR;
4. Organizacje pozarządowe, w tym organizacje pożytku publicznego;
5. Jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, jeżeli ich siedziba lub oddział znajdują się na obszarze wiejskim objętym LSR;
6. Inne instytucje i organizacja spełniające kryteria dostępu do pomocy w ramach Funduszy finansujących LSR;
7. Grupy defaworyzowane, w tym osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Szczególną grupę docelową w odniesieniu do realizacji celów LSR stanowią osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Zgodnie z powszechnie stosowaną definicją poprzez wykluczenie społeczne rozumie się brak lub ograniczone możliwości uczestnictwa, wpływania, korzystania osób i grup z podstawowych praw, instytucji publicznych, usług i rynków, które powinny być dostępne dla każdego.

W odniesieniu do specyfiki obszaru objętego LSR, mającej odzwierciedlenie w opracowanej diagnozie obszaru, a także bazując na wnioskach wynikających z konsultacji społecznych, za grupy zagrożone wykluczeniem lub ubóstwem wskazać należy:

1. Osoby bezrobotne;	6. Osoby młode na rynku pracy;
2. Nisko opłacani pracownicy i osoby ubogie;	7. Niskotowarowi rolnicy;
3. Osoby z niskimi kwalifikacjami zawodowymi;	8. Osoby niepełnosprawne;
4. Odbiorcy pomocy społecznej i osoby ubogie;	9. Osoby w wieku poprodukcyjnym;
5. Kobiety w wieku produkcyjnym na rynku pracy;	10. Mieszkańcy osiedli popegeerowskich.

W punktu widzenia problemów społeczno-gospodarczych na zdiagnozowanym obszarze uzasadnione jest wyodrębnienie grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy:

1. Osoby bezrobotne;	4. Kobiety w wieku produkcyjnym;
2. Osoby niepełnosprawne;	5. Osoby powyżej 50 roku życia;
3. Osoby o niskich kwalifikacjach;	6. Osoby młode na rynku pracy (do 25 roku życia).

Tabela 16. Główne przyczyny wykluczenia społecznego na obszarze objętym LSR.

Główne przyczyny wykluczenia społecznego na obszarze LSR		
Niski poziom aktywności społeczno-zawodowej, spowodowany również relatywnie wysokim poziomem świadczeń socjalnych	Duża liczba małoobszarowych gospodarstw rolnych i spadek opłacalności produkcji rolnej	Niski poziom konkurencyjności obszaru wynikający z pierwotnego charakteru gospodarki, w którym główną rolę pełni rolnictwo
Tzw. „kultura ubóstwa” – utrwalanie wzorców życia w ubóstwie	Niski wskaźnik przedsiębiorczości w skali obszaru objętego LSR	Zły stan infrastruktury społecznej i drogowej na obszarach zdegradowanych

Ponadto zidentyfikowano inne czynniki stymulujące zagrożenie wykluczeniem społecznym lub ubóstwem, w tym:

Zły stan zdrowia, szczególnie osób niepełnosprawnych i w wieku poprodukcyjnym, których poziom dochodów ogranicza poziom aktywności społecznej	Niedostosowanie kompetencji do potrzeb rynku pracy zwłaszcza osób, od których w okresie gospodarki centralnie planowanej nie oczekiwano wysokich kwalifikacji	Niewykorzystany potencjał rekreacyjno-turystyczny
	Rolniczy charakter dotychczas prowadzonej działalności i tradycyjny model gospodarowania, który doprowadził do wysokiego bezrobocia wśród kobiet	

Źródło: Opracowanie własne.

Wskazane czynniki prowadzą w konsekwencji do wyodrębnienia trzech głównych obszarach problemowych, które determinują zagrożenie wykluczeniem społecznym i ubóstwem.

Kluczowe obszary to: gospodarka oparta na rolnictwie, cechująca się niskim poziomem przedsiębiorczości; niska aktywność społeczna oraz niska konkurencyjność obszaru objętego strategią pod względem infrastrukturalnym.

Wnioski te zostaną uwzględnione na etapie definiowania celów ogólnych i szczegółowych oraz przypisania im przedsięwzięć.

3.15 Wiza rozwoju obszaru LSR

WIZJA:

*Obszar Lokalnej Grupy Działania Ziemia Wąbrzeska
jest atrakcyjnym miejscem zamieszkania,
pracy i aktywnego wypoczynku.*

*Oferta regionu wykorzystuje bogactwo lokalnego dziedzictwa
kulturowego, środowiska naturalnego, tradycyjnych
produktów oraz bogatej i dobrze funkcjonującej infrastruktury
rekreacyjnej i turystycznej*

4. Analiza SWOT

Na podstawie przeprowadzonych na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju konsultacji społecznych z udziałem przedstawicieli życia społecznego i gospodarczego, mieszkańców oraz władz samorządowych, odwołując się do diagnozy obszaru sformułowano następujące wnioski ujęte w analizie mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń:

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy - rozdział:	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy - rozdział:
✓ Korzystna sieć dróg	3.8 Infrastruktura - Drogi	✓ Niski poziom aktywności gospodarczej w skali całego obszaru	3.5 Potencjał gospodarczy obszaru strategii - Przedsiębiorczość
✓ Różnorodność krajobrazu, w tym obszary chronionego krajobrazu i atrakcyjne jeziora	3.2 Środowisko przyrodnicze – Walory turystyczne i rekreacyjne środowiska	✓ Wysoki poziom bezrobocia na obszarze strategii, w tym szczególnie wśród kobiet	3.6 Rynek pracy i jego problemy
✓ Dostępność infrastruktury kulturalnej i społecznej	3.9 Edukacja i aktywność społeczna - Kultura	✓ Zły stan techniczny dróg gminnych i słabo rozwinięta infrastruktura drogowa dostosowana do potrzeb ruchu pieszego i rowerowego	3.8 Infrastruktura - Drogi
✓ Dostępność terenów inwestycyjnych	3.5 Potencjał gospodarczy obszaru strategii - Informacje o branżach gospodarki mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru	✓ Niedostatecznie i nierównomiernie rozwinięta infrastruktura wodno-kanalizacyjna w skali całego obszaru	3.8 Infrastruktura – Gospodarka wodno-ściekowa
✓ Rolnictwo oparte na urodzajnych glebach	3.2 Środowisko przyrodnicze - Gleby	✓ Słabo rozwinięta infrastruktura rekreacyjno-turystyczna zwłaszcza wokół jezior	3.2 Środowisko przyrodnicze – Walory turystyczne i rekreacyjne środowiska
✓ Dobrze zorganizowany system edukacji i infrastruktura edukacyjna	3.10 Edukacja i aktywność społeczna - Edukacja	✓ Duża liczba osób w wieku produkcyjnym słabo wykształconych i z niskimi kwalifikacjami	3.4 Potencjał demograficzny obszaru – Wykształcenie mieszkańców
✓ Mało skażone środowisko naturalne	3.2 Środowisko przyrodnicze – Zanieczyszczenie i stan środowiska	✓ Niska aktywność społeczna i bierność części społeczeństwa w zakresie działalności społecznej	3.10 Edukacja i aktywność społeczna – Organizacje pozarządowe

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022

✓ Dziedzictwo kulturalne o charakterze materialnym i niematerialnym, w tym liczne zespoły pałacowo-parkowe i parkowe	3.3 Uwarunkowania historyczne i kulturowe – Dziedzictwo kulturowe	✓ Zły stan techniczny obiektów zabytkowych	3.3 Uwarunkowania historyczne i kulturowe – Dziedzictwo kulturowe
✓ Liczba organizacji pozarządowych	3.10 Edukacja i aktywność społeczna – Organizacje pozarządowe	✓ Pierwotny charakter gospodarki oparty na rolnictwie, generującym co raz mniejszy dochód	3.7 Sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych – Dochody gospodarstw domowych
✓ Cykliczne imprezy kulturalne	3.3 Uwarunkowania historyczne i kulturowe – Dziedzictwo kulturowe	✓ Niski wskaźnik lesistości na obszarze strategii	3.2 Środowisko przyrodnicze - Lesistość
		✓ Niski poziom wykorzystania obiektów służących celom społecznym, kulturalnym i rekreacyjno-sportowym	3.10 Edukacja i aktywność społeczna - Kultura
		✓ Słabo rozwinięta oferta kulturalno-sportowa dla różnych grup wiekowych społeczeństwa	3.10 Edukacja i aktywność społeczna - Kultura
		✓ Układ przestrzenny – rozproszona zabudowa i brak centrów wsi	3.10 Edukacja i aktywność społeczna - Kultura
		✓ Niska świadomość ekologiczna lokalnej społeczności	3.2 Środowisko przyrodnicze – Zanieczyszczenie i stan środowiska
Szanse	Odniesienie do diagnozy - rozdział:	Zagrożenia	Odniesienie do diagnozy - rozdział:
✓ Dostępność funduszy pomocowych	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią	✓ Wzrost bezrobocia na obszarze objętym strategią	3.6 Rynek pracy i jego problemy
✓ Rozbudowa infrastruktury drogowej w bliskości autostrady A1	3.8 Infrastruktura - Drogi	✓ Wzrost zubożenie części społeczeństwa na obszarze objętym strategią	3.7 Sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych – Pomoc społeczna
✓ Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią	✓ Rosnące koszty i ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej	3.5 Potencjał gospodarczy obszaru strategii - Przedsiębiorczość

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022

✓ Wzrost zainteresowania agroturystyką	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią	✓ Spadek opłacalności produkcji rolnej	3.7 Sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych – Dochody gospodarstw domowych
✓ Moda na rozwijanie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich objętych strategią i zmiana postaw pro przedsiębiorczych	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią	✓ Postępujący proces starzenia społeczeństwa	3.4 Potencjał demograficzny obszaru – Struktura wieku ludności
✓ Rosnące zainteresowanie produktami rolnictwa ekologicznego i wzrost tendencji proekologicznych w społeczeństwie	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią	✓ Wzrost tendencji do migracji mieszkańców obszarów typowo wiejskich do dużych ośrodków	3.4 Potencjał demograficzny obszaru – Saldo migracji
✓ Wzrost zainteresowania aktywnymi formami wypoczynku	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią	✓ Wzrost konkurencyjności turystycznej Pojezierza Brodnickiego i Borów Tucholskich	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią
✓ Rozwój gospodarczy województwa kujawsko-pomorskiego	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią	✓ Ogólnopolski trend pogarszania się stabilności finansowej samorządów	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią
✓ Import dobrych praktyk	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią	✓ Nadmierne zbiurokratyzowanie dostępu do środków unijnych	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią
		✓ Malejąca aktywność społeczna osób młodych	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią
		✓ Emigracja ekonomiczna	3.4 Potencjał demograficzny obszaru – Saldo migracji
		✓ Wzrost zanieczyszczenia środowiska	3.2 Środowisko przyrodnicze – Zanieczyszczenie i stan środowiska
		✓ Kryzys ekonomiczny i polityczny w ujęciu globalnym	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią

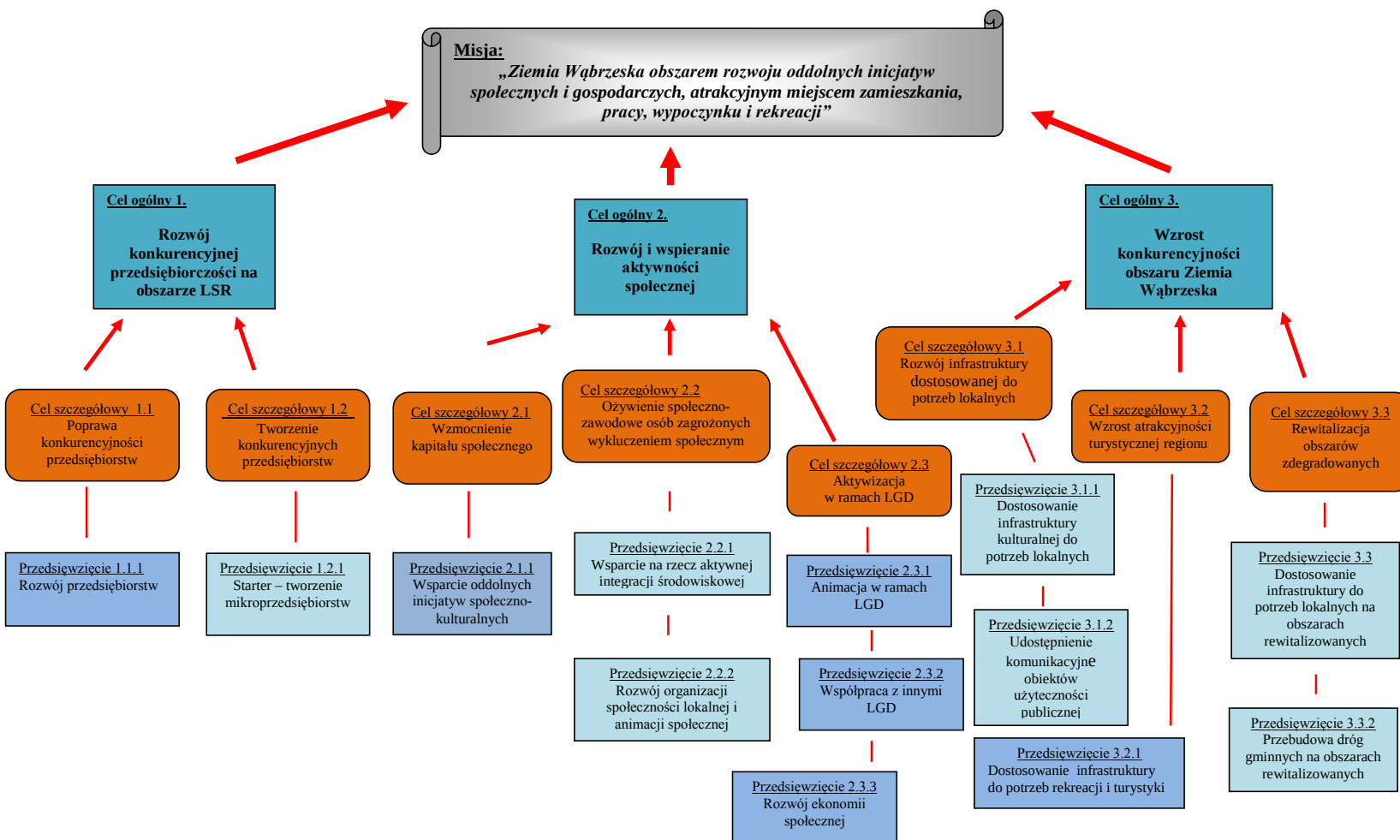
		✓ Ograniczone nakłady finansowe na renowację obiektów zabytkowych	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią
		✓ Niestabilność cen towarów i usług	3.11 Wyniki konsultacji społecznych na obszarze objętym strategią

Wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy SWOT dla obszaru objętego LSR:

- Spójność pod względem przyrodniczym, historycznym i kulturowym
- Duży potencjał w zakresie:
  - a) rozwoju turystyki i agroturystyki;
  - b) rozwoju przedsiębiorczości, w tym usług przy wykorzystaniu lokalnych zasobów;
  - c) partnerskiej współpracy sektora publicznego, społecznego i gospodarczego;
  - d) innowacyjnego wykorzystania posiadanych zasobów.
- Dysproporcje w zakresie rozwoju infrastruktury i poziomem aktywności gospodarczej między obszarem Miasta a obszarami wiejskimi.

Zjawiska wskazane w analizie SWOT zostaną wykorzystane do określenia misji LGD, celów ogólnych i szczegółowych oraz przedsięwzięć w LSR.

5. Misja, cele ogólne, cele szczegółowe i planowane przedsięwzięcia służące realizacji celów

5.1 Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć

Uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy i wniosków wynikających z analizy SWOT obszaru objętego strategią, wsłuchując się w głos ogółu mieszkańców i podmiotów funkcjonujących na tym obszarze, sformułowano cele ogólne oraz cele szczegółowe zawarte w niniejszej LSR. Ich realizacja, dzięki wykorzystaniu wskazanych potencjałów, wpłynie na zniwelowanie problemów społeczno-gospodarczych, które w sposób negatywny wpływają na lokalną społeczność. Wyznaczone cele realizowane będą zgodnie z wyznaczonymi kierunkami wskazanymi w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 oraz Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2014-2020 Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Ze względu na skalę i zróżnicowanie problemów na diagnozowanym obszarze, zdefiniowane zostały trzy obszary problemów – niski poziom aktywności gospodarczej, który wpływa na wysoki poziom bezrobocia, niski poziom aktywności społecznej oraz niedogodności infrastrukturalne – zły stan dróg lokalnych, niedostosowane do lokalnych potrzeb obiekty infrastruktury społecznej, kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej.

Mając na uwadze, że poszczególne Programy Operacyjne i Fundusze je finansujące charakteryzują się zróżnicowanym zakresem operacji, w dalszej kolejności wyodrębniono cele szczegółowe i odpowiadające im przedsięwzięcia.

Tabela 17. Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników.

Zidentyfikowane problemy/ wyzwania społeczno- ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
Problemy: 1. Niski poziom aktywności gospodarczej; 2. Wysoki poziom bezrobocia; 3. Niski poziom konkurencyjności przedsiębiorstw;	Rozwój konkurencyjnej przedsiębiorczości na obszarze LSR	Poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw	Rozwój przedsiębiorstw	Liczba stworzonych miejsc pracy	Liczba rozwiniętych usług i produktów oferowanych przez rozwinięte podmioty gospodarcze	1. Rozwój przedsiębiorczości 2. Stworzenie miejsc pracy 3. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw	1. Rosnące koszty i ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej
		Tworzenie konkurencyjnych przedsiębiorstw	Starter – tworzenie mikroprzedsiębiorstw	Liczba stworzonych miejsc pracy	Liczba usług lub towarów udostępnionych na rynku przez		

4. Mała liczba nowych miejsc pracy					utworzone podmioty gospodarcze		
Wyzwania: 1. Pobudzenie aktywności gospodarczej na obszarze LSR 2. Zmniejszenie poziomu bezrobocia							
Problemy: 1. Niski poziom kapitału społecznego 2. Wzrastający poziom wykluczenia społecznego Wyzwanie: 1. Rozwój aktywnego społeczeństwa	Rozwój i wspieranie aktywności społecznej	Wzmocnienie kapitału społecznego	Wsparcie oddolnych inicjatyw społeczno-kulturalnych	Liczba zrealizowanych inicjatyw o charakterze społeczno-kulturalnym	Liczba osób objętych oddziaływaniem inicjatyw społecznych	3. Budowa kapitału społecznego 4. Wsparcie oddolnych inicjatyw społecznych 5. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu 6. Aktywizacja w ramach LGD 7. Import dobrych praktyk	1. Malejąca aktywność osób młodych 2. Duża liczba osób biernych społecznie
		Ożywienie społeczno-zawodowe osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	Wsparcie na rzecz aktywnej integracji środowiskowej	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna i zawodowa		
			Rozwój organizacji społeczności lokalnej i animacji społecznej				
		Aktywizacja w ramach LGD	Animacja w ramach LGD	Liczba wydarzeń o charakterze edukacyjnym lub społecznym	Liczba osób objętych aktywizacją w ramach LGD		

				projektów współpracy			
			Rozwój ekonomii społecznej	Liczba inicjatyw związanych z rozwojem ekonomii społecznej realizowanych przy udziale LGD			
Problemy: 1. Zły stan techniczny dróg lokalnych 2. Słabo rozwinięta infrastruktura rekreacyjno-turystyczna 3. Infrastruktura niedostosowana do potrzeb lokalnych społeczności Wezwanie: 1. Wyrównanie szans i wzrost konkurencyjności obszaru objętego LSR	Wzrost konkurencyjności obszaru Ziemi Wąbrzeskiej	Rozwój infrastruktury dostosowanej do potrzeb lokalnych społeczności	Dostosowanie infrastruktury kulturalnej do potrzeb lokalnych	Liczba obiektów pełniących funkcje kulturalne objętych przedsięwzięciem w ramach realizacji LSR	Liczba osób korzystających z dostosowanej infrastruktury	8. Poprawa stanu technicznego dróg lokalnych 9. Dostosowanie infrastruktury do potrzeb lokalnych społeczności 10. Poprawa stanu i rozwój infrastruktury rekreacyjno-turystycznej	1. Kryzysu ekonomiczny i polityczny w ujęciu globalnym 2. Ogólnopolski trend pogarszania się stabilności finansowej samorządów
			Udostępnienie komunikacyjne obiektów użyteczności publicznej	Liczba operacji w ramach infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego			
		Wzrost atrakcyjności turystycznej regionu	Dostosowanie infrastruktury do potrzeb rekreacji i turystyki	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Liczba osób korzystających z infrastruktury rekreacyjno-turystycznej		
		Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	Dostosowanie infrastruktury do potrzeb lokalnych na	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych	Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów		

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022

			obszarach rewitalizowanych	na rewitalizowanych obszarach			
			Przebudowa dróg gminnych na obszarach rewitalizowanych	Długość przebudowanych dróg gminnych			

Źródło: Opracowanie własne.

5.2 Uzasadnienie sformułowanych celów i przedsięwzięć

Zdefiniowane w niniejszej strategii cele i przedsięwzięcia wynikają z przeprowadzonych konsultacji społecznych na obszarze gmin objętych LSR. W oparciu o metody ilościowe i jakościowe konsultacji społecznych sformułowano cele ogólne, cele szczegółowe i przedsięwzięcia. Należy podkreślić, że diagnoza obszaru i wynikająca z niej analiza SWOT jest zbieżna z wnioskami wynikającymi z konsultacji społecznych.

Problemy społeczno-gospodarcze występujące na tym obszarze i wskazane na etapie konsultacji znajdują potwierdzenie w szczegółowym opisie obszaru, który w znacznej mierze opiera się na wskaźnikach obiektywnych i powszechnie używanych w skali kraju. Dlatego też w oparciu o te wnioski zostały wyznaczone trzy osie działań uzupełnione ośmioma celami szczegółowymi, które będą możliwe do osiągnięcia dzięki wdrażaniu przypisanych im przedsięwzięć.

Zdefiniowany cel ogólny 1 – Rozwój konkurencyjnej przedsiębiorczości na obszarze LSR, jest odpowiedzią na problemy rynku pracy. Wysokie bezrobocie, niski wskaźnik przedsiębiorczości, mała liczba miejsc pracy czy wreszcie niska konkurencyjność przedsiębiorstw przemawiają za wskazaniem właśnie takiego celu głównego.

Cel ogólny 2 – Rozwój i wspieranie aktywności społecznej, stanowi odpowiedź na problem niskiego poziomu kapitału społecznego i wzrastający poziom wykluczenia społecznego.

Cel ogólny 3 – Wzrost konkurencyjności obszaru Ziemi Wąbrzeskiej, wynika z niskiego poziomu konkurencyjności wobec sąsiadujących regionów, spowodowanego złym stanem technicznym dróg lokalnych, słabo rozwiniętej infrastruktury rekreacyjno-turystycznej i innej infrastruktury, który nie odpowiada potrzebom lokalnych społeczności.

5.3 Zgodność celów z programami finansującymi

Tabela 18. Zgodność celów i przedsięwzięć z programami finansującymi.

l.p.	Działanie	Nazwa	Źródło finansowania	Zgodność z Programem finansującym
1.0	Cel ogólny	Rozwój konkurencyjnej przedsiębiorczości na obszarze LSR	EFROW EFRR	
1.1	Cele szczegółowe	Poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw	EFROW	• 6.A „Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy”
1.2		Tworzenie konkurencyjnych przedsiębiorstw	EFROW	• 6.B.1 „Zakładanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości”
1.1.1	Przedsięwzięcia	Rozwój przedsiębiorstw	EFROW	• 6.A „Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy”
1.2.1		Starter – tworzenie mikroprzedsiębiorstw	EFROW	• 6.B.2 „Zakładanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości”
2.0	Cel ogólny	Rozwój i wspieranie aktywności społecznej	EFROW EFS	

2.1	Cele szczegółowe	Wzmocnienie kapitału społecznego	EFROW	6.B.1 „Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji LSR”
2.2		Ożywienie społeczno-zawodowe osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	EFS	Oś priorytetowa 11 „Wzrost aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju”
2.3		Aktywizacja w ramach LGD	EFROW	6.B.1 „Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji LSR”
2.1.1	Przedsięwzięcia	Wsparcie oddolnych inicjatyw społeczno-kulturalnych	EFROW	6.B.1 „Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji LSR”
2.2.1		Wsparcie na rzecz aktywnej integracji środowiskowej	EFS	Oś priorytetowa 11 „Wzrost aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju”
2.2.2		Rozwój organizacji społeczności lokalnej i animacji społecznej	EFS	Oś priorytetowa 11 „Wzrost aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju”
2.3.1		Animacja w ramach LGD	EFROW	6.B.1 „Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji LSR”
2.3.2		Współpraca z innymi LGD	EFROW	
2.3.3		Rozwój ekonomii społecznej	EFROW	
3.0	Cel ogólny	Wzrost konkurencyjności obszaru Ziemi Wąbrzeskiej	EFROW EFRR	
3.1	Cele szczegółowe	Rozwój infrastruktury dostosowanej do potrzeb lokalnych społeczności	EFROW	6.B.9 „Rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej”
3.2		Wzrost atrakcyjności turystycznej regionu	EFROW	

				• 6.B.10 „Rozwój infrastruktury drogowej gwarantującej spójność terytorialną w zakresie włączenia społecznego”
3.3		Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	EFRR	• Oś priorytetowa 7 „Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju - Rewitalizacja miejscowości wiejskich”
3.1.1		Dostosowanie infrastruktury kulturalnej do potrzeb lokalnych	EFROW	• 6.B.9 „Rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej”
3.1.2		Udostępnienie komunikacyjne obiektów użyteczności publicznej	EFROW	• 6.B.10 „Rozwój infrastruktury drogowej gwarantującej spójność terytorialną w zakresie włączenia społecznego”
3.2.1	Przedsięwzięcia	Dostosowanie infrastruktury do potrzeb rekreacji i turystyki	EFROW	• 6.B.9 „Rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej”
3.3.1		Dostosowanie infrastruktury do potrzeb lokalnych na obszarach rewitalizowanych	EFRR	• Oś priorytetowa 7 „Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju - Rewitalizacja miejscowości wiejskich”
3.3.2		Przebudowa dróg gminnych na obszarach rewitalizowanych	EFRR	• Oś priorytetowa 7 „Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju - Rewitalizacja miejscowości wiejskich”

Źródło: Opracowanie własne.

5.4 Specyfikacja przedsięwzięć realizowanych w ramach strategii

Tabela 19. Specyfikacja przedsięwzięć oraz typów operacji realizowanych w ramach strategii.

Przedsięwzięcie		Zakres tematyczny			Sposób realizacji	Środki przeznaczone na realizację przedsięwzięcia (zł)
Nr	Nazwa	Opis	~~Docelowy~~ Beneficjent/ grantobiorca ~~– zgodnie z wymogami²~~	Wartość min. i maks. dofinansowania oraz poziom %		
1.1.1	Rozwój przedsiębiorstw	Rozwój przedsiębiorczości poprzez rozwijanie działalności gospodarczej	• Podmioty wykonujące działalność gospodarczą	od 50.000 do 300.000,00 zł 70%	Konkurs	1 000 000,00 zł
1.2.1	Starter – tworzenie mikroprzedsiębiorstw	Rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie działalności gospodarczej	• Osoby fizyczne, które nie podlegają ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy; • Osoby fizyczne, które w okresie 2 lat poprzedzających dzień złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie wykonywały działalności gospodarczej	stała wartość 60.000,00 zł	Konkurs	1 500 000,00 zł
2.1.1	Wsparcie oddolnych inicjatyw społeczno-kulturalnych	• Konferencje, szkolenia, warsztaty, spotkania, festyny, akcje społeczne itp.; • Promowanie obszaru, produktów, usług lokalnych, ochrona dziedzictwa lokalnego; • Zakup rzeczy i środków trwałych; • Inicjatywy wzmacniające kapitał społeczny.	LGD / osoby prawne	stała wartość grantu – 10.000,00 zł co najmniej 20% wkładu własnego	Projekt grantowy	300 000,00 zł
2.2.1	Wsparcie na rzecz aktywnej integracji środowiskowej	Działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym ³	LGD / osoby prawne	~~Maksymalna wartość grantu 50.000,00 zł do 85% Zgodnie ze Szczegółowym~~	Projekt grantowy	1 220 000,00 zł

² ~~1. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 1570) albo~~

~~2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014–2020.~~

³ takich jak: a) kluby samopomocy (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy); b) świetlice środowiskowe (w tym z programem socjoterapeutycznym, programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy); c) kluby młodzieżowe (w tym

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022

				Opisem Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020		
2.2.2	Rozwój organizacji społeczności lokalnej i animacji społecznej	Działania wspierające rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej z wykorzystaniem m.in.: a) usług wzajemnościowych, samopomocowych, b) lidera lub animatora aktywności lokalnej oraz obywatelskiej, c) i inne rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej.	LGD / osoby prawne	~~Maksymalna wartość grantu 50.000,00 zł do 85%~~ Zgodnie ze Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Projekt grantowy	500 000,00 zł
2.3.1	Animacja w ramach LGD	Działania o charakterze edukacyjnym lub społecznym inicjowane przez LGD	LGD		Aktywizacja w ramach działania 19.4	300 000,00 zł
2.3.2	Współpraca z innymi LGD	Projekty współpracy między Lokalnymi Grupami Działania	LGD		Współpraca w ramach działania 19.3	250 000,00 zł
2.3.3	Rozwój ekonomii społecznej	Inicjatywy związane z rozwojem ekonomii społecznej realizowane przy udziale LGD	LGD		Aktywizacja w ramach działania 19.4	100 000,00 zł
3.1.1	Dostosowanie infrastruktury kulturalnej do potrzeb lokalnych	Budowa, przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej	JSFP	od 50. 000,00 zł; do 63,63%	Konkurs	892 784,02 zł

z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukacje, liderowanie, coaching rówieśniczy); d) aktywizacja społeczno-zawodowa; e) kluby pracy; f) i inne z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym.

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022

3.1.2	Udostępnienie komunikacyjne obiektów użyteczności publicznej	Budowa lub przebudowa publicznych dróg gminnych lub powiatowych, które: • umożliwiają połączenie obiektów użyteczności publicznej; • skracają dystans lub czas dojazdu do takich obiektów	JSFP	od 50. 000,00 zł; do 63,63%	Konkurs	126 656,92 zł
3.2.1	Dostosowanie infrastruktury do potrzeb rekreacji i turystyki	• Budowa, przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej	JSFP	od 50. 000,00 zł; do 63,63%	Konkurs	1 180 559,06 zł
3.3.1	Dostosowanie infrastruktury do potrzeb lokalnych na obszarach rewitalizowanych	• Działania infrastrukturalne przyczyniające się do rewitalizacji społeczno-gospodarczej miejscowości wiejskich	JSFP	do 85%	Konkurs	687 290,00 zł
3.3.2	Przebudowa dróg gminnych na obszarach rewitalizowanych	• Działania w zakresie budowy lub przebudowy publicznych dróg gminnych lub powiatowych przyczyniające się do rewitalizacji społeczno-gospodarczej miejscowości wiejskich	JSFP	do 85%	Konkurs	3 552 710,00 zł

Źródło: Opracowanie własne.

5.5 Matryca wskaźników przypisanych do przedsięwzięć celów szczegółowych i celów ogólnych

Tabela 20. Matryca wskaźników.

1	CEL OGÓLNY 1		Rozwój konkurencyjnej przedsiębiorczości na obszarze LSR					
1.1	CELE SZCZEGÓŁOWE		Poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw					
1.2			Tworzenie konkurencyjnych przedsiębiorstw					
			Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w.1.0	Wzrost jakości i dostępności towarów oraz usług na obszarze LSR o 3 %		pkt	0	3	Ankieta, Badania satysfakcji		
	Wzrost wskaźnika przedsiębiorczości na obszarze LSR		pkt	623	629	GUS		
			Wskaźnik rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w.1.1	Liczba rozwiniętych usług lub produktów oferowanych przez rozwinęte podmioty gospodarcze		szt.	0	7	Ankieta monitorująca		
w.1.2	Liczba usług lub towarów udostępnionych na rynku przez utworzone podmioty gospodarcze		szt.	0	25	Ankieta monitorująca		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźnik produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2016 rok	końcowa 2023 rok					
1.1.1	Rozwój przedsiębiorstw	Przedsiębiorstwa	konkurs	Liczba stworzonych miejsc pracy	szt.	0	10	Ankieta monitorująca
1.2.1	Starter – tworzenie mikroprzedsiębiorstw	Osoby fizyczne	konkurs	Liczba stworzonych miejsc pracy	szt.	0	25	Ankieta monitorująca
SUMA				35				

2.	CEL OGÓLNY 2		Rozwój i wspieranie aktywności społecznej					
2.1	CELE SZCZEGÓŁOWE		Wzmocnienie kapitału społecznego					
2.2			Ożywienie społeczno-zawodowe osób zagrożonych wykluczeniem społecznym					
2.3			Aktywizacja w ramach LGD					
			Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w.2.O	Wzrost o 10 pkt. % odsetka osób deklarujących zaangażowanie lub udział w inicjatywach społecznych			pkt.	0	10	Ankieta monitorująca	
		Wskaźnik rezultatu dla celów szczegółowych		Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w.2.1	Liczba osób objętych oddziaływaniem inicjatyw społecznych			szt.	0		Ankieta monitorująca	
w.2.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna i zawodowa ⁴			szt.	0	46%	Na podstawie dokumentów potwierdzających postęp w procesie aktywizacji społecznej społeczno-zawodowej ⁵	
w.2.3	Liczba osób objętych aktywizacją w ramach LGD			szt.	0	4 000	Informacja własna	
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2016 rok	końcowa 2023					
2.1.1	Wsparcie oddolnych inicjatyw społeczno-kulturalnych	Mieszkańcy obszaru LGD, organizacje pozarządowe	projekt grantowy	Liczba zrealizowanych inicjatyw o charakterze społeczno-kulturalnym	szt.	0	30	Ankieta monitorująca
2.2.1	Wsparcie na rzecz aktywnej integracji środowiskowej	Osoby zagrożone wykluczeniem	projekt grantowy	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem	os.	0	4 000	Ankieta monitorująca

⁴ Oznacza liczbę uczestników projektu, którzy po zakończeniu udziału w projekcie: a) dokonali postępu w procesie aktywizacji społecznej i zmniejszenia dystansu do zatrudnienia, przy czym postęp powinien być rozumiany w szczególności jako: rozpoczęcie nauki; wzmocnienie motywacji do pracy po projekcie; zwiększenie pewności siebie i własnych umiejętności; poprawa umiejętności rozwiązywania pojawiających się problemów; podjęcie wolontariatu; poprawa stanu zdrowia; zwiększenie aktywności w środowisku lokalnym; ograniczenie nałogów; doświadczenie widocznej poprawy w funkcjonowaniu (w przypadku osób z niepełnosprawnościami) lub b) podjęli dalszą aktywizację w formie, która: obrazuje postęp w procesie aktywizacji społecznej i zmniejsza dystans do zatrudnienia; nie jest tożsama z formą aktywizacji, którą uczestnik projektu otrzymywał przed projektem; nie jest tożsama z formą aktywizacji, którą uczestnik projektu otrzymywał w ramach projektu, chyba że nie jest ona finansowana ze środków EFS i że stanowi postęp w stosunku do sytuacji uczestnika projektu w momencie rozpoczęcia udziału w projekcie.

⁵ Np.: opinia psychologa, pedagoga, terapeuty, pracownika socjalnego o samodzielności odnosząca się do działań w pkt. 1a) potwierdzona m.in. zaświadczeniami z różnych instytucji /zaświadczenie o podjęciu nauki; zaświadczenie o podjęciu/ukończeniu terapii uzależnienia/ zaświadczenie o rozpoczęciu udziału w zajęciach w ramach CIS,KIS/ zaświadczenie o podjęciu wolontariatu.

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022

2.2.2	Rozwój organizacji społeczności lokalnej i animacji społecznej	społecznym na obszarze LGD, organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych	projekt grantowy	społecznym objętych wsparciem w programie	os.	0	1 000	Ankieta monitorująca
2.3.1	Animacja w ramach LGD	Mieszkańcy obszaru LGD	Aktywizacja w ramach działania 19.4	Liczba wydarzeń o charakterze edukacyjnym lub społecznym	szt.	0	30	Informacja własna
2.3.2	Współpraca z innymi LGD		Projekty współpracy w ramach działania 19.3	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	0	4	Informacja własna
2.3.3	Rozwój ekonomii społecznej	Organizacje pozarządowe działające na obszarze objętym LSR	Aktywizacja w ramach działania 19.4	Liczba inicjatyw związanych z rozwojem ekonomii społecznej realizowanych przy udziale LGD	szt.	0	6	Informacja własna
SUMA				5 070				
3.0	CEL OGÓLNY 3		Wzrost konkurencyjności obszaru Ziemia Wąbrzeska					
3.1	CELE SZCZEGÓŁOWE		Rozwój infrastruktury dostosowanej do potrzeb lokalnych społeczności					
3.2			Wzrost atrakcyjności turystycznej regionu					
3.3			Rewitalizacja obszarów zdegradowanych					
		Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
w.3	Wzrost atrakcyjności turystycznej o 5%		%	0	5	Wywiady indywidualne, ankieta		
	Poprawa stanu infrastruktury komunikacyjnej o 5%		%	0	5			
	Poprawa stanu infrastruktury kulturalnej i rekreacyjno-turystycznej o 5%		%	0	5			
		Wskaźnik rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
w.3.1	Liczba osób korzystających z dostosowanej infrastruktury kulturalnej i drogowej		szt.	0	10 000	Ankieta monitorująca		
w.3.2	Liczba osób korzystających z infrastruktury rekreacyjno-turystycznej		szt.	0	10 000	Ankieta monitorująca		
w.3.3	Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów		szt.	0	6 000	Ankieta monitorująca		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
początkowa 2016 rok	końcowa 2023 rok							

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022

3.1.1	Dostosowanie infrastruktury kulturalnej do potrzeb lokalnych	Jednostki sektora finansów publicznych, mieszkańcy obszaru LGD	konkurs	Liczba obiektów pełniących funkcje kulturalne objętych przedsięwzięciem w ramach realizacji LSR	szt.	0	4	Ankieta monitorująca, wizja lokalna
3.1.2	Udostępnienie komunikacyjne obiektów użyteczności publicznej		konkurs	Liczba operacji w zakresie infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego	szt.	0	1	Ankieta monitorująca, wizja lokalna
3.2.1	Dostosowanie infrastruktury do potrzeb rekreacji i turystyki		konkurs	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	0	8	Ankieta monitorująca, wizja lokalna
3.3.1	Dostosowanie infrastruktury do potrzeb lokalnych na obszarach rewitalizowanych		konkurs	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	szt.	0	2	Ankieta monitorująca, wizja lokalna
3.3.2	Przebudowa dróg gminnych na obszarach rewitalizowanych		konkurs	Długość przebudowanych dróg gminnych	km	0	6,5	Ankieta monitorująca, Wizja lokalna
SUMA				15 / 6,5				

Źródło: Opracowanie własne.

5.6 Charakterystyka wskaźników przypisanych do celów ogólnych, szczegółowych oraz przedsięwzięć

Tabela 21. Charakterystyka wskaźników przypisanych celom ogólnym, szczegółowym i przedsięwzięciom.

Nr	Rodzaj wskaźnika	Nazwa	Wzór/sposób określania	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
1	Oddziaływania	Wzrost jakości i dostępności towarów oraz usług na obszarze LSR o 3%	Ankiety i wywiady indywidualne przeprowadzone na obszarze objętym LSR	Metody ilościowe i jakościowe pozwolą poznać jakość prowadzonych na rynek towarów i usług
		Wzrost wskaźnika przedsiębiorczości na obszarze LSR	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON podzielona przez liczbę mieszkańców obszaru, pomnożona przez 10 000	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o wzroście przedsiębiorczości mieszkańców
1.1	Rezultatu	Liczba rozwiniętych usług lub produktów oferowanych przez rozwinięte podmioty gospodarcze	Suma rozwiniętych usług lub nowych produktów oferowanych na rynku przez rozwinięte podmioty gospodarcze. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji	Osiągnięcie wskaźników będzie świadczyć o rozwoju przedsiębiorczości
1.2		Liczba usług lub produktów udostępnionych na rynku przez utworzone podmioty gospodarcze	Suma rozwiniętych usług lub nowych produktów oferowanych na rynku przez utworzone podmioty gospodarcze. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji	Osiągnięcie wskaźników będzie świadczyć o rozwoju przedsiębiorczości
1.1.1	Produktu	Liczba stworzonych miejsc pracy	Suma stworzonych miejsc pracy w ramach przedsięwzięcia. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji.	Osiągnięciu wskaźnika będzie świadczyć o wzroście liczby miejsc pracy
1.2.1		Liczba stworzonych miejsc pracy	Suma stworzonych miejsc pracy w ramach przedsięwzięcia. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji.	
2	Oddziaływania	Wzrost o 10 pkt. % odsetka osób deklarujących zaangażowanie lub udział w inicjatywach społecznych	Wartość bezwzględna jako wzrost o 10 pkt. procentowych odsetka osób deklarujących zaangażowanie lub udział w inicjatywach społecznych. Wartość początkowa – 0 pkt. Monitorowanie na podstawie ankiet.	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o rozwoju wspartej aktywności społecznej
2.1	Rezultatu	Liczba osób objętych oddziaływaniem inicjatyw społecznych	Suma liczby uczestników lub odbiorców wydarzeń przeprowadzanych przez grupy mieszkańców. Monitoring wskaźnika ankiety monitorującej	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o wzmocnieniu kapitału społecznego
2.2		Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna	Łączna liczba osób, które włączyły się lub zostały objęte oddziaływaniem inicjatyw społecznych na obszarach zdegradowanych	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o efektywności przeciwdziałania wykluczeniu

				społecznemu w zakresie społeczno-zawodowym
2.3		Liczba osób objętych animacją w ramach LGD	<i>Suma osób objętych animacją w ramach LGD. Monitorowania na podstawie informacji własnych LGD</i>	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o efektywności działań animacyjnych prowadzonych przez LGD
2.1.1	Produktu	Liczba zrealizowanych inicjatyw o charakterze społeczno-kulturalnym	<i>Suma inicjatyw zrealizowanych na obszarze LSR o charakterze społeczno-kulturalnym. Monitorowanie na podstawie ankiet monitorujących realizację operacji</i>	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o
2.2.1		Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	<i>Suma osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Monitorowanie na podstawie ankiet monitorujących realizację operacji</i>	Osiągnięcie wskaźników będzie świadczyć o skuteczności ilościowej działania
2.2.2				
2.2.3				
2.3.1		Liczba wydarzeń o charakterze edukacyjnym lub społecznym	<i>Suma projektów o charakterze edukacyjnym lub społecznym realizowana przez LGD</i>	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o skuteczności działań aktywizujących w ramach LGD
2.3.2		Liczba zrealizowanych projektów współpracy	<i>Suma projektów współpracy podana na podstawie podpisanych umów o współpracy z inną LGD</i>	
2.3.3		Liczba inicjatyw związanych z rozwojem ekonomii społecznej realizowanych przy udziale LGD	<i>Suma inicjatyw zrealizowanych przy udziale LGD</i>	
3	Oddziaływania	Wzrost atrakcyjności turystycznej o 5%	<i>Wzrost od wartości początkowej o 5% dla każdej z cech. Monitorowanie na podstawie ankiet i wywiadów indywidualnych.</i>	Osiągnięcia wskaźników będzie świadczyć o wzroście konkurencyjności obszaru objętego strategią
		Poprawa stanu infrastruktury komunikacyjnej o 5%		
		Poprawa stanu infrastruktury kulturalnej i rekreacyjno-turystycznej o 5%		
3.1	Rezultatu	Liczba osób korzystających z dostosowanej infrastruktury kulturalnej i drogowej	<i>Suma osób korzystających z dostosowanej infrastruktury kulturalnej i drogowej. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji</i>	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o dostosowaniu infrastruktury do potrzeb lokalnych
3.2		Liczba osób korzystających z infrastruktury rekreacyjno-turystycznej	<i>Suma osób korzystających z infrastruktury rekreacyjno-turystycznej. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji</i>	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o wzroście atrakcyjności turystycznej regionu
3.3		Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów	<i>Suma osób korzystających z efektów inwestycji na obszarach zdegradowanych. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji</i>	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu w zakresie infrastrukturalnym
3.1.1	Produktu	Liczba obiektów pełniących funkcje kulturalne objętych przedsięwzięciem w ramach realizacji LSR	<i>Suma obiektów pełniących funkcje kulturalne, które objęto dostosowaniem do potrzeb lokalnych społeczności. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji.</i>	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje większe oddziaływanie obiektów kulturalnych na lokalne społeczności

3.1.2		Liczba operacji w ramach infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego	<i>Suma operacji w zakresie budowy lub rozbudowy dróg lokalnych umożliwiających włączenie społeczne. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji</i>	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje wzrost włączenia społecznego.
3.2.1		Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	<i>Suma nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej podana na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji</i>	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje podniesienie jakości świadczonych usług przez obiekty niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, a także przyczyni się do wzrostu jej dostępności.
3.3.1		Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	<i>Suma obiektów objętych wsparciem na obszarach zdegradowanych. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji</i>	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje większy dostęp do infrastruktury, dzięki czemu możliwy będzie włączenie społeczne
3.3.2		Długość przebudowanych dróg gminnych	<i>Łączna długość przebudowanych dróg gminnych na obszarach zdegradowanych. Monitorowanie na podstawie ankiety monitorującej realizację operacji</i>	

Źródło: Opracowanie własne.

5.7 Źródła pozyskiwania danych do pomiaru

Wskaźnik, zgodnie z definicją, służy pomiarowi osiągniętego celu, zmobilizowanych zasobów, osiągniętego efektu, może być także miernikiem jakości lub zmienną kontekstową. Bywa również definiowany jako obserwowalne zjawisko lub cecha, którego zaobserwowanie pozwala określić z wystarczająco wysokim prawdopodobieństwem o wystąpieniu badanego zjawiska lub posiadaniu określonej cechy, co świadczy o osiągnięciu celu lub wystąpieniu danego badanego zjawiska.

Ze względu na zastosowanie w niniejszej strategii wskaźniki – statyczne i dynamiczne – w odniesieniu do wskaźników oddziaływania, celów ogólnych i szczegółowych, przewiduje się pozyskiwanie danych na podstawie:

4. ankiet monitorujących, które będą obligatoryjne dla każdego rodzaju przedsięwzięć;
5. ankiet na potrzeby Biura LGD;
6. za pośrednictwem Banku Danych Lokalnych w ramach działalności Głównego Urzędu Statystycznego;
7. informacji własnych Biura

5.8 Współpraca między Lokalnymi Grupami Działania

Wyjątkowym działaniem przewidzianym strategią są projekty współpracy między lokalnymi grupami działania o zasięgu regionalnym i międzyregionalnym. Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska przewiduje realizację 4 takich projektów, przy czym budżet dla całego działania wynosi 250 000,00 zł. Przyczyn kontynuacji projektów o takich charakterze należy upatrywać z pozytywnym oddziaływaniem projektów współpracy w okresie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2009-2015 przez LGD Wieczno.

Na etapie opracowania niniejszej strategii Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska przystąpiła do projektu pn. „Patrol historyczny – pogranicze chrześcijaństwa”.

W dniu 16 grudnia 2015 r. podpisano porozumienie na rzecz realizacji tego pomysłu pomiędzy:

1. Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Dolina Drwęcy”;
2. Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska;
3. „Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe”;
4. Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Północ;
5. Stowarzyszeniem „Lokalna Grupa Działania Pojezierze Brodnickie”;
6. Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie”.

Realizacja tego unikalnego i innowacyjnego projektu współpracy na obszarze objętym strategią ma przynieść wymierne korzyści. „Patrol historyczny – pogranicze chrześcijaństwa” będzie żywą lekcją historii, która nawiązuje do dziedzictwa kulturowego obszaru, na którym działają partnerzy tego projektu. Przewiduje się, że na obszarze Lokalnej Grupy Działania Ziemia Wąbrzeska odbędą się 4 festyny historyczne, w których uczestniczyć będzie 2 000 osób, w tym uczniowie szkół.

Celem projektu jest wypromowanie lokalnego dziedzictwa historycznego, materialnego i niematerialnego, w tym obyczajów, tradycji, historii, rzemiosła dawnego, a także interesujących postaci historycznych oraz zabytków.

Projekt będzie się opierał o innowacyjną metodę dotarcia i zaprezentowania historii regionu w postaci "karawany historycznej" przemierzającej poszczególne gminy, odwiedzającej szkoły i miejsca historyczne. Odtwórcy historyczni, rycerstwo, w tym rekonstruktorzy na koniach, żołnierze, rękodzielnicy, rzemieślnicy, kuglarze i animatorzy prezentować będą wybrane wątki historii odwiedzanych miejscowości. Projekt obejmować będzie organizację cyklu spotkań edukacyjnych ułożonych tematycznie - wstępnie zakłada po 1 spotkaniu w każdej z gmin wchodzących w skład partnerskich Lokalnych Grup Działania. W ramach projektu zaplanowano do realizacji m.in. zadania takie jak:

1. Zarządzanie projektem "Patrol Historyczny - pogranicze chrześcijaństwa";
2. Wydanie folderu z mapą trasy;
3. Druk kolorowanki związanej tematycznie z projektem;
4. Odlew figurek promujących projekt;
5. Druk koszulek promujących projekt;
6. Przygotowanie filmu promującego projekt;

7. Pokaz - Rycerstwo chrześcijańskie XIII w. - grupa rekonstruktorów;
8. Jazda konno pod okiem instruktora;
9. Nauka rękodzielnictwa - Garncarz;
10. Nauka rękodzielnictwa - Kowal;
11. Nauka rękodzielnictwa - Papiernik;
12. Pokaz - Rycerstwo konne zakonne - grupa rekonstruktorów;
13. Zaprzęg - możliwość przejażdżki zaprzęgiem konnym;
14. Pokazy i warsztaty - Alchemik "Alchemiczne Laboratorium".

6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz lokalne kryteria wyboru

6.1 Formy wsparcia operacji w ramach LSR

Za zasadę przyjmuje się, że w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju realizowane mogą być następujące typy operacji:

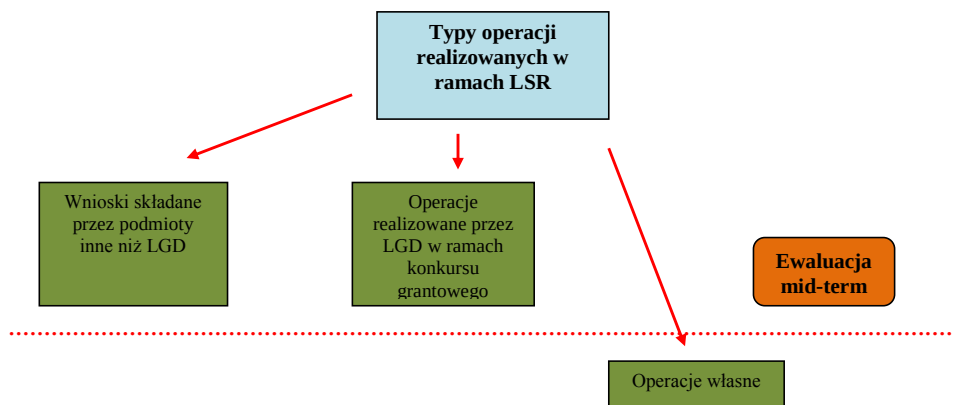
1. Operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do Samorządu Województwa;
2. Projekty grantowe – operacje, których beneficjentem jest LGD udzielający innym p wybranym przez siebie podmiotom – grantobiorcom, grantów, czyli środków finansowych na realizację zadań służących osiągnięciu celów tej operacji

Jednocześnie przewiduje się, możliwość realizacji LSR w oparciu o:

3. Operacje własne czyli operacje kluczowe dla osiągnięcia celów LSR, służące dobru ogółu, które są realizowane samodzielnie przez LGD i które nie spotkały się z zainteresowaniem innych wnioskodawców, przy czym zakłada się realizację operacji własnych w sytuacji zaleceń raportu ewaluacyjnego mid-term i w oparciu o konsultacje społeczne na tym etapie wdrażania LSR

Dodatkowo wskazuje się, że ewentualna procedura wyboru operacji własnych zostanie komplementarnie opracowana na etapie konsultacji społecznych ukierunkowanych na zasadność zastosowania operacji własnych, jako niezbędnych do optymalnego poziomu realizacji LSR.

Schemat: Typy operacji realizowanych w ramach LSR

Źródło: Opracowanie własne

6.2 Cel tworzenia procedur

Właściwie przygotowane procedury oceny i wyboru operacji stanowią ważny element Lokalnej Strategii Rozwoju i mają kluczowe znaczenie podczas jej realizacji.

Odpowiednie opracowanie procedury i kryteria umożliwiają bowiem wybór operacji, których realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie wyznaczonych w niniejszej strategii celów i wskaźników.

6.3 Podstawowe założenia tworzonych procedur i kryteriów wyboru operacji

Kryteria wyboru operacji są narzędziem służącym realizacji celów wyznaczonych w niniejszej strategii poprzez zapewnienie realizacji poszczególnych wskaźników produktu i rezultatu.

Kryteria wyboru operacji oraz ich procedury zostały opracowane z uwzględnieniem obowiązujących uregulowań prawnych dotyczących Rozwoju Lokalnego kierowanego przez Społeczność oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, w tym:

- 1) Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego;
- 2) Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020;
- 3) Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności;
- 4) Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020;
- 5) Ustawy z dnia 11 listopada 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz. U. z 2014 r. poz. 1146, z poz. zm.)
- 6) Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Głównym celem opracowania kryteriów wyboru operacji we współpracy z lokalną społecznością było sprecyzowanie, jakie typy operacji oraz w jakim zakresie powinny być szczególnie premiowane w ramach przyznawanego wsparcia.

Zdefiniowane kryteria są ściśle powiązane z celami i grupami docelowymi, do których skierowane jest wsparcie, w zależności od rodzaju beneficjenta, z uwzględnieniem wyników diagnozy i analizy SWOT, określony został poziom maksymalnego dofinansowania, jaki może uzyskać wnioskodawca. Dlatego też w ramach konkursów grantowych finansowanych w ramach PROW 2014-2020 maksymalny poziom dofinansowania zmniejszony do 80%. Obniżenie zostało podyktowane potrzebą zwiększenia zaangażowania osób realizujących operację w jej wykonanie oraz zwiększenie samej liczby takich operacji w ramach konkursu.

W przypadku przedsięwzięcia 1.1.2 Starter – tworzenie mikroprzedsiębiorstw związanego z podejmowaniem działalności gospodarczej, wysokość premii (100%) określono na poziomie 60.000,00 zł. Wysokość kwoty została określona na takim poziomie na podstawie prowadzonych konsultacji społecznych. Wskazana kwota jest wystarczająca na potrzeby związane z prowadzeniem nowej działalności.

Dodatkowo określenie pomocy na takim poziomie pozwoli wesprzeć większą liczbę osób chcących podjąć taką działalność.

Ze względu na wymogi formalne:

- 1) Procedura przeprowadzania naboru i wyboru wniosków składanych przez podmioty inne niż LGD
- 2) Procedura wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczenia grantów, monitorowania i kontroli;
- 3) Lokalne Kryteria wyboru operacji i grantobiorców przez Organ Decyzyjny finansowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022,

stanowią dokumenty towarzyszące niniejszej strategii.

6.4 Sposób ustanawiania kryteriów

Kryteria wyboru operacji zostały opracowane na podstawie:

- Materiałów i wniosków uzyskanych w trakcie konsultacji społecznych;
- Opracowanej diagnozy i analizy SWOT z uwzględnieniem zdiagnozowanych problemów i potrzeb lokalnej społeczności.

Lokalne kryteria wyboru operacji powstały w oparciu o następujące założenie dwupoziomowości kryteriów:

- dla operacji finansowanych z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, ~~zastosowania i oceny projektów w oparciu o kryteria wstępne – typowe dla wszystkich operacji, i kryteria kryteriów szczegółowe – specyficzne-specyficznych~~ dla danego przedsięwzięcia z uwzględnieniem ich powiązania z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami;
- dla operacji finansowanych w ramach Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, tzn. zastosowania i oceny projektów w oparciu o kryteria horyzontalne i lokalne – specyficzne dla danego przedsięwzięcia z uwzględnieniem ich powiązania z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

6.5 Sposób zmiany kryteriów

Dopuszcza się możliwość zmiany kryteriów wyboru operacji zarówno dla projektów indywidualnych w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD oraz projektów grantowych, czyli operacji których beneficjentem jest LGD, w związku z następującymi przyczynami:

- Zmianą uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LGD;
- Kłopotami związanymi z oceną wniosków, wynikającymi z przyjętych kryteriów oceny, zgłaszanymi przez Radę Programową;
- Problemami z osiągnięciem wskaźników założonych w LSR.

W przypadku zaistnienia jednej z wyżej wymienionych przyczyn stosuje się następujące zasady postępowania.

1. Z wnioskiem do Zarządu LGD o zmianę kryteriów wyboru operacji może wystąpić:
  - Rada Programowa;
  - Komisja Rewizyjna LGD;
  - Zarząd LGD (z własnej inicjatywy);
  - Członkowie LGD;
  - Inne podmioty, w tym potencjalni wnioskodawcy z obszaru LSR.
2. W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, Zarząd LGD inicjuje proces konsultacji społecznych, w celu uzasadnienia i ukierunkowania zmiany lokalnych kryteriów wyboru.

Każda zmiana kryteriów wyboru operacji będzie konsultowana z lokalną społecznością, poprzez

- a) zamieszczenie propozycji zmian na stronie internetowej biura LGD.
- b) W terminie 5 dni od dnia opublikowania informacji wszystkie zainteresowane osobą będą mogły zgłosić swoje uwagi i sugestie do proponowanych zmian za pośrednictwem poczty elektronicznej bądź osobiście w biurze LGD.

Finalnym efektem konsultacji społecznych jest zgłoszenie zmiany kryteriów wyboru operacji do Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego w celu uzyskania akceptacji. Zmienione kryteria obowiązują dla konkursów ogłoszonych po przyjęciu uchwały przez Walne Zgromadzenie Członków LGD oraz po akceptacji przez Samorząd Województwa.

Podstawowymi dokumentami służącym dokonywaniu wyboru operacji są:

- 1) Procedura przeprowadzania naboru i wyboru wniosków składanych przez podmioty inne niż LGD
- 2) Procedura wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczenia grantów, monitorowania i kontroli;
- 3) Lokalne Kryteria wyboru operacji i grantobiorców przez Organ Decyzyjny finansowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022.

Główne założenia przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych powstały w oparciu o wymogi wynikające z aktów prawnych w zakresie regulującym proces oceny i wyboru operacji, w uzupełnieniu o doświadczenia nabyte na etapie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2009-2015 dla regionu Wieczno.

6.6 Innowacyjność jako kryterium

Mając na uwadze, że jednym z kryteriów wyboru operacji jest innowacyjność, która ma uprzywilejować w wyborze operacje o właśnie takim ukierunkowaniu, wskazujemy poniżej definicję tego terminu w odniesieniu do LSR i obszaru nią objętego:

„Ileokroć mowa jest o innowacyjności operacji jako kryterium wyboru operacji w ramach poszczególnych przedsięwzięć, należy rozumieć przez to dostarczenie usługi lub produktu (w tym turystycznego) i/lub zrealizowanie inwestycji i/lub nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów i surowców i/lub wykorzystanie technologii w procesie produkcji / świadczenie usługi i/lub rozwój nowych rynków zbytu i/lub nowej metody marketingowej i/lub nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy i/lub stosunkach z otoczeniem, dotychczas nie znanych/stosowanych na obszarze LSR”.

Jako zasadę oceny tego kryterium w odniesieniu do wniosków o przyznanie pomocy złożonych w odpowiedzi na ogłaszane przez LGD konkursy wskazują się, że poszczególni członkowie organu decyzyjnego dokonują oceny tego kryterium, bazując na własnej wiedzy co do obszaru LSR, wnioskach zdefiniowanych przez Biuro LGD lub Zarząd albo ekspertów zewnętrznych.

7. Plan działania

Plan działania jest odzwierciedleniem planowanych do osiągnięcia w ramach niniejszej strategii wskaźników produktu w przedziałach czasowych dla określonych przedsięwzięć, co w konsekwencji przełoży się na osiągnięcie celów. Zakłada się intensyfikację naborów na przełomie 2016/2017 r. Wynika to z przeprowadzonej analizy potrzeb potencjalnych wnioskodawców.

Przewiduje się przeprowadzenie 15 naborów wniosków służących realizacji LSR. Pierwsze nabory rozpoczną się w III kwartale 2016 r. Plan działania skonstruowano w taki sposób, aby jego realizacja umożliwiała osiąganie założonych celów.

W ramach przedsięwzięć służących rozwojowi konkurencyjnej przedsiębiorczości przewiduje się nabór wniosków w ramach 4 konkursów. Duże zainteresowanie ze strony potencjalnych wnioskodawców wpłynęło na uwzględnienie znacznej ilości środków przewidzianych na nabór wniosków w pierwszych latach wdrażania strategii.

W przypadku przedsięwzięć służących realizacji celu ogólnego 2 – Rozwojowi i wspieraniu aktywności społecznej przewiduje się nabór wniosków w ramach 8 konkursów. Intensyfikacja i wysokość wsparcia przewidywana jest na pierwsze lata wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, co wynika z faktu, że realizacja operacji współfinansowanych w ramach osi 11 Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest niezbędna, aby przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu zostało uzupełnione w uzasadnionych przypadkach projektami infrastrukturalnymi.

Nabory wniosków w ramach przedsięwzięć służących realizacji celu ogólnego 3 – Wzrostowi konkurencyjności obszaru Ziemia Wąbrzeska przewiduje się w początkowym okresie wdrażania LSR. Uzasadnieniem tak przyjętej

strategii realizacji wskaźników i budżetu wynika z przeprowadzonej analizy potrzeb potencjalnych wnioskodawców Plan działania stanowi załącznik nr 1 do niniejszej strategii.

8. Budżet LSR

Budżet Lokalnej Strategii Rozwoju został wyznaczony w oparciu o Załącznik nr 6 do Regulaminu konkursu na wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.

Realizacja LSR współfinansowana jest ze środków:

- 1) Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- 2) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
- 3) Europejskiego Funduszu Społecznego.

Zgodnie z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 finansowanego przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, wsparcie finansowe przeznaczone jest na realizację poddziałań w ramach działania „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER”, w tym poddziałanie 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, poddziałanie 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” oraz poddziałanie 19.4 „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji.

Zgodnie z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 finansowanym przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz Europejski Fundusz Społeczny wsparcie przeznaczone jest na realizację poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”.

Wysokość wsparcia w przypadku finansowania budżetu przez Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 uzależniona jest od liczby mieszkańców obszaru objętego strategią oraz wielofunduszowego charakteru tej strategii.

Natomiast wysokość wsparcia przez Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 jest wypadkową następujących czynników:

- 1) liczby ludności zamieszkującej obszar objęty daną lokalną strategią rozwoju – waga 60 % (stymulanta);
- 2) udziału osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze danej LSR w ludności ogółem – waga 15% (stymulanta);
- 3) udziału osób bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze danej LSR w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – waga 15% (stymulanta);
- 4) podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności, na obszarze danej LSR – waga 10% (destymulanta tzn. im wyższa liczba podmiotów, tym mniejsza wartość wskaźnika).

Podział środków przypisanych poszczególnym przedsięwzięciom wynika wagi problemów jakie dotyczą mieszkańców i inne podmioty na obszarze objętym strategią.

Należy zwrócić również uwagę, że czynnikiem który wpłynął na przydzielenie środków finansowych dla danego przedsięwzięcia był charakter tego przedsięwzięcia, zakres jego oddziaływania, czy ukierunkowanie na danych wnioskodawców.

Budżet LSR stanowi załącznik nr 2 do niniejszej strategii.

9. Plan komunikacji

Plan komunikacji w odniesieniu do niniejszej strategii stanowi swoisty dokument planistyczny wskazujący opis celów, działań komunikacyjnych i środków przekazu, w tym narzędzi używanych w celu przekazania informacji na linii Lokalna Grupa Działania – społeczności lokalne, których LGD zamierza używać na poszczególnych etapach wdrażania lokalnej strategii rozwoju.

Systematyczne rozwijanie potencjału społeczności lokalnych do świadomego osiągania celów strategii, jako jeden z zakładanych efektów zastosowania instrumentu RLKS na danym obszarze, możliwe jest do osiągnięcia poprzez tworzenie warunków do aktywnego, ciągłego i szeroko rozumianego uczestnictwa tych grup w bieżącym wdrażaniu strategii oraz kreowanie lokalnych liderów, którzy wywodzą się z rdzennej, jak i napływowej ludności i dzięki

swojemu zaangażowaniu i prowadzonej działalności zawodowej może przyczyniać się do rozwoju całego obszaru i osiągania założonych celów.

Z kolei warunkiem skutecznego zaangażowania społeczności lokalnej w realizację LSR jest skuteczna i obustronna komunikacja.

Plan komunikacji stanowi załącznik nr 3 do niniejszej strategii.

10. Zintegrowanie

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru Ziemia Wąbrzeska nie stanowi konkurencji dla ogólnego podejścia realizowanego przez władze krajowe, regionalne i lokalne, lecz jest narzędziem interakcji z nimi mającym na celu osiągnięcie lepszych wyników ogólnych niż te osiągane przy zastosowaniu tradycyjnych ogólnych podejść.

Zintegrowany charakter LSR oznacza specyficzne podejście do rozwiązywania problemów poprzez wielosektorowe – zintegrowane i synergiczne działania w sferze społecznej, gospodarczej i środowiskowej. Zdefiniowane w tej strategii poszczególne cele wzajemnie się uzupełniają. Operacje realizowane przez różne sektory są spójne, ukierunkowane na wykorzystanie specyfiki obszaru i służące jego rozwojowi. Podmioty z sektora publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańcy, realizując przedsięwzięcia, będą ze sobą współpracować na rzecz promocji i wykorzystania potencjału tego obszaru.

Lokalna Strategia Rozwoju w ramach realizacji celów wykorzystuje także różne zasoby lokalne przyrodnicze, historyczne i kulturowe dla rozwoju atrakcyjności turystycznej oraz dla wzmocnienia potencjału gospodarczego regionu Ziemia Wąbrzeska.

Cele zawarte w strategii odpowiadają celom i założeniom poniższych dokumentów:

I. Poziom krajowy:

a) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020;

Priorytet 6 „Wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”: cel szczegółowy:

- 6A „Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy”;
- 6B „Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich”.

b) Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;

Cel inwestycyjny:

- „8ii trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych, w szczególności tych, którzy nie pracują, nie kształcą się ani nie szkolą, w tym ludzi młodych zagrożonych wykluczeniem społecznym i ludzi młodych wychodzących z środowisk marginalizowanych, także poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży”;
- „8iv równość szans mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym w dostępie do zatrudnienia, rozwoju kariery, godzenia życia zawodowego i prywatnego”.

II. Poziom regionalny:

1. Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+

Priorytety: Konkurencyjna gospodarka, Modernizacja przestrzeni wsi i miast, Nowoczesne społeczeństwo

- a) Cel strategiczny: Gospodarka i miejsca pracy, działanie: Wzrost zatrudnienia, Rozwój turystyki;
- b) Cel strategiczny: Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi, działanie: Wzmacnianie relacji i więzi społecznych, Rewitalizacja miast, wsi i obszarów zdegradowanych;
- c) Cel strategiczny: Tożsamość i dziedzictwo, działanie: Zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego;

2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020

- a) Oś priorytetowa 7 „Rozwój lokalny kierowany przez społeczność”, Priorytet inwestycyjny: Inwestycje dokonywane w kontekście strategii na rzecz rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność;

- b) Oś priorytetowa 11 „Rozwój lokalny kierowany przez społeczność”, Priorytet inwestycyjny: „Strategie rozwoju lokalnego kierowane przez społeczność”.

III. Poziom lokalny

1. strategia rozwoju gminy - wszystkie gminy będące członkami LGD Ziemia Wąbrzeska posiadają strategię rozwoju, ponadto gminy posiadają Wieloletnie Plany Inwestycyjne. Dla celów realizacji operacji w ramach rewitalizacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich i Miasta zostaną opracowane Gminne/Lokalne Plany Rewitalizacji;
2. „Strategia rozwoju powiatu wąbrzeskiego na lata 2013 - 2020” (dotyczy gminy Dębowa Łąka, Książki i **Ryńsk** oraz Miasta Wąbrzeźno) cel operacyjny:
  - a) „Rozbudowa infrastruktury turystycznej”, działanie: „Zagospodarowanie jezior i terenów przyległych”;
  - b) „Rozwój sportu i rekreacji”, działanie: „Rozwój ścieżek rowerowych”;
  - c) „Aktywizacja środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym i wsparcie rodzin”; działanie: „Rozwijanie kompetencji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez kursy i szkolenia”, „Poszerzenie oferty usług opiekuńczych”;
  - d) „Podejmowanie działań na rzecz integracji mieszkańców, działania: „Upowszechnianie dziedzictwa kulturowego”, „Promowanie twórczości lokalnych artystów i wspieranie inicjatyw lokalnych”; „Organizowanie i wspieranie imprez integracyjnych”;
  - e) „Poprawa stanu infrastruktury technicznej”, działanie: „Przebudowa i remonty dróg powiatowych”.

W celu zintegrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć przewiduje się szkolenia, warsztaty, wizyty studyjne, konferencje i doradztwo w ramach działalności LGD w zakresie działania Funkcjonowanie LGD i aktywizacja.

11. Monitoring i ewaluacja

Założenia ogólne monitorowania i ewaluacji:

1. Monitoring jest procesem systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym. Jego celem jest uzyskanie informacji na temat skuteczności i wydajności wdrażanej strategii, a także ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami
2. Ewaluacja jest procesem służącym systematycznemu badaniu wartości albo cech konkretnego programu, plany czy działania z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu jego usprawnienia, rozwoju lub lepszego zrozumienia.

Procedury dokonywania monitoringu i ewaluacji stanowią załącznik nr 4 do niniejszej strategii

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach wynikających ze wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru Wieczno, wskazujemy zagrożenia, które mogą wystąpić na etapie wdrażania strategii:

- a) zbyt małe zainteresowanie potencjalnych beneficjentów udziałem w konkursach, co będzie wynikało zarówno z małego zainteresowania doradztwem Biura LGD, jak również małej liczby wniosków o przyznanie pomocy złożonych w odpowiedzi na konkursu - w takim przypadku zwiększymy promocję;
- b) zbyt mała liczba projektów spełniających podstawowe kryteria formalne – uruchomimy dodatkowe konsultacje i doradztwo w zakresie przygotowania projektów.

Prowadzona również będzie ewidencja uwag i spostrzeżeń zgłaszanych indywidualnie i przez różne podmioty. Najcenniejsze merytorycznie wnioski zostaną uwzględnione w aktualizacji LSR. Wyniki ewaluacji będą wykorzystywane w usprawnianiu działalności LGD Ziemia Wąbrzeska.

Organem dokonującym ewaluacji własnej pod kątem efektów realizacji przedsięwzięć ujętych w LSR będzie Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska (WZC). W tym celu z realizacji

LSR sporządzone zostaną sprawozdania roczne, które będą przedstawione do akceptacji WZC, a następnie zostaną przesłane do Instytucji Zarządzającej (SW).

12. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Przepisy ustawy z dnia 3 października 2008r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.) nakładają obowiązek poddania treści dokumentów planistycznych, w tym strategii, przed ich zatwierdzeniem, strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko.

Projekt Lokalnej Strategii Rozwoju ze względu na ryzyko wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko w związku z realizacją przedsięwzięć, bądź innych działań nim objętych, również takiej ocenie został poddany.

Zgodnie z decyzją:

1. Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (WOO.410.402.2015.KJ) z dnia 11 września 2015r.;
2. Państwowego Wojewódzkiego Inspektoratu Sanitarnego w Bydgoszczy (NNZ.9022.3.503.2015) z dnia 16 września 2015r.,

odstąpiono od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu pn. "Lokalna Strategia Rozwoju" w okresie programowania 2014-2020 obejmująca tereny gmin: Miasto Wąbrzeźno, Dębowa Łąka, Książki i **Ryńsk**.

Spis załączników:

- 1) Załącznik nr 1 do Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022 – Plan działania;
- 2) Załącznik nr 2 do Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022 – Budżet LSR;
- 3) Załącznik nr 3 do Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022 – Plan komunikacji;
- 4) Załącznik nr 4 do Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022 – Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu.

Dokumenty towarzyszące Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022:

- 4) Procedura przeprowadzania naboru i wyboru wniosków składanych przez podmioty inne niż LGD
- 5) Procedura wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczenia grantów, monitorowania i kontroli;
- 6) Lokalne Kryteria wyboru operacji i grantobiorców przez Organ Decyzyjny finansowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022.

Spis map:

- Mapa 1. Gminy tworzące obszar Lokalnej Grupy Działania Ziemia Wąbrzeska. .... - 5 -
- Mapa 2. Obszar LGD WIECZNO na tle województwa kujawsko-pomorskiego. .... - 15 -

Spis tabel:

- Tabela 1. Struktura organu decyzyjnego Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemia Wąbrzeska. .... - 9 -
- Tabela 2. Rozwiązania formalno-prawne organów LGD. .... - 10 -
- Tabela 3. Metody partycypacji zastosowane na kluczowych etapach prac nad LSR. .... - 13 -
- Tabela 4. Opis wykorzystanych metod partycypacji. .... - 13 -
- Tabela 5. Charakterystyka gruntów leśnych i pozostałych cennych obszarów i obiektów pod względem przyrodniczym na obszarze objętym strategią wg stanu na dzień 31.12.2013 r. .... - 17 -
- Tabela 6. Zestawienie najważniejszych nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków na obszarze Lokalnej Strategii Rozwoju. .... - 20 -
- Tabela 7. Charakterystyczne potrawy dla obszaru objętego strategią. .... - 21 -
- Tabela 8. Saldo migracji - przyrost naturalny i rzeczywisty wg stanu na 31.12.2013 r. .... - 23 -
- Tabela 9. Udział ludności wg grup ekonomicznych na obszarze objętym LSR na 31.12 danego roku. .... - 23 -
- Tabela 10. Liczba gospodarstw rolnych według wielkości w 2010 r. .... - 25 -
- Tabela 11. Liczba podmiotów gospodarczych (REGON) wg stanu na 31.12.2013 r. .... - 25 -
- Tabela 12. Odsetek kobiet w liczbie bezrobotnych na obszarze strategii w latach 2010 - 2013. .... - 29 -
- Tabela 13. Liczba bezrobotnych na dzień 31.12.2013 r. w ujęciu przestrzennym wg wykształcenia i płci. .... - 30 -
- Tabela 14. Gospodarstwa agroturystyczne na obszarze objętym strategią. .... - 35 -
- Tabela 15. Główni interesariusze sektora społecznego na obszarze objętym LSR. .... - 38 -
- Tabela 16. Główne przyczyny wykluczenia społecznego na obszarze objętym LSR. .... - 43 -
- Tabela 17. Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników. .... - 49 -
- Tabela 18. Zgodność celów i przedsięwzięć z programami finansującymi. .... - 53 -
- Tabela 19. Specyfikacja przedsięwzięć oraz typów operacji realizowanych w ramach strategii. .... - 56 -
- Tabela 20. Matryca wskaźników. .... - 59 -
- Tabela 21. Charakterystyka wskaźników przypisanych celom ogólnym, szczegółowym i przedsięwzięciom. .... - 63 -

Spis wykresów:

- Wykres 1. Obszar i ludność objęte Lokalną Strategią Rozwoju wg stanu na dzień 31.12.2013 r. .... - 6 -
- Wykres 2. Rozkład przestrzenny ludności obszaru objętego LSR na dzień 31.12.2013 r. .... - 22 -
- Wykres 3. Gęstość zaludnienia na obszarze objętym LSR na dzień 31.12.2013 r. .... - 22 -

Wykres 4. Obciążenia demograficznego na obszarze strategii wg stanu na dzień 31.12.2013 r.....	- 24 -
Wykres 5. Poziom wykształcenia ludności w wieku 13 lat i więcej – Narodowy Spis Ludności z 2011 roku.....	- 24 -
Wykres 6. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2009-2013.	- 26 -
Wykres 7. Podmioty gospodarcze na obszarze strategii wg wielkości zatrudnienia wg stanu na dzień 31.12.2013 r. -	26 -
Wykres 8. Liczba podmiotów gospodarczych według sekcji PKD na obszarze objętym LSR na dzień 31.12.2013 r. -	27 -
Wykres 9. Dynamika zmian liczby bezrobotnych na obszarze LSR w latach 2010-2013.	- 28 -
Wykres 10. Stopa bezrobocia dla powiatu wąbrzeskiego w latach 2010 - 2013.	- 29 -
Wykres 11. Poziom wykształcenia wśród bezrobotnych na obszarze objętym LSR wg stanu na dzień 31.12.2013 r. -	30 -
Wykres 12. Procentowy udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym na dzień 31.12.2013 r.	- 31 -
Wykres 13. Liczba gospodarstw i osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg stanu na dzień 31.12.2013 r.	- 32 -
Wykres 14. Źródła dochodów ludności na obszarze objętym strategią wg stanu na 31.12.2013 r.	- 33 -
Wykres 15. Długość sieci kanalizacyjnej i wodociągowej na obszarze strategii wg stanu na dzień 31.12.2013 r. -	34 -
Wykres 16. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci: wodociągowej i kanalizacyjnej wg stanu na dzień 31.12.2013 r.	- 35 -

Bibliografia:

1. Bienias S. i in., *Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012;
2. Bloch E., Kościelecki P., Śpiewak R., Zalewska K., *Podręcznik tworzenia i ewaluacji wskaźników w lokalnych strategiach rozwoju*, Warszawa 2012;
3. Dziemianowicz W. i in., *Planowanie strategiczne. Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012;
4. Kot T., Weremiuk A., *Wskaźniki w zarządzaniu strategicznym. Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012;
5. *Podręcznik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie realizacji instrumentu Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność w województwie kujawsko-pomorskim*, Toruń 2015;
6. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020*;
7. *Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020*;
8. *Raport z pierwszej fazy prac grupy focusowej ds. transferu wiedzy i innowacji Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*;
9. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 1570);
10. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013);
11. *Strategia Rozwoju Powiatu Wąbrzeskiego na lata 2013–2020*, Wąbrzeźno 2013;
12. *Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Wąbrzeskiego*. Wąbrzeźno 2015;
13. Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl;
14. Strona internetowa Wojewódzkiego Urzędu ochrony Zabytków w Toruniu, www.torun.wkz.gov.pl/;
15. Strona internetowa Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi www.minrol.gov.pl/;
16. Strona internetowa www.nasza.kujawsko-pomorskie.pl;
17. *Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020*, Toruń 2015;
18. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności* (Dz. U. z 2015 r. poz. 378).
19. *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. z 2015r. poz. 1393).
20. *Wytyczne dla podmiotów lokalnych dotyczące rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność*;
21. *Zasady realizacji instrumentu Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce*, Warszawa 2014.